

Odlomak iz prvog dela Interpretacija bića

*U filosofiji nema genija, već
samo hrabrih tj. iskrenih i moralnih
ljudi koji govore svoja viđenja,
govore viđenja koja govore kroz njih.
Svoja?*

Naoko jasni filosofski stavovi razotkrivaju nam se vazda u svojoj komplikovanoj zamršenosti; svi su oni povezani i upleteni. Skoro da se ne vidi ni tračak svetlosti iz bezizlazja planetarijuma u koji smo zašli, okruženi sa svih strana isčezavajućim svetlima lampiona na zamagljenoj i nedokučivoj podlozi uma i još zamagljenijoj mašti o budućnosti.

Carski interpretatori egzistencije Čoveka ne daju nam odgovor niti na osnovna pitanja, drevna dakako (shvatili smo konačno da su i večna). Lukavi filosof, tvrdeći da smo na pravom putu beskrajna mogućih šumskih puteva, direktno nas uvlači u večnost uz zaklinjanja i obećanja, ali nas, nakon mukotrpnog puta, na kome nam se kao u kući straha u luna parku pojavljuju samo prikaze, ostavlja usamljene na obalama žilvernove mašte, da bi se zatim povukao ne ispunivši svoja obećanja. Ostajemo sami! Pompeznost vizije raznoraznih Uvoda i brda pisanih reči tj. Uvoda u nešto što treba da izmeni svet, kao da izražava strasti i ekstaze koje nas naprečac osvajaju, s tim što po svojoj prirodi nisu dugog veka, jer metafora rađa novu gamu raznih metafora. I tako u nedogled.

Uz naknadno grozničavo prelistavanje autora dijalektike moderne, saznajemo da je to zapravo isti put sizifovaca, sada samo fundamentalne filosofije (filosofija = tautološki mastodont), i to jedan od mnogih. To je samo naizgled paradoks stalnog ponavljanja i interpretacija, jer kamen je tu, baš kao u drevnom mitu, da se po ko zna koji put iznova pokrene titanskom silinom i odlučnošću, pa i žrtvom, kako bi se tamo preko mitskog brega bacio tek jedan neuhvatljivo kratak pogled na nešto što može poprimiti bilo koje ime, da bi nakon, u sećanju nikom poznatog najvećeg trenutka, pao u ambis početka.

Možda nam malo prerađeni tekst Hajdegerovog objašnjenja može poslužiti kod punog razumevanja Sizifove muke: Okret koji pravi DASEIN, znači momenat pre nego što padne nazad u odnos sa stvarima i drugim ljudima... upravo u tom momentu DASEIN je u potpunosti *sam*. Kada **sve** nestane, kada **svet** propadne, tako da samo ostaje 'ništa', onda samo ostajem ja. Zašto? Zato što ja sâm nisam svet ili ličnost već sam egzistencija, egzistencija kao bivstvovanje u svetu. Kako to Hajdeger opisuje, bačen sam nazad sebi, na sebe i u tom momentu sam po prvi put individua. A, dalje, možemo dodati: u palosti ponavljanja i opetovanog doživljavanja doživljenog, leži sudbina koja opominje na besmisao ali i potrebu pokušaja ukidanja besmisla i apsurd...

I tako, poslušamo li filosa i vratimo li se na početak k samim stvarima, treba da odbacimo silne tekovine kako bi spoznali da smo saznali samo nešto malo više od učešća u golicavoj destruktivnosti, ponekad uz srećnu demistifikaciju naizgled mističnog, čitavog blaga

čovečanstva – fantazmi: mi sami protiv Nepobedivog – ostaje magla i vihor, maglina prapočetka, tako daleka i hladna. Spuštanje u Had, u svet senki, koji najviše podseća na lavirint, budi sumnju da je i samo postojanje odsjaj nepostojećeg! Ništa! Nepostojanje nepostojećeg.

Tu smo opet na samom početku, milenijumima u prošlost

Zar i posle svega treba donkihotovski jurišati u beznade i samoubilački, raznoraznim takozvanim metodama uništavati pa i uništiti svet i nas same, bez lakih krila i nauk leta za beg, u vakuumu, bez daška vetra, bez devet života za svaki slučaj. Vreme nas pobija, čega nisu baš svi svesni, a još manje smo svesni da i čovek svojim delanjem itekako uzvraća, pobijajući vreme. Takva delatnost, nas ljudi, najočiglednija je u umetnosti i filosofiji, ali i nauci koja doduše zna da pohita u nepoznato brže i nezgrapnije zanemarujući mnoge čoveku bitne detalje, nanoseći mu direktnu štetu...

Kako naći sebe u svetu i interpretirati svet oko nas...

S rođenjem stupamo u svet mogućnosti: svet nam se prikazuje, ide k nama, ali i zastaje ukoliko ne obratimo na njega pažnju. Pažnjom mi ga percipiramo, predstavljamo sebi, mislimo o njemu i interpretiramo – samo na svoj način. Međutim, težnja za individualnošću i autonomnošću protkana je svešću o tome da fizički svet ništa ne duguje interpretaciji, takav je kakav jeste, i svešću o drugima tj. našem odnosu s drugima, što nas stalno podseća da treba da se prilagođavamo u naizgled neograničenoj slobodi koja nam se nudi...

Znači: svet se pojavljuje i razotkriva samo za nas. Pretpostavka je, doduše, da ima svoju istinu koju generacijama raznim zapitkivanjima pokušavamo da shvatimo ili barem naslutimo. Odgovora ima i previše, ali promašuju. Nije pravo pitanje: kako ga shvatiti?

Koje bi pitanje bilo pitanje pitanja? Ili, koje je to pitanje koje bi obuhvatalo sve? Postoji li pitanje za sva vremena? I obrnuto: treba li nam uopšte takav odgovor? Šta će nam takav odgovor priuštiti?

Ali prvo: čemu uopšte pitanje? Zar to nije embrionalno stanje svakog svesnog stvora i zar je neophodno da se završi uvek istom metodom? Treba li čovek samo pitanjem da ubira plodove koje mu razmišljanje može pružiti? Ovo se problematizuje u ime novog što nadolazi, što se naslućuje, a u šta se istovremeno sumnja. Previše pitanja može da dovede do udaljavanja od pravog odgovora!

Konvergencija ili preklapanje?

Pretpostavljam da je pitanje svih pitanja: dovesti pitanje u pitanje. Ovu fazu treba preći, ali ne i metodski apsolutno zadržati i primenjivati u svakom momentu. Važno je kada je primeniti! Destrukcija tekovina civilizacije pojavljuje se i ovde, ali ne suštinski, već samo metodski. Ne pobijaju se rezultati, već put ka cilju, što nas direktno pogađa kao paradoks koji filosofi 'destrukcije', a začetnici savremene filosofije, nisu uvideli, a to je da i drugi putevi vode do istih rezultata iako su naizgled baš njih tražili. U jednom momentu, ali uvek iznova, zaboravi se na pojedinca, na egzistenciju, iako ona stoji u njihovoj zakletvi profesije. Zapravo, ovi su to samo naslutili, ali u obrnutom smeru se krećući, i našli su se na početku ili barem tamo gde su zamislili da je početak tj. gde je sve počelo, nazvavši ga ponekad 'primordijalno', što god to značilo. Jer, ukoliko isključimo put kao nužan, onda nam ostaje večno čisto znanje, a čisto

znanje se odnosi na filozofska pitanja tj. filozofeme, te u tom slučaju ostajemo uhvaćeni u paukovu mrežu zauvek. Ali, bitak je sve, a znamo da ne postoji put koji ne vodi sve tokove reka u more! Znači li to da smo uvek kod bitka? Da li uvek koračamo **ka** bitku ili već uvek **u** samom bitku? Da li smo uvek na pravom putu?

S obzirom da su interpretacije našeg zatočeništva u lavirintu samo opisivale našu poziciju i vremenom postajale paradigme nametnute čitavom čovečanstvu, one u toj zbrci zapravo ništa ne objašnjavaju. Ni učene reči, niti magnovenja 'destrukcije', ne mogu nas osloboditi sopstvene nemoći i klopke fiksiranih stvarnosti i večitih pitanja o sudbini sveta kao našeg usuda.

Mislimo da smo u centru zbivanja. Da li?

Ovde se ponovo upliću carski interpretatori koji tvrde da znaju put unazad do nekakvih prapočetaka, 'refleksivnim oživotvorenjem skrivenog istorijskog smisla sedimentiranih pojmovnosti' (Huserl) a koji bi, determinizmom valjda, ili čisto mehanicističkim promicanjem, ili nekakvim svojim paradigmatama trebalo da nam omoguće apsolutno znanje o... ili uvid u ...; ali, čemu unazad kad zagovaraju taj isti put kao jedini mogući unapred, istovremeno nam prikazujući utvare prošlosti kao jedinu zbilju začetaka?

Možda se opet javlja zabluda da smo u centru zbivanja. Ako jeste zabluda, onda je ona i te kako važeća već milenijumima, pa ispada da je čitava delatnost ljudi do sada, zasnovana na zabludi, s tim što se nameće pitanje: na koji smo način u centru zbivanja kada još uvek tražimo 'svoj' put i iznova ga interpretiramo?! Pravimo i bezbroj raznoraznih interpretacija...

Puti nema, ili odiseja?

Zapravo: koji je smisao bića ukoliko ga možemo razumeti samo gledajući unazad? Da li smo u tom slučaju uopšte bili na putu? Da li smo prešli bilo kakav put ukoliko treba istim da se vraćamo, drugačiji doduše, da bi na ovakvom cilju shvatili *smisao* istog tog cilja? I na kraju: ako svi šumski putevi nužno vode ka jednom glavnom putu, kakav je to put koji nas nije nužno doveo do uvida u taj sliv? *Gde smo to uopšte povesno bili i lutali?*

Bitak ne postoji?

Hajdeger ne bez razloga iznosi sledeći citat:

'Očigledno je da si već dugo bio svestan šta mislim pod tim kada koristiš izraz 'Bitak'. Ipak, mi koji smo mislili da razumemo bitak sada postadosmo zbunjeni' (Sofista 244a) – a sledi paradoks da svi mislimo da znamo odgovor u kojem slučaju sledi novi paradoks da ne shvatamo bitak pa time ni svoje biće. I još gore od svega: smatra se da to pitanje nije niti vredno postaviti!

Skoro istovetno tvrđenje imamo u poznatom stavu Avgustinovom u vezi nemogućnosti određivanja šta je *vreme* nekih 600 godina kasnije (*Ispovesti*, delo napisano za sva vremena)... tako da su bitak i vreme paralelni. Za sada neka ostane na tome.

Ništa toliko ne može da opsedne čoveka koliko znanje i da zagolica maštu za destruktivnošću kao apsurd koji najčešće vodi u bezdno nihilizma. Oba naizgled imaju nešto zajedničko, a to je ekvilibrijum raširenih ruku ili ukazivanje na sindrom *perpetuum mobile*. Jednom davno

uvučeni u pećinu senki, danas ne posmatramo igru senki događanja na nekakvim golim zidovima pećina kao u vekovima koji su prethodili našem vremenu, uz sumorno žmirkanje svetla, već udobno u *svakodnevnici* zavaljeni u našim toplim domovima postajemo svedoci odigravanja nečega što večno traje iza, ponekad svesni toga da sada nismo u mogućnosti niti da barem delimično autentično vidimo ono što se odigrava na zidu; jer, ono je uvek isposredovano i zamagljeno, na ovaj ili onaj način.

Alegorija. Gde nestaje autentično?

Nameće se pitanje da li smo zaista izmakli uticaju golih zidova drevnih pećina i igri senki ili je pričin toliko jak da čak ne primećujemo ni takvu stvar kao što su hladne zidine koje odišu nespoznatljivošću i neizrecive su?

Međutim, za neke filozofe neizrecivo znači neistinito! Time ne priznaju stvaralačko u stvarnosti niti stvarnost u pripremi, pa ni samu stvarnost, na kraju je nezgrapno povezujući s paradigmatama bez prave veze. Za druge, pak, ono što je neizrecivo predstavlja upravo suštinu njihove filozofije!

Da li su to slojevi privida? U šta su potonula ta carska pitanja i ne manje carski odgovori? Gustina bića ih verovatno održava na nivou velikih dubina, kao neke davno potonule galije, dugo natapane vodom tako da se i pri samom najmanjem treptaju a kamoli dodiru, pretvaraju u prah. One ne tonu dublje, a u svom slojevitom položaju ne mogu se niti vratiti na površinu u prvobitnom stanju a da se ne pretvore u prah! One nestaju pred našim očima i pri najmanjem pokušaju dodira postaju poentilističke vizije. Mi ih više ne znamo i ne možemo sabrati i spoznati u njihovoj autentičnosti a kamoli u njihovoj prvobitnoj povezanosti i relacijama. Uništene su strukture vezâ, a veze su ono što mi sami stvaramo i dajemo izvan sebe – relacije su naša kreativnost, a autentičnost tu, u smislu objektivnosti, ne postoji, postoji samo autentičnost subjektivnosti. Naše stvaralaštvo je uništeno zauvek jer prošlost vremena u smislu događanja ne možemo evocirati u onim minucioznim relacijama sabranog kulturološkog mozaičkog miljea – momenat koji je zauvek izgubljen. To je naš usud. Ostala je samo manje ili više maštovita *interpretacija* onoga što je bilo! Tako se čini da pojedinačno ne može biti istinito, pa tako i metoda ‘mislilaca primordijalnog’ tj. onih koji su prema Hegelovim rečima ‘izbegli univerzalnom’ uzdižući neposredno i fragmentarno na račun objektivnih i univerzalnih interesa čovečanstva. Upravo se u ovoj tački uživa i raspršava Hajdegerova filozofija, njeni pravci, razumevanja i nerazumevanja njene suštine. Jer, ona, prošavši kroz prizmu ove tačke, više nije niti ovakva niti onakva, već jednostavno polazište za individualnu interpretaciju, zbog čega je, na čuđenje mnogih, još uvek živa.

Ona iz nagoveštaja i treperenja između sveopšteg i pojedinačnog, prelazi u čisti nagoveštaj, pozivajući na traženje, pa tako može da prione filozofima svih pravaca, ali i pojedincima izvan bilo kakve struke, kao i struke. Tamo gde je ona ograničena to su zasadi političkih interesa. Znači, uveličavati značaj njegovog puta unazad u iznalaženju nekakvog intuitivnog, primordijalnog, prvobitnog značenja (što je usotalom vrlo neoriginalni metod, koji su primenili mnogi filozofi, a svakako svi racionalisti i sl.) a onda i povezivanje ovih čak i sa *Völkisch* karakteristikama i vući čitavu njegovu filozofsku ponudu u najekstremniju desnu poziciju, znači pripisati joj ono što ona nema, prema staroj metodi izvlačenja krajnjih zaključaka iz celokupnog konteksta...

Preostaje samo interpretacija?

Pitanje je sada i da li je povratni put taj, jedini put ili ćemo mi tek po povratku moći da nađemo pravi put? I dalje, bilo koji odgovor nameće pitanje: da li smo zamislili taj put nesvesno ili a priori?

Vraćanje na mudrace stare Grčke, od kojih nam je ionako ostalo malo zapisa a više 'sećanja', može nas uvući samo u jednu interpretaciju koja ukazuje na potrebu vraćanja vremenu prošlosti, ne na činjenje nečega za šta se znalo da je nemoguće, s time što se zna barem za još jednu stvar, a to je da ćemo ovakvim stavom izraziti potrebu, nuždu svoga vremena i zadobiti „najšire vapijuće mase izgubljenika”, vodeći ih u još jedno beznade i sunovrat, čak i po cenu da u međuvremenu treba ničeanski raspršiti sve one slojevite i fiksirane galije znanja, kao i one prostore čvrsto omeđene kulama znanja, a pri tome uopšte ne znajući da je i sam izvor jedna krhka drevna tvorevina. Međutim, iako krhka, njome se iz ovoga vremena ne može manipulirati! Kao da se na praosnovama ne može ništa fundirati!

Filosofija ne polazi od aksioma kao nauke i nema kraj u zaključku. Nauka sabira, filosofija obuhvata, i još: Filosofija je oblik ljudskog mišljenja koji ne dozvoljava iluziju završetka. Baveći se našim svetom ona unpared shvata nemogućnost apsolutnog znanja...

Delatnost filosofije svodi se ne samo na to da obuhvata, ona je uvek više od toga, ona je uvek korak ka Ništa. Ona se generiše iz Ništa i treba da bude Ništa. U tom smislu i ovo uvođenje treba da bude Ništa tj. jedno otvoreno polje koje nudi sebe kao mogućnost i kao interpretaciju. Istorijski trenutak u kome živimo nije morao nužno biti ovakav kakav nam se prikazuje, te ovaj spis i dalje treba smatrati samo jednom interpretacijom i dalje, još: *mogućom* interpretacijom sveta u kome živimo tj. bića!

Izvor ne postoji?

Ipak, slavni interpretatori nikada ne dovršavaju svoje misli i delo! Njihovo briljantno 'umeće', naizgled savršena vizija i veština vođenja, rasplinjava se u suprotnost njihove učenosti, sve do otvorenog vaspostavljanja ekstremnih granica mistike, onostranog sveta, a ponekad i najnečovečnijih metoda kontrole nad ljudskim životima.

Naime, dok nam, prethodno sagledavši kuda zanos vodi, u jednu ruku strasno ukazuju na put, oni misle drugo i uspevaju u tome da nas ubede kako je baš onaj praktički put tj. prvi put pravi. Usmeravanje na praktičnost jeste izraz nemoći razuma da se dokaže kao um! pri čemu dokazivanje uma nije pusta apstrakcija, već pre svega izraz dobre volje, koja, opet, nije niti puka dobrota, ni puka volja, već jedno humano stremljenje ka čoveku uopšte, ka čovečnosti! Međutim, ovde se nameće pitanje koji su još načini da se izrazi *otuđenje*? o čemu se više ne priča. Ono je zaboravljeno?

Svako iskakanje iz krutosti metafizike u početku nas privlači i zanosi, jer nas podseća na nešto što nismo ni prepoznavali kao našu realnost, pri čemu osećamo golicavost naslućivanja suštine i to tamo gde nam je mašta do krajnosti rastegnuta, a gde ipak doživljavamo ekstazu prisećanja (još je i Platon prepoznavao ekstazu prisećanja). Mnemozina je na delu! To su idealni prikazi za koje smo sigurni da smo ih viđali ranije a pojavljuju se još od davnina kao suštine. Ovde moralna vrlina sveopšte pravde kako u prirodi tako i među ljudima, predstavlja istinu znanja i obrnuto, podrazumevajući naše učešće u životu *našeg* sveta (privid: kao da... ili nečega već viđenog jasno se iskazuje i prilikom postizanja duboke meditacije tj. koncentracije...).

Nastavljajući tako naše putovanje ka osnovama dolazimo do neverovatnog čak *skaradnog* zaključka da je *realnost* u većoj meri Platonov uvid u svet nego Aristotelov! Naknadnim odbacivanjem osnova naučenog u okviru stručnih predavanja i literature, uviđamo da je čovekov svet u kojem živi i uopšte njegov odnos prema ljudima, stvarima i događanjima to što jeste njegova suština; ono drugo jeste drugost koja transcendirira njegov svet u kojem živi i stvar je znanja. Da bi to trebalo da bude tako, ukazuju osećaji i osećanja kao i relacije i događanja vezana za čovekov neposredni svet, koji on ne mora nikada da spozna u naučnom smislu.

Iskakanja su naša savest i podstiču mogućnosti. Gledamo zvezdu vodilju nekad kao grotesknu prikazu, nekad kao ono što bi trebalo da bude, a ponekad je to samo refleksija koja prepoznaje oreol fiksirajućeg i fiksiranog uma, bolje reći: mogućnost da pobeđemo sa našom do tada najvećom ljubavi u visine. Te visine se kasnije pokazuju kao danteovske dubine iz kojih više nema potpunog povratka – one ne vode nikud osim u dihotomije privida same sebe, svoje nepovratne lavirinte. Ipak, privlačne su za mnoge! Pogledajmo samo groteskne i neuverljive iskačuce likove prelistavajući istoriju, koji su ponajviše svojim ličnim angažovanjem, narativnom glumom u početku, krojili sudbinu čovečanstva i učvršćivali metafiziku vlasti kao i sve ono što uz nju ide, uvek neverovatno istim redosledom: predjelo, glavno jelo i desert, donoseći još neverovatnije isto: jad, bedu i ratove. Posmatrajući ih u buđenju deluju u najmanju ruku neobično, ponekad smešno, pri delanju zagonetno, nepredvidivo i nedokučivo, a tek kao prošlost jezivo i neverovatno verovatno tj. pogubno stvarno. Introspekcija nas pak, upućuje na beskonačnu glupost neuviđanja i nemogućnost pronicanja u budućnost koja se čini toliko očiglednom gledana iz budućnosti. Da li je begom i otkinućem od prošlosti i njenog promišljanja ukinuta sposobnost dubljeg razmišljanja o budućnosti?

Sve je samo privid? Delanje je privid?

Ništa nije onakvo kakvo se pojavljuje ili kakvim se čini ili se činilo! Ali, postoji i paradoks paradoksa: ništa nije onakvo kakvim se *interpretira*! Znači: beskonačno mnogo mogućih interpretacija ne garantuje da će se među ovima pojaviti i ona prava. Ovde logika, pa i statistička mogućnost ili eventualnost zakazuju, nemaju svoju funkciju, ali se razum ili um u širem smislu, ne isključuje. Uzmimo neki događaj iz prošlosti ili ubeđenja nekog filozofa. Proniknuti u zbivanja ili filozofsku orijentaciju u tom smislu kao da bi to mogla biti aksiomska podloga za interpretaciju kasnijih uslovljavanja jeste zapravo samo interpretacija. Samo to i ništa više! Posedujemo prošlost prošlosti, prvo prvoga ali ih ne prepoznajemo!

Mi nismo bogovi: ipak, bog nije umro?

Dvadeseti vek nas je uveo u jedno obimno polje promišljanja i interpretacija svega postojećeg, pa tako i svih tzv. tekovina civilizacije. Dekartova jasnoća postaje nejasna, Kant postaje neprecizan, neodlučan ali i krajnje tolerantan, a i Hegel je, nakon što je zauvek optužio Kanta za neuspeh, kanapom takođe nezgrapno (po)vezao svoju ideju sa stvarnošću postavivši je kao apsolut, sve do Hajdegera koji predstavlja pokušaj bekstva u prošlo gde bi Grčki logon mogao, navodno, da posluži kao aksiomatski osnov iznalaženja smisla bića iako je sam pobijao floskulu 'protoka vremena'. A, radilo se samo o tome da se utvrdi kako možemo biti *sigurni* u neki sud, iskaz i sl. To su poslednji trzaji, očajnički, rušilački, ali veličanstveni: pokušaj zašivanja naprslih šavova metafizike postojećeg i ontologije, čiji bi

samo jedan deo bio čovek. U tom turobnom svetu opsena potemkinovih sela, gde, koja god vrata da otvorimo nailazimo na čvrstu zazidanu prazninu, a pri pogledu nagore autistički smo bombardovani svojim sopstvenim odsjajem, svojim slikama, predstavama i portretom, ehom svoga glasa, te se i pakao zamišlja kao mogući izlaz iz ovakve sopstvene mreže uvrnutih prikaza.

Čovek je ostavljen **sam** da se bori s nemani! Svakako da jeste, jer je sam te nemani proizveo. Međutim, ta samoća i izgubljenost je zapravo izuzetno pogodno tle da se u vidu glasa izbavljenja pojavi neko ili nešto što nudi razne oblike izbavljenje koja nalikuju bogu.

Pretvorimo li ovakvo stanje duha u osnov nekakve ideologije ili potražimo li spasenje u onostranom ili se povedemo samo za transcendentnim ili, prepustimo li se melanholiji prošlosti i sl. – a sve su to zapravo znaci bezuspešnog traganja – onda postajemo saučesnici...

Znanje ne vodi uvek Dobru?

Kao posledica ovakvih stremljenja, fragmentacija je svakako neminovna. Međutim, možda bi se moglo reći, uz veliku dozu drske hrabrosti, da bi *Niče* bio delimično zadovoljan ovakvim stavom, s tim što ovakav stav podrazumeva autističku melanholiju koja može da guši, a radi se o tome da čoveka sada treba pokrenuti – bez *zajedničkog* pokliča. Atomizam se uvlači u sve pore i probija do nebesa tako da osmišljavanje u okvirima postojećeg sistema danas nam izgleda neadekvatno i neizmerno tegobno.

Individua je sve?

Predistorija..., da li je odbaciti? – egzistencijalna pitanja su individualna pitanja, za postojanja čovekova? Poništiti istoriju? Na koji način je odbaciti? Da li ostaje mogućnost? Povest? Šta ostaje?

Prošlost čvrsto opstaje u svojim monolitnim stećcima. Da li je to zaista tako? Ako se sve pretvara u igru, kako se čini, onda možemo i prošlost mrsiti i upetljivati, ali i zbrčkati i pabirčiti. Takav postupak može nas dovesti do ludila, ali nije li i sam Jakobi na davnom nemačkom tlu postavio futurističko pitanje u vidu konstatacije: sistemi su organizovano neznanje tj. spoznavanje pojedinosti koje postaju znanje time što se organizuje! Danas, nauka mikrokosmosa u velikoj meri priznaje ovu misao kao validnu. Onda ne čudi pokušaj prekomponovanja elemenata, s tim što ne treba zaboraviti da se ovde ipak radi samo o igri rotiranja elemenata! Koja je prava vrednost promena u sistemu pri ovakvim pokušajima? Može li sam sistem vrednovati? To bi bilo: *contradictio in adjectio*. Ono konstitutivno, fundamentalno je nedokučivo! I uopšte, postoji li? Da li je to samo ostatak nečega, kako neki tvrde? Ili gola struktura...? Ili je stvar 'dogovora', konvencije? Ništa više nije primarno u odnosu na nešto drugo. Još dublje i naići ćemo na nešto što će ili biti ništa ili opet ništa s mogućnošću da bude interpretirano. A, dokle bi svakog od nas dovelo direktno i namerno promišljanje sopstvene svesti? U koliko koraka i kroz koliko slojeva? Probajte! I? Čega tu ima ili nema? Za besvest, kažu, treba lagano brojati do 6 ili 7, a onda...

Prometeji civilizacije! Čujete li!?
Hoćemo li se doveka vraćati

na stara ognjišta iznova paleći vatru trljajući drva jedno o drugo?

Ono što umne glave još nisu uspele da predoče sebi i drugima to je: kakva su prostorno-vremenska sveobuhvaćenja i mogućnosti čovekovog uma po sebi i za sebe. Naime, kakav bi to novi kvalitet i volumen prekoračenja čovek mogao da sveobuhvati ukoliko bi bio u mogućnosti da transcendirira celokupnu stvarnost! bez rušenja a ni pozivanja na prošlo prošlosti? Kako zasnovati čoveka kao omnipotentnog a da ne bude Bog? Da li su potrebne nove paradigme? Kako ići napred s čovekom u središtu? Da li je ovo moguće pri zavisnosti od svega što čoveka okružuje i što mu navodno treba, onog što je neposredno uz njega, na šta često i ne obraća pažnju, ne uzimajući to zdravo za gotovo, vezujući se pak za nešto drugo, udaljeno od njega samog, odričući se svoje suštine?...

Ovakav zahtev za *kritičkim* odnosom u pogledu pitanja koja izvire iz čovekove potrebe pojavljuje se **razumu** kao fundamentalno nemoguć, jer se u takvom slučaju razum ne pokazuje kao **sila**. Neki filosofi smatraju da su najstariji tj. prvi filosofi upravo ovim pitanjima bili na pravom putu ka čoveku i za čoveka. Međutim, možda su njihova pitanja išla ka suštini, ali njihovi odgovori su uveli misao u detalje naučnih oblasti! Da li je to bilo skretanje s pravog puta tj. drevni začeci samoizopštavanja čoveka iz njegovog sveta?!

Međutim, imamo niz primera koji govore o obećavajućim stremljenjima, a možda je najvažniji argument upravo onaj koji nam ukazuje na to da je čovek spreman da se upusti u avanturu takvog putovanja u nepoznato, a to je da je već čitava dva stoleća primetna aktivnost usmerena na, nazovimo to kako hoćemo: vraćanje, uviđanje, dekonstrukciju itd. pa i destrukciju čitave čovekove civilizacije tj. baštine prošlih generacija, a u cilju odbacivanja naslaga koja zamagljuju horizont. Čini se da je posebno filosofija u fazi izuzetne unutrašnje tenzije očekujući odnekud nekakav Veliki prasak rađanja novog ka novom stvaralaštvu, s time što mnogi iščekuju promene i u vidu apokaliptičkog praska. Iako zvuči neverovatno, čovek već više hiljada godina stoji na visokoj hridi neodlučan i kao mladi ptic još uvek uvežbava svoja krila, ali nikako da se vine i da uzleti u dosada neviđeni a odavno naslućeni svet koji ne samo da se sanja, već sam predstavlja buđenje!

Izlaz se nameće i traži izvan čovekovog sveta

Posedujući znanje koje mu omogućava optimalno snalaženje u svetu, a u ovim okvirima očevidan je napredak na svim poljima, čovek je ipak zapao u neslućene teškoće u pogledu kvaliteta duhovnog života, pa i fizičkog, što se odražava na celokupnu njegovu aktivnost. 'Matematika života' je već ustoličena: vidljivo je izobilje i vidljiv je napredak, čak i u dužini prosečnog životnog veka savremenog čoveka i još mnogo toga što se može izraziti matematikom, ali nije vidljiv i kvalitativni uspon. Fantastičan uspeh formula kojima naučnici već vekovima opsenjuju svet, a kojima se navodno sve može 'formulisati', kao da je ovladao svim mogućim vidovima misaonih aktivnosti, iako su generacije odavno svedoci da je pravi i jedinstveni društveni napredak uvek nastajao u spoju mnogo širem i sveobuhvatnijem delanju gde su kvantifikacije i formule igrale samo parcijalnu ulogu. Ono što je nauka namenila čoveku je vidljivo i kvantifikovano, i taj deo se maksimalno glorifikuje, na primer, njegov u proseku produžen vek. Međutim, u takvim zonama kvantitativnog poboljšanja koje se mogu izraziti različitim mernim jedinicama, postoji i onaj deo ljudskog duhovnog pa i fizičkog života koji se ne može meriti, kvalitet života, a ne postoje ni dokazi da tu postoji napredak.

Nauka bi u ovom smislu trebalo da sebe stalno preispituje: u kojoj meri doprinosi poboljšanju duhovnog i fizičkog **kvaliteta** života i sveta ljudi uopšte...

Za garantovano bolji život, navodno, bilo je više pokušaja prevazilaženja pojedinačne egzistencije i svi oni su se, po pravilu završavali u društveno represivnim sistemima u odnosu na pojedinca, sa suprotnim rezultatima od očekivanih. Izlaz nije pronađen. Pojedinaac se nada i očekuje da se nešto stvori i dođe samo od sebe, unapred ubeđen da je povlašćen da u svim oblastima čini vidljive ali isključivo *spontane* korake napred, makar se i instinktivno rukovodeći mogućim principima napretka, osećajući istovremeno da su njegovi postupci u svojoj početnoj tački ipak bez čvrste osnove i da, bez obzira na priču stvarajući, uvek započinje nešto sasvim novo, samo njemu svojstveno, što u sebi, pa i u sferama gde je navodno već sve fundirano, itekako postoji rizik. U ovo ga ubeđuju **veliki** planeri, koji se oslanjaju samo na naučne metode, i velike formule i brojke, gde s3e mogućnost maksimalno približava stvarnosti. Jedan od tih principa, koji je ujedno i najveća moguća opsena jeste: *kvantifikacija*. Kompjuterska tehnologija je za sada vrhunac ukupnih sabirnih kolaža kojima je čovek današnjice zaokupljen, pa se i *privid* stvaralaštva a time kao *surogat* istinskog stvaralaštva nadomešćuje – slep je, pri tome, sebe da menja, pri čemu novi kvalitet traži novog čoveka, ili: novi čovek zahteva novi kvalitet, a ovde kvantifikacije ipak ne pomažu! Prati ih vapaj nekih filozofa da društvo treba da bude pravednije u pogledu distribucije znanja.

Čisto logičkim zaključivanjem postao je sasvim prirodan najneprirodniji pogled na budućnost čoveka kao mašine, kao savršenog proizvoda **tehnologije**, koja mu je, iako je on njen stvaralac, nametnuta kao takmac u svemu i svačemu. I ne samo kao takmac. Iznedrava se i problem u pogledu upravljanja: čovek kao da sve manje upravlja tehnologijom pa samim time nije čovek u centru zbivanja, već je situacija obrnuta. Ovo je validan postupak i u odnosu na zaključivanje o postojanju Boga putem ontološkog dokaza, koji je Anselm zasnovao na čisto logičkom zaključivanju: osnova-progres-savršenstvo, 'dokaz' koji je još uvek u opticaju i neverovatnom igrom slučaja povezan sada čak i sa evolutivnim nastankom čoveka – čovek stvara i svog ličnog boga tj. bogo-mašinu, boga koji treba da bude oličenje **tehnoškog** napretka i krajnjeg savršenstva – za sada. Anselm bi bio zadovoljan sa ovakvim razvojem događaja! a večiti pesimista Šopenhauer, bi verovatno, samo ponovio svoje reči da je ovo samo jedna 'šarmantna šala'...

Šala ili ne, još gora od toga jeste činjenica da se čoveku sve nudi, nameće i pretvara u sredstvo za cilj, što bi moglo da se prihvati kao vrhovno Dobro, kada ovde i sam čovek kao cilj ne bi bio uključen u ovu rabotu! jer, s obzirom na nametnuti uzor, na kraju i sam treba da postane rezultat tehnološkog napretka. Smelo, ipak možemo reći da je Kant svojim kategoričkim imperativom predvideo ovakav razvoj događaja u vremenu kada nije bilo ni reči o nekakvoj visokoj tehnologiji kakvom je danas nazivamo, unevši u svoju filosofiju »samonaredbu« u vidu apela čovečanstvu da »čovek čoveku mora biti samo cilj a nikada i sredstvo«. Takvo jedno predviđanje je iskazano sa dubokom pozadinom brižnog filozofa a i kao prirodna konsekvenca reda koji je jedna od karakteristika njegove filosofije, njegove duboke kontemplacije, tolerancije, nepriklanjanja krajnostima i dobre volje/namere, koju bi sada itekako trebalo primeniti, ukoliko nije već zauvek utonula u san, jer se apel na filozofskom nivou danas pretvorio u svesmisleni vapaj. Svi, kao da smo svesni da je ovo nemoguće i ostvariti u praksi... s tim što, kako Kant to implicate nagoveštava, treba ovakav stav imati kao ideal, pa dokle ko stigne za relativno kratko vreme koje bivstvuje. Svojim nepriklanjanjem krajnostima, ostavio je budućim generacijama u nasleđe jedan grandiozni i,

još važnije, otvoreni tj. nerešeni filozofski problem. Znači, njegova neodređenost, ipak daje smer...

Pustimo Kanta da nam pojasni: 'Nemoguće je zamisliti igde išta u svetu, pa čak ni iza njega, što bi se bez ograničenja moglo smatrati dobrim, osim *dobre volje*. Ona nije dobra po tome što proizvodi ili izgrađuje, već jedino po **htijenju** (ona je dobra po sebi). Neki čin može biti veoma koristan, ali samim tim još nije i moralan. Moralna zavisnost nekog čina ne zavisi od onoga šta se hoće, već *kako* se hoće. *Samo dobra volja kao čisto htenje*, lišena svakog sadržaja), daje ljudskoj delatnosti dostojanstvo moralnih principa. Naklonost ne daje to dostojanstvo, već joj to daje samo dužnost. I još: *pravu* moralnu vrednost čini tek svest o dužnosti. Pojam dužnosti sadrži u sebi pojam dobre volje'.

Kant pojam dužnosti definiše kao: nužnost jedne radnje iz poštovanja prema zakonu. Kant naizgled na ovaj način samo zamenjuje jedinstveno poštovanje prema autoritetu boga sa poštovanjem zakona što dalje tvrdi da je nužno ali i da je osnova za čovekovu autonomiju jer se sam opredeljuje za ovakvu nužnost... Ono što ovde predstavlja divovski iskorak jeste to da je sada sve na samom čoveku. Naravno, u nedrima se krije još nešto: a to je inauguracija podređenosti savršenom poretku odnosa pojedinac, zakon, društvo, država itd....

Ono prvo o mašini kao takmacu nije proizvod duboke kontemplacije od pre dva veka, a ipak jeste konsekvatno ali stihijski i logički korektno, međutim, ne i iz dobre volje/namere i pravog uvida u suštinsku humanost čoveka. Tu se tehnologija, zapravo kao sredstvo, pojavljuje kao nešto što nadilazi i beskonačno je udaljeno od čoveka kao takva ali i neposredno tu pružajući mu istovremeno neograničenu *kvantitativnu mogućnost navodnog stvaralaštva*, s tim što **diktira i na neki način kontroliše njegov put u budućnost!** Opet samo kvantifikacije! Ne radi se, znači, samo o tome da je čovek 'izgubio kontrolu' nad tehnološkim 'napretkom' već možemo ići i dalje: *tehnologija već danas, u najmanju ruku, usmerava čovekov razvoj*.

Pojavljuje se i *vreme* kao kategorija beskonačnosti koja se samo logički i u progresu vezuje za tehnologiju kao pusto sredstvo, koje u svemu vidi objekat a na kraju i sam čovek postaje sredstvo; sledi dehumanizacija, tj. redukcija itd...

Nove tehnologije stvaraju privid kreativnosti i lakoće stvaralaštva, kao i privid mogućnosti 'sve za svakog za sve', blago rečeno svaštarenje, a posreduju i u prividu međuljudskih odnosa, a na kraju i prividu privida nekakvog sopstvenog značaja u takvoj vrsti stvaralaštva. Naravno, u svemu tome ni mašta, većita čovekova težnja ka drugom, različitom, nije bila zaobidena. Nove tehnologije su se pobrinule da nam pruže privid maštovitosti, omogućavajući korisnicima da se bave samo razbijenim i raštrkanim mnoštvom slučajnosti gubeći iz vidokruga između ostalog *celost*, postavljajući jednakost mnoštva i sveobuhvaćenja, istovremeno ga rasprskavajući u bezbroj čestica. Opšti pogled i univerzalnost čovekove suštine nestaje – opšti pogled se zamenjuje količinom pojedinačnih uvida a univerzalnost nemarnim skakanjem iz oblasti u oblast. Time se više ne stvaraju povezane i kreativne suštine, a niti relacije, čime se gubi suština povesti. Čovek danas ne stvara povest, već samo istoriju činjenica, gde se njegova uloga i uticaji zamagljuju činjeničnim tj. tehnološkim silama. Znači: moliti za pravednu raspodelu informacija i znanja, zapravo traži veliki broj preduslova, da bi se znanja uopšte mogla koristiti. Ona mogu biti korisna, s tim što će se, nakon što su se vinula u velike visine razbiti o maštu, da li u padanju ili prevelikom uzletu, svejedno!

Privid istorije

Da li Hajdeger predviđa ili predoseća dolazak novog čoveka kao apsolutno novog, pitanje je koje može imati svoj jednostavni odgovor. Njegovo sasvim originalno korišćenje reči uz takođe originalnu upotrebu etimologije reči, kao i ekstravagantna upotreba i modifikacije nemačkog jezika, ukazuju na natčovečne pokušaje da se prevaziđe okoštalo tkivo bilosti-prošlosti i brige kao izraza nastupajućeg novog. Ovakav polet trebalo je da bude uzlet ka novom, uz svečano obećanje, na početnim stranicama nadolazećih razmatranja, da će otkriti još neotkriveno, novo, da će rešiti veliku zagonetku! Da li je to ipak samo igra reči ili pokušaj da se objasni nešto što se ne može objasniti konvencionalnom terminologijom? Međutim, mislim da je veliki uspeh već i sam nagoveštaj onoga što nam je već tu, predočno!

Preveliki zalogaj?

Hajdeger se nadao da će u prvom delu *Biće i vreme* uspeti da uspostavi novi jezik i terminologiju čime bi kasnije mogao da prouči i objasni **vreme** kao suštinu našeg bivstvovanja u svetu tj. da ga prouči novom terminologijom na novi način i da eventualno dođe do početnih predobjašnjenja o tome šta je **vreme**. Međutim, i pored »novog« jezika nije se valjda usudio da krene u veliku pustolovinu neotkrivenih praznina u filosofiji koje su i danas nevidljive crne rupe čovekovog umstvovanja i u potragu za suštinom samog čoveka.

Dajući kapitalno obećanje da će u svom delu *Biće i vreme* dati odgovor na najveće pitanje, pitanje o *vremenu*, i da će ovaj odgovor uslediti u trećem tomu ovog dela, Hajdeger ovo pitanje ostavlja skoro netaknutim. Pored obećanja o najboljim društvima koja delimično zadiru u domen sociologije a potekla su od filosofâ, jedino neispunjeno obećanje iz domena filosofije ostalo je kao senka da lebdi nad celokupnim delom Hajdegera ali i čitave filosofije.

Pokazalo se, zapravo, da nije dovoljno samo uspostaviti novi jezik, već da treba uspostaviti i novog čoveka tj. da jezik nije nešto što stoji u bilo kakvom 'objektivnom' odnosu s čovekom, već da predstavlja čovekovu supstancu a ne relaciju koju možemo menjati *svesno* da bi kasnije ovako izmenjenim jezikom menjali čoveka... barem ne suštinski. Ono što jezik danas čini od čoveka to je da ga bukvalnim bombardovanjem sve novijih nesuštinskih izraza odvaja od njegovog sveta! Ali, kako je moguće da nešto nesuštinsko čoveku, kao što je 'nesvesno' tj. spontano nastali *jezik nove tehnologije* ima toliko veliki uticaj na čovekovu suštinu istovremeno ga otuđujući od iste... *Postanje*: reč je stvorila svet.

Ostala je jedna uskraćena zamisao velikog filozofa, naslućivanje, interpretacija, čiji je i najmanji dodir sa prošlim ipak jači od sve slobode budućeg za buduće! Zato: nostalgija za prošlim – radi budućnosti, a da se ne bi zamrzli u sadašnjosti.

Pokušaj mišljenja sveta oko nas!

Uzmimo postojanje nekakvog paradoksnog paralelnog sveta (na čije postojanje naučnici ukazuju prevazilazeći sami sebe i uskost specijalizacije svojih nauka) ili činjenicu da, osim utvrđivanja *manifestacija*: gravitacije, zemljine teže ili uopšte privlačenje tela koja je najosnovniji pojam nauke, još nisu objašnjeni, osim da zavise od mase tela i još nekih pojedinosti – prirodna pojava čiji uticaj čovek oseća još 'pre nego što je postao čovek'; u vezi s tim crne rupe koje su, prema navodima naučnika, izvor života za neko drugo vreme i prostor, a smrt za naše, takođe su neobjašnjene, te se time čitav poredak univerzuma zasniva na pretpostavkama, i obrnutim procesima anti-atoma, mezona, tahijona i svih onih već

poznatih čestica atoma čiji će broj izgleda stići do u beskonačnost (filosof je s početka prošlog veka pisao da istraživanja prirode upućuju na makro-beskonačnost ali i mikro-beskonačnost); dokazivanje uzroka na osnovu posledica u toj meri je prisutno da se svi fundamentalni aksiomi nauka uvek nanovo preispituju... (par dana pre nego što je ovo delo dato u štampu objavljena je senzacionalna vest da je CERN u Ženevi utvrdio da davno poznata subatomska čestica *neutrino* putuje brže od brzine svetlosti!!! – zar nauka ovako 'neverovatnu stvar' nije mogla da predvidi s obzirom da se već skoro čitav vek vijala u krug sa Ajnštajnovom i drugim teorijama gravitacije, brzine svetlosti, nastankom života, crnim rupama...). Kakav je nazovimo ga ćorsokak u kojem se našla nauka, vidimo i iz ekstremne naučne teorije, jedne vrste probabilizma, gde se vrlo ozbiljni naučnici okreću teoriji verovatnoće u smislu: Bog baca kockice tj. mogućnostima teorije gde se neka naučna predviđanja bukvalno zasnivaju na verovatnoći bacanja kockica pa se vrše ozbiljna proučavanja pravila kod slučajnih ponavljanja, pri čemu se za ozbiljno uzimaju rezultati slučajnosti!! Znači, ovde nije više važna objektivna zasnovanost na suštini činjenicama već na mogućnosti ponavljajućih rezultata gde se traži objektivna istina!! Ali, za filozofa kao da je i ovo bolje nego podleći konvencijama i bojazni naučnika da bude izopšten iz sveta institucionalizovanih eksperata ali i fondovima neophodnih za dokazivanje naučnih teorija, onih eksperata koji sve znaju, naročito kada se radi o prošlim dešavanjima. Uostalom, prema nekim filozofima, filozofija i jeste ponavljanje, s tim što oni niukom slučaju nisu promišljali ovo ponavljanje kao nasumično nabacivanje mogućnosti u čemu bi se napokon našla istina...

Ali, vratimo se na *paralelne svetove*. Svaki od mogućih svetova nalazi se u zasebnom naučnom (referentnom) sistemu fizike najsitnijih plankovih(?) čestica, naime, ne vidimo ih, ne osećamo ih, a i pri velikom natezanju naših umnih sposobnosti ih teško možemo zamisliti u nekakvim n-tim dimenzijama. Ali, ako ih ne vidimo onda nisu plankove, već neke druge čestice, različite fizike itd. itd. Dalje, kakvo bi to biće bilo koje bi evoluiralo u nekom različitom polju gravitacije i prostorno-vremenske geodezije od našeg i da li ga možemo misliti i pored svih datih elemenata uticaja spoljne sredine i uz najbujniju maštu, a bez svih onih odlika koje su čoveku već poznate ili ih on sam poseduje u ovoj fizici sveta? Pa i sami bogovi su u obličju čoveka! Zatim, ono najnezamislivije: ako postoji jedno, onda nema smislenog razloga da ne postoji i beskonačno mnogo tog jednog – zemlja, čovek, sunce..., ali i Ja...

Kant bi verovatno rekao da previše tražimo od razuma. Razum ovde ostaje bez reči, jer ne može da se otrgne od svoje krute logike zaključivanja i matematike... i jalovih formula! Možemo da želimo! Znači, već i ovlašni pogled u nebo, što je zapravo pogled u prošlost, ka već davno nestalim zvezdama koje ipak radosno sjaje na svodu, daje nam najočigledniji primer paradoksa sveta. Svet galaksija koji se već razmahao ispred našeg vremena istovremeno predstavlja budućnost ali i prošlost: prošlosti ugaslih zvezda i letećih galaksija ispred nas privida budućnosti! Sadašnjosti, gde si?!...

Kratkom digresijom ipak smo stigli do filozofskog pitanja...

...da li mislimo našu suštinu kao prošlost i sadašnjost, jer...

Šta je to što nam nedostaje kako bi mislili svet van posmatranog sveta? Ili: možda imamo nečeg previše, nečega što nam zamagljuje budućnost, a da bi videli dalje? Zašto se nešto što je mišljeno van razuma i nauke i pojmovno određeno misli barem kao budućnost?

... misliti, znači misliti budućnost?

Da li se ipak vraćamo na prastaro platonovsko pitanje o postojeće-nepostojećim suštinama tj. inteligibilnim suštinama?

Mogućnosti mišljenja, ukoliko bi se već i samo mehanički shvatile, su neiscrpne. Naime, kao stožer i prerađivač, svest nema prepreka koje bi bile na putu misaonim operacijama, jer mišljenje upravo misaonim operacijama i ostvaruje svoju suštinu sveobuhvaćenja. Novo = budućnost.

Mišljenje je stvaralac... stvaralaštvo je budućnost?

Sada tek dolazimo do prave svesti o tome koliko je mašta vezana za čovekovu praksu, time i budućnost. Žil Vern, na primer, davao je za svoje vreme u najmanju ruku čudnovate i neobične opise i, nazovimo ih, predviđanja. Ali, to je neosporno predstavljalo rezultat i spoj usmerenja tadašnjih dostignuća tehnike i njegove izuzetne **mašte**, koja, opet, nije izgubila vezu sa svojim osnovnim procesima, te je bila na *pravom putu*. Danas bi trebalo da svi negujemo individualnost što nas i na najnižem nivou dovodi u poziciju odavno u daljini budućnosti primećenog Don Kihota. Može se posmatrati i kao komedija i parodija i podsmevanje prošlosti, ali i kao univerzalna težnja idealista, suštinske naivnosti u bukvalnom tj. doslovnom razumevanju sveta a posebno morala, težnjom za ostvarenjem ideala, o strasti i još mnogo toga. Mnogo epoha je proletelo, vetrenjača je sve više, a ljudi kao da su sve nemoćniji da se bore za svoje ideale. Mnoga druga umetnička dela predstavljaju viziju budućnosti. Primera ima bezbroj, ali, iako je neosporan značaj delatnosti umetnika u prošlosti u stvaranju kulturoloških uslova za dobro čovečanstva, danas je ona kao uostalom i celokupna kultura izgubila svoje biće upravo u pokušaju da nađe svoju suštinu, ali van bića, jer se metod sazajnih procesa uvlači u umetnost i celokupni svet čoveka, maksimalno isključujući njegove strasti, maštanja, kreativnost i bilo šta što bi sazajni proces skrenulo sa planiranog tj. zacrtanog puta. Naime, umetnost je upućena ka tome, s ponudom omamljujuće priče o svojoj slobodi... kao da se ta sloboda ne nalazi u njoj samoj... Sličnu jadikovku o isparavanju svoje suštine može da ispriča i nauka.

Uz ovu digresiju možda treba napomenuti još i to, da se pokazalo da ne postoji dovoljno bujna mašta koja se barem u nekom svom delu nije ostvarila, ali ovde se ne radi više o nauci i naučno-fantastičnim pričama i isto takvoj budućnosti. Ovde je reč o filozofskom senzibilitetu i to takvoj filozofiji od koje se zahteva čak i novo ime. Radi se o filozofiji koja će u onoj meri biti filozofija za sadašnju filozofiju, u kojoj je to sadašnja filozofija za zdrav razum. Postavljaju se takve osnove da čovek budućnosti na nas ne gleda kao što mi gledamo na čoveka iz prošlosti, čime bi i čovek prošlosti i sama prošlost bili rehabilitovani i postavljeni na svoje pravo mesto. Radi se, dalje, o tome da filozofija još jednom treba da zaokruži baštinu svojih izdanaka i iznedri nove ciljeve i puteve, radi sebe tj. radi čoveka.

Stanemo li u nekom momentu, potraga za prošlim osnovama pretvara se u potragu za aksiomima

Nauka zamišlja prapočetak kao tačku, neku vrstu aksioma, polazišta. Nauka ne može ni da zamisli više polazišta, već samo jedno, čak gleda da ionako oskudno polazište još više suzi u pokušaju da ga apsolutno odredi zauvek, eliminišući usput sve što smatra subjektivnim a što bi moglo da ometa proces objektivnog određivanja polaznih aksioma, pri tom nam s nivoa subatomskog sveta ne daje, niti terminologijom, niti svojim objašnjenjima nikakav smisao našeg sveta u kojem živimo.

Koja je razlika između naučnog i filozofskog polazišta?

Filozofija, iako i sama teži ka utvrđivanju svojih osnova, ima suštinski različit metodološki pristup. Filozofija, pre svega, za istu oblast ili temu koju obrađuje uglavnom ima više različitih polazišta tj. *izvora*, s toga što se uvek bavi egzistencijalnim pitanjima tj. temama koje proizlaze iz čovekovog sveta i njegovog odnosa s njim, čija se polazišta menjaju, time što se i same okolnosti u kojima ona nastaju menjaju a i s obzirom na činjenicu da su ona proizvod individualnog pogleda na svet. Na ovaj način polazište može biti 'bilo gde u procesu kretanja filozofske teme', tako da filozofsko polazište nema striktno određenu niti vremensku niti prostornu tačku iz koje bi nastalo... Ipak, paradoks se pojavljuje kod onih preispitivanja filozofskih polazišta na koja se filozofi obrušavaju striktnošću i silom pa se ovde zapravo radi o nečem što je prirodjeno naukama: traženje osnova u formi aksioma!

Tako i Huserlova fenomenologija može da se okarakteriše kao potraga za prvim, za idejom. Naime, iako je Huserl postavio osnove za novu filozofsku metodu tj. fenomenologiju, rekavši da primenom ove metode 'moramo imati hrabrosti da prihvatimo ono što se stvarno može videti u nekom fenomenu i to precizno onako kako se on predstavlja a ne da ga *interpretiramo*' raznim teorijama, ipak se njegov naum odnosio na stara pitanja i odgovore teorije saznanja/epistemologije, gde je za Huserla osnovni odnos prema svetu bio *kognitivan* odnos. Jer, Huserl time što pokušava da putem svoje fenomenologije, redukcije, stavljanjem u zagrade onog što je *realno*, analizom imanentnih i transcendentnih 'predstava', uvođenjem nove terminologije noesis i noema, povezivanjem intencionalnosti, dakle, u odnosu na neki direktni rezultat nije odmakao dalje od pokušaja direktnog uvida u stvar, što je već sam Kartezije pokušao svojim 'filtriranjem' ili prečišćavanjem sveg do prvih, direktnih, intuitivnih, nazovimo ih pravim imenom, *ideja*. Uvek se radi o tome da se čulni podaci na neki način premoste, izbegnu i čak izbace iz 'saznajnog procesa' kao nepouzdati i nevalidni. Njegova fenomenološka metoda, čak i sve ono što ide uz nju, ipak je značajna za dalji tok filozofije, jer Huserl u svom pokušaju rasčlanjuje, pojašnjava i obasjava mnoge važne procese koji se tiču naše svesti. Može se reći da je slično Kantu uveo filozofiju direktno u svet ljudi ali iz drugog smera – u svet života (Lebenswelt) dajući joj ujedno onaj neophodni reanimirajući dah u pravom trenutku. Zapravo, kako filozofija, ovim postupkom je i nauka dobila putokaz ka svom pravom mestu u životnom prostoru ljudi. Hajdeger je prepoznao ovu naizgled skrivenu poruku... Ovde bi još mnogo toga bilo značajno reći, ali bi to zahtevalo daleko obimniji prostor.

Prema Hajdegeru ovo nije jedini način na koji čovek stoji u vezi sa i prema drugim bićima pa pored nazovimo ga teoretskog pristupa svesti (Huserl), čovek je u odnosu prema bićima i kao *priručnim* stvarima (Zuhändene) kao i u odnosima zavisnim od *stanja* od kojih je najvažnije stanje straha ili anksioznosti (Angst). Po Hajdegeru nužna je analiza čovekovog postojanja u svetu (načina bivstvovanja Daseinovog bića) a ne *samo* analiza njegove svesti!

Ono što je ovde najvažnije jeste to da čovek (Dasein) nije izolovan na taj način što je prvo ono što on misli o svetu i predmetima oko sebe već je prvo u tom svetu, ne analizira svrshodnost predmeta, alata koji mu stoje pri ruci pa ih onda koristi već ih prvo koristi pa onda misli o njima, ne postoji prvo kao jedinka pa tek onda kao pojedinac u društvu, već je već uvek s drugim jedinkama itd. itd.

Ovo samo potvrđuje da je Huserl kao i mnogi drugi 'filosofi naučnici' bio u potrazi za 'jasnim, čvrstim...' osnovama. Ipak, ne toliko nužno striktno 'objektivnim' a da bi isključio čoveka u potpunosti, pa čovek baveći se bićem nalazi i sebe, što je možda i osnovna poruka filosofije kroz sve epohe gledajući unazad. Zapravo, ova potraga za samim sobom nema svoj početak...

(Postavlja se iznova pitanje, kada u tekstu ovakva 'objašnjenja' treba prekinuti)

Dalje. Ono što ovakva filofska preispitivanja čini suštinski različitim od naučnih jeste forma tj. ponavljanje i stalni pokušaji namernog lutanja i namera da se zaluta u nešto drugo, što je uobičajena a izgleda da je i nužna delatnost svakog filosa. Ovo je nužna delatnost filosa, a kada se to desi, bilo pri 'odlasku' bilo 'povratku' u oblasti nauka, dolazi do veličanstvenih promena koje snažno utiču na naučne tokove uopšte, jer onda je uvek vezano za životni prostor čoveka uopšte i njegovu celokupnu aktivnost.

Da li filosofija to može postići time što će se vratiti na svoje prapočetke i sada već samo tinjajuća ognjišta, zaobilazeći sve one tokove čiji je ona bila izvor i njihovim stavljanjem u zagrade, znake navoda ili iznalaženjem formalno novog jezika i terminologije, što nas samo vraća u svakodnevnicu i nepostojeću sadašnjost, onakvu kakva ona kao paradoks jeste?

Iako je njegovo delo suštinski anti-kartezijansko, Hajdeger nije našao drugo rešenje, već da odgovor i podsticaj traži u nekim drugim društvenim okolnostima i svrhama, u ovom pokušaju preskačući istovremeno milenijume razvoja ljudske misli i mireći se s tim da filosofija danas sama po sebi ovakav korak nije u stanju da načini, tvrdeći da su predsokratovci bili na pravom putu sa svojim tvrdnjama o značenju bitka, jer bitak nije predočan već ga treba tražiti transcendirajući stvari misaonim operacijama (vrlo oskudni i nedorečeni fragmenti prvih filosa koji su posredno sačuvani, daju nam vrlo širok prostor za njihovu interpretaciju – vrlo malo toga može se sa sigurnošću zaključiti u pogledu stavova predsokratovaca). Time smo stigli i do usput zaboravljenog bića. Slične pokušaje pravio je i Platon. U jednom intervjuu Hajdeger čak tvrdi da ulogu dosadašnje filosofije danas preuzimaju nauke, naime, filosofija se raspada na posebne nauke: psihologiju, logiku, politikologiju..., što, ako je toliko mislio koliko je rekao, samo odslikava notorno vekovno stanje i odnos. Međutim, ovo se čini kao da je samo manevar s njegove strane, kako bi se na najlakši način prebrodila potreba za opravdano-neopravdanim skokom ka izvorištima (fundamentima) današnje misli. Opet smo na samim počecima znanja i mišljenja! Prema nekima, da bi pošli iz početka, po drugima da bi zametnuli trag.

Razum je moć

Što se tiče preispitivanja termina čije se pravo značenje zatomilo i takoreći prikrilo negde još u Grčkoj misli, asocijacija je čisto hegelovska, čak i frojdovska. Naime, ono što čovek prvo vidi, sazna i razumeva kroz osećaje, slike, predstave, pojmove, zakone i slično, nije isto što i punoća istih, njihova refleksija natovarena bremenom iskustva, s tim što forma na neki način ostaje ista, pa je prepoznajemo kao čistu tek posmatrajući je unazad iz nove perspektive. Što se sadržine tiče mi je samo naslućujemo osvrćućim preletom vremena, a to nije isto što i saznanje, pa ovakav potez iznuđuje nova veoma teška, rizična i problematična tumačenja.

Da li mi ipak *ne mislimo* istu stvar u okviru nekog pojma kao što je, na primer, KUĆA na način kako su to mislili stari Grci, ostaće bez odgovora i bez ambicija da se pređe na teža promišljanja o oblicima, suštinama, supstancama itd. itd.

Pročišćenje filosofije do samih neopterećenih zametaka zapravo ne bi dovelo do kvalitativno različitog rezultata. Svaki slični pokušaj je uz bezuspešno koketiranje sa iracionalnim ostao nedovršen. Kao da bi se uopšte i mogao dovršiti! Vidljivog rezultata nema. Katarza se još jednom pokazala psihološko-moralnom kategorijom koja ne daje praktičke rezultate.

Moglo bi se reći da se tu post festum vide barem dva kolosalna perioda pripreme za nadolazeće kvalitativno novo. Uočavamo teogonijsko-kozmoški period viđenja sveta. Takvo viđenje je čista identifikacija s onim što je imanentno prirodi, što se svodi isključivo na odsjaj onog što jeste u lavirintu fantastičnih likova. Kroz umsku delatnost izgleda da se posle dve hiljade godina egzistencije samo razum iznedrio iz uma i nužno razvio u svom savršeno sebičnom pravcu, i to samo preslikavanjem, praktičnošću i kao potpora žudnji za očiglednim i jasnim stavovima, postavljajući svoja pravila tj. kategorije, bolje reći: namećući svoja pravila u pokušaju samoosposobljavanja da dospe do samosvesti i bolesnom željom za samodokazivanjem tj. legitimnosti i elitizmu. Međutim, i to samo naizgled. Da li i zato što su njegovi rezultati koji su donosili korist i konkretnu uzročnost imali podršku sile? Razum jeste Sila!

Tako je i Kantov grandiozni uzlet u neponovljivu avanturu bega u „zvezde iznad nas“ i „moralni zakon u nama“ neprevaziđen. Čitajući dela ovog velikog filozofa, možda i prvog filozofa nakon pojedinih starogrčkih filozofa, imamo isti gorak ukus beznada kao što ga imamo čitajući, na primer, Hajdegera. I jedan i drugi su unapred promislili čitavu problematiku tako što su uvideli beznadežnost i večnu reverzibilnost ovakvih pokušaja ka prevazilaženju. Kod Kanta apsurd se očituje ponekad sasvim jasno i to eksplicite u *kondicionalnim* rečenicama tamo gde je trebalo objasniti vrlo važne stvari uz naizgled neizmernu nesigurnost u pogledu veoma važnih tvrdnji koje su od fundamentalnog značaja, kako za njegovu filosofiju tako i za filosofiju uopšte. 'Kondicional' nam ne pruža čvrsto tle, ali deluje kao izuzetno jaki i tolerantni podsticaj za uzlet ka nečemu drugom. Nekome, opet, ka slobodi!

Kod Hajdegera, u krajnjoj liniji, puno toga se svodi skromno, kako i sam kaže, na *interpretaciju*.

«...kao da...»

Pokušaj primene ontologije na društvo (Platon, Hajdeger), koji se iskazao i kroz marksizam, uvek bi propadao. I konačno smo svedoci beznada u koje nas uvlače totalitarni sistemi principa. Moglo bi se reći da je filosofija ipak, pre svega sadržaj umske delatnosti pojedinca i da kao takva predstavlja antipod razumske žudnje za vladavinom nad svetom?

Još jedna veoma čudna stvar može da ukaže na potrebu objedinjavanja ili sagledavanja pri stremljenju ka novom. Sve dosadašnje društvene pojave održale su se, bez obzira koliko bile različite, pa i suprotne. One su proizvodi državnosti, to su oblici državnosti, sve se one pojavljuju kao transcendirajuće društvu, a zadržale su se u manjem ili većem obimu svugde: vera, ideologija, nauke, moral, ekonomija, pravni sistemi itd. (ovo u prilog mogućnosti, ali time i atomizacije nasuprot objedinjavanju i sabiranju...).

U odnosu na dubiozno pitanje o progresu vezanom za humanost koji se može interpretirati na razne načine, a svakako ne u kontinuiranom i konsekventnom smislu progressa, uzmimo, na primer, etiku kao društvenu formu i neke vrste regulatora međuljudskih odnosa: ona ne

pokazuje vidljivije znake suštinskog napretka, osim što je relativizacija onog što bi moglo da se uoči kao nešto zajedničko kroz svoju povest, i to uz mnogo dobre volje. Tu spadaju i ostale različite discipline o vrednostima!

Ono što je u ovom slučaju važno jeste to da su se svi ovi oblici čovekovih izvornih aktivnosti u okviru različitih društva, pa i epoha, pojavile i održale do danas u svom drugom obliku, nedozvoljavajući da budu uništene ili u potpunosti negirane, naravno, uvek s originalnim 'rešenjima' za novo, uvek izvirući 'iz samog Bitka'; i ne samo ovi oblici, već i njihovi posebni slučajevi: koncil mudraca, savetovništvo – pravosuđe; strahopoštovanje u odnosu na prirodu, totemi, obožavanje mrtvih, idoli, sujeverje – religija; običaji – moral; razmena robe – ekonomija; plemenski magovi, vradžbine, alhemija, melemi, zvezdočatstvo – nauka; upravljanje plemenskom zajednicom, vlast – država, ideologija itd. Uprošćeno i pojednostavljeno, ali ipak slikovito!

Zanimljivo je da su svi ovi navedeni oblici otuđenja uočeni i analizirani i u raznim vremenima na razne načine je na njih ukazivano. Nauka je jedina imala povlašćeni status koji joj je obezbeđivala njena ezoteričnost, elitnost, a kasnije sve više korisnost i terminološka neprikosnovena kompetentnost. Činjenica je da je i nauka došla u situaciju, nakon katastrofalnih rezultata u njenoj gruboj primeni na društvene tokove i pokušaja povratne primene na filozofiju i filozofske discipline i neodvojive sastavne delove, da bude detaljno preispitana kao primerena i isključivo pozitivni čovekov proizvod. U tom svetlu, na primer, već na prvi pogled je negira otuđenje!

Ovde je Hajdeger u pravu, ne navodeći eksplicite ali svakako implicate sugerišući i pre svega *naslućujući* nadolazeći jezik nauka povezanih s najvišim tehnološkim izumima, koji, danas smo svedoci, ljudima u svakodnevnom iskazivanju svojih čak i 'običnih', uobičajenih i jednostavnih aktivnosti i *osećanja i međuljudskim relacijama*, ništa ne znače. Raznorazni novi termini, skraćence, 'sublimirajući' i lakonski izrazi koji se ne daju prevesti na druge jezike, a koji se čine tako **važnim i nužnim**, najširoj populaciji, naravno i onima koji ih koriste, malo govore o sopstvenoj suštini življenja, iako se u silovitom naletu grubo nameću kao suštine sveta u kojem je čovek delatnik! Ovo se posebno odnosi na oblast savremene *fizike* koja ni formalno ni suštinski ne može da dá objašnjenja na nivou sveta u kojem živimo, znači: da nam iz prirode koja ne poznaje 'zdravorazumski' tok vremena objasni svet u kojem živimo! Kao posledicu ovoga i želje za apsolutnom validnošću svojih teorija, nauka se, uz obilatu pomoć države i njenih ambicija, na silu nameće kao neprikosnovena i dominantna. Ipak, očigledno je da više ne upravlja svojim nagomilanim novotarijama tj. ne može da predvidi ni posledice sopstvenih tehnoloških izuma, ekonomskih kretanja, tokova finansijskog kapitala itd...

Loša interpretacija...

Kada se radi o tumačenjima raznih filozofskih stavova ona su često nekompletna i na ivici netačnih interpretacija. Primer, ukratko: tumačenja koja se tiču Hajdegerove 'filozofije egzistencijalizma' u koju ga utrpavaju: a/ ukoliko ga guraju u 'čiste egzistencijaliste' onda nešto nije uredu sa definicijom egzistencijalizma, b/ ukoliko je njegovo često spominjanje egzistencije tj. laviranje dva potpuno različita pojma existenzielle i existenz u specifično hajdegerijanskom smislu shvaćeno kao egzistencijalistički stav u uobičajenom smislu, onda je to opet promašaj, ovaj put u izjednačavanju *suštinski* različitih oblasti. Treba reći da je zaista ostalo niz nedorečenosti, s tim što se gore navedene razlike ne bi smele prevideti... Nije jasno zašto se ovako nešto nigde ne navodi, već se radi forme jedne klasifikacije ili sistematizacije i

'lakše i bolje' interpretacije istorije filosofije, ovakav stav održava u životu. Takav način, takva podela, zapravo, nema nikakvu vrednost, za čoveka! jer takva kakva je, ova klasifikacija filosofskih pravaca samo razvlači suštinske razlike i veze, a po najmanje služi filosofiji. Klasifikacije uvek zavode i služe zamisli velikih kontrolora svega i svačega...

Dobar uvid u gornje daje nam Lukač koji kaže da polje *moгуćeg* nije kao kod Hajdegera otvoreno jednom zauvek tu-bitku (Daseinu)... ono je istorijske a ne *ontološke* prirode i u stalnom preobražaju s delatnošću kolektivnih subjekata – za Hajdegera, ova kategorija se nalazi na ontičkom planu i van je mogućnosti da bude shvaćena na temeljno različitom ontološkom planu, već tek u odnosu na tu ontološku mogućnost... Sad: ukoliko se čovek drži na izolovanoj izoli ontičkog onda je Lukač u pravu, ali ukoliko uđe u more koje okružuje ostrva stvari i vidi da ova kao da izvire iz mora u nedogled, onda je njegova interpretacija u najmanju ruku rigorozna...

... i jedno kraće objašnjenje u vezi 'loših interpretacija'

Ukoliko se posmatraju u kontekstu egzistencije, a ne s teorijskog aspekta, tri stvari su isključivo lične ali i nespoznatljive u celini, nedokučive su, ne mogu se definisati i zaokružiti kao celine: **bitak**, **vreme** i **smrt**, (iako Hajdeger iznosi ovu tvrdnju, kako se čini, samo u pogledu *smrti*); nauka nam ovde ne može dati odgovor niti suštinsko objašnjenje jer je njen put zacrtan potrebom za konačnim odgovorima tako da uvek na neki način, može se reći, preseca složeno kretanje životnih pitanja, istovremeno ih fragmentirajući radi navodno *lakšeg* i *boljeg* sagledavanja i razumevanja, kao da naš život nije naš već je nešto izvan nas, kao da ga ne živimo mi iz sopstvenog bića već ga samo posmatramo istraživačkim 'objektivnim' pogledom kao što posmatramo predmete izvan nas... Međutim, čoveku ne treba da sa strane *lakše* a ni *bolje* sagleda nešto što ima svoju istinitu suštinu (namerni spoj), što ujedno treba da bude samo njegova suština, ukoliko se posmatra u kontekstu *egzistencije*. Čovek je uvek **u** smeru **ka** ovim beskonačnostima i postiže maksimalno moguće ukoliko ih je barem svestan ne kao predmetnim suštinama već svojim najdubljim autentičnim suštinama koje ne može nisaćim da zameni – njegova autentičnost je samo njegova s tim što je ovo nužno povezano sa izlaskom iz svakodnevnice koja podseća na egzodus a koja je uvek na ivici predaje iskušenjima koja nudi konformizam i gde naše sopstveno biće nije za nas u pitanju već prosto utapanje u svakodnevne aktivnosti gde se čovek ipak posvećuje svom svetu ali pokušava da ga analizira i razume isključivo kao *predmetni* svet, otuđujući time sebe od tog istog sveta u kojem živi, ne shvatajući ga kao svet u kojem on živi i za koji je samo on pozvan da ga tumači svojim načinom, u svom vremenu u svojoj prolaznosti i hodu ka samo svojoj smrti.

Ono što je od izuzetne važnosti jeste nepozivanje na sankcionisanje ovakvog stanja čoveka tj. ovakvo stanje ne predstavlja moralnu kritiku već je samo opis svakodnevnice gde se bavi stvarima i licima, kao neautentični način postojanja, gde se pitanje našeg bića za nas ne pojavljuje. Postavlja se pitanje čovekove obaveze, lične obaveza, imperativa zašto ovo pitanje ne bi postalo i moralno pitanje za one koji postaju svesni dveju mogućnosti – autentičnosti i neautentičnosti... i šta stoji iza toga da pojedinac, svestan ovih mogućnosti, ne odabere sebe? Hajdeger na ovom mestu, kao da i nije u potpunosti dosledan sebi, jer možemo ovaj problem sagledati iz drugog ugla: Hajdeger je ovde promašio svoju ontologiju a to je bitna povezanost našeg bića sa bitkom, gde je čovek već uvek upitan, uvek pita, uvek daje odgovor i u stalnoj je borbi za odgovorom na pitanje o bitku... doduše, možda na različitim nivoima, ali u stalnom traženju, strepnji, brizi itd. Ali, ovakve analize ćemo prepustiti onim anallitičarima koji su zaljubljeni u svoj način traženja tačke od koje se neka teorija rasplinjava u svoju

suprotnost. Međutim, Hajdeger ne traži niti odgovor niti potvrdu ili negaciju svoje filosofije – on pokušava da izvede na put pun neizvesnosti gde nema projekta, pa oni, analitičari, već samim svojim ciljem nisu na pravom putu...

Mogućnosti koje mu na tom putu stoje su beskonačne ne samo u smislu neiscrpnog odnosa s ljudima, već u smislu izbora mogućnosti sveukupnog delanja. Smrt u egzistencijalnom smislu, na primer, može da nastupi (ne i desi, jer desiti se ima svoj činjenički kvalitet) svakog momenta, pa bez obzira što činjenično znamo da će nastupiti, egzistencijalno je neizvesna. Ta neizvesnost, čoveka prati u svakom momentu i odnosi se na svaki njegov postupak, na vreme, pa i na bitak koji je, s obzirom da je čovek stalno u nekakvom kretanju i promeni, takođe neizvestan, bez obzira što Hajdeger neizvesnost smrti ne širi u toj meri decidno i na pomenute oblasti. Sledi da je svaka naša odluka zastajkivanje pred neizvesnošću makar i u najmanjem deliću vremena. Znači: svakodnevnica kao mogućnost bega od neizvesnosti, nedefinisanosti i neutvrđljivosti i potera za stalnošću i nepromenljivošću tamo gde je uopšte nema...

I ne radi se o tome da li se slažemo s ovakvim pogledom na stvar ili ne, jer ionako sve spada u domen autentičnih mogućnosti, gde svaki pojedinac treba da zna da tamo negde postoji izbor pa i dužnost da se samotraži... u svetu koji nisu oni napravili, već se sastoji od potencijalno korisnih (priručnih) stvari, uključujući kulturoloških kao i prirodnih objekata koji stižu čovečanstvu iz prošlosti i koriste se u sadašnjosti radi budućih ciljeva... individua je ipak uvek pred opasnošću da se utopi u svet objekata, svakodnevnu rutinu i konvencionalno...

Naravno, nakon ovakvog putovanja u neizrecivo, sasvim se nužno i prirodno nameće pitanje *jezika*: kako je moguće izreći sve ovo a da bi se išlo dalje? Važni stavovi su izmenjeni tj. ukazano je na njihovu potrebu da budu iz fundamenta promenjeni s tim što se barem *oseća* potreba za novim načinom izražavanja, novom terminologijom. Da li će novi stavovi iznedriti novu terminologiju ili novu terminologiju treba na neki način inaugurisati? Ako jezik izražava bitno u nama iz nas onda će izraz pratiti suštinske promene ili... U svakom slučaju, još od Kanta, u novije vreme, jezik filosofije znatno je izmenjen, s tim što su Huserl i Hajdeger s početka prošlog veka svojim filozofskim stavovima i konačno inaugurisali pitanje jezika kao egzistencijalno pitanje, pa i filozofsko pitanje! 'Čovek dela kao da je on kreator i da on rukuje jezikom, pri čemu zapravo jezik ostaje nadređen čoveku' (Hajdeger, 1951.)

.....
.....

***Sokrat: „...pošto su jači od građana,
moramo pripaziti na njih da
ne postanu tirani“ (filosofi) –
Platon, Država***

***Filosof, s obzirom na svoju učenost i manipulativni potencijal ali i svesti o
svom znanju i moralnom činjenju, ne bi smeo da razvija način izlaganja
imajući neki drugi cilj osim da otvara nova i nova pitanja koja treba da***

zaintrigiraju u bilo kojem pravcu, onoga kome su upućena tj. filosofima je ponajmanje dato pravo da koriste svoje znanje u sklopu nekakvih veština izlaganja. Ovako je etičnost koja je suštinski vezana za filosofiju očuvana i ospoljena u prvi plan i emanira čitavim delom filosofije koja time zaokružuje svoj interes i jedini cilj – od čoveka ka čoveku. Filosofija, naime, ima svoju dužnost, a to je da otvara i razmatra sva pitanja koja leže u osnovi čovekovog života.

Čovek je pristao na zamenu: život za slobodu govora, samim tim i sve druge slobode. Pitam se, koliko će opstati, jer nije još rešio da prestane da se divi čarolijama kvantifikacija pojavnog i tek je na pragu područja filosofije koja je svakom prirođena kao bitak bića bivstvujućeg.
(2005.)

Otuđenju tj. zaboravu, od nastanka civilizacije najoštrije se suprotstavlja um tj. sloboda!

Okarakterisati neko društveno uređenje kao totalitarizam poslednja dva milenijuma predstavlja pleonazam, jer svako društveno uređenje civilizacijskog perioda ima neku formu države i sredstva (za sistem) prisile koja je prate, pa su već prema svojoj suštini sva ona totalitaristička. Hegel navodi, prilikom opisa pojave sedam mudraca da '...su živeli u doba prelaska iz patrijalhalne kraljevine u **nasilnu** i zakonitu državu...' gde se ovo 'nasilno', ne odnosi na određenu državu, već je karakteristika svake države koja svoju suverenost sprovodi i silom zakona.

Sada je sasvim jasno: **totalitarizam** u najužoj vezi sa slobodom, jeste suštinski termin i problem čovekove egzistencije. Sama egzistencija u okviru državnog uređenja nosi ovaj pojam u sebi. Samim tim, tvrdnja da demokratija **postoji** uvodi nas u lavirint neostvarenih i neobjašnjivih želja ali i prekomerne naracije čime zaslepljuje a ima i za cilj da nas baci u mirno snevanje i letargiju (doduše isto kao i ona tvrdnja, bivša doduše, da je komunističko društvo, pa i socijalističko uopšte postojalo, osim da su ova društva bila želje u nastanku), otupljujući oštricu naše svesti o suštini slobode i sveta u kakvom živimo, pa se na taj način baratanjem konačnim terminima kao što su, na primer, *jednoulje, demokratija, sloboda, slobodno tržište, kapitalizam, socijalizam, sloboda štampe* itd. itd. konstatuje da ih negde apsolutno ima, a da ih na nekom drugom mestu apsolutno nema tj. da negde postoji, na primer, demokratija kao sušta suprotnost totalitarizmu – sloboda u svakom pogledu, a da nje opet u nekom drugom društvu na nekom drugom mestu apsolutno nema, ili: da su neke presrećne zemlje obdarene kapitalističkim poretkom a neke nesrećne to nisu. Već sama ovakva tvrdjenja predstavljaju nesvesno ili svesno samopotvrđivanje totalitarne svesti i stvarnosti.

Paralelno ovakvom tobožnjem zaboravu suštinskog termina *totalitarizam* i njegovom progonu iz svakodnevne upotrebe pokrenuta je sveopšta akcija ka izolaciji i nasilnoj upotrebi pojmovâ slobode i demokratije, kao da je njihova *stvarnost* nastala niizčega, sama od sebe, bez svog antipoda i kao da može da živi sama od sebe te da sama sebi stvara osnovu.

Sve ovo ima, za neke, za cilj a za druge za rezultat nerazumevanje suštine slobode i demokratije, u čije se osnove prikrao i ustoličio upravo totalitarizam, zamalo pa nevidljiv! Totalitarizam koji nam kroz najraznovrsnije forme govori o nužnosti slobode predstavljajući fantazmagoriju i đavolju rabotu u smislu potpune suprotnosti dobru, estetskim vrednostima i moralu.

Otuđenje od sopstvene svakodnevnice

Ukoliko Derida terminom „pisma” misli jedno apsolutno otuđenje čovekovo od svojih *suštinskih* potreba i stremljenja, pa i od samog sebe svakim svojim postupkom i svakom svojom praktičkom delatnošću u svetu koji nam je otvoren u ponuđenoj svakodnevnicu, onda se u potpunosti slažemo u ovoj tački, koja ipak treba da je samo polazna, a ne i zaključak u ovom obliku ponuđenog poststrukturalizma, gde se sve i svašta pretače jedno u drugo!

Veća je, međutim, mogućnost da se on s namerom igra ali nesvesno na paradoksalni način jednim paradoksom, eksploatišući svoj stav prema prošlim filosofijama, bez namere da ponudi *izlaz* ili *kakvu takvu novu* filosofiju, već samo igru tj. priču koja nam govori o već uočenom dualizmu, pa čak u svojoj osnovi i delimičnoj eklektičnosti i tautologiji svih dosadašnjih filosofija. Biće da se Derida zadržao na ovom nivou ne želeći ni malo da se zameri filosofiji, a moguće i 'nekima' drugima, a možda ponajviše samom samozaboravu i otuđenju čoveka od sebe i drugih, te da ne bi došao u situaciju u koju je upao Sokrat, unapred kaže: «Biću arlekin, ali me nemojte shvatiti preozbiljno, molim!»! Naravno da ovo nema smisla i da itekako podseća na dozvoljeno sprdačenje davnih ali i savremenih dvorskih zabavljača.

Sistem - ovde pokušavam da se bavim *korenom uzroka problema* a ne načinom za njihovo rešavanje

Sistem kao samopropadanje čoveka, dugo skrivan iza fenomena tj. pojavnog – bića, sada je bliži nego ikada svom cilju da sam sebe ustoliči kao krunsku i celokupnu istinu. Ne treba mu to dozvoliti! Čovek mora da napregne sve svoje snage upravo sada kada *sistem* preti da i konačno, a naizgled zauvek, utvrdi nešto nalik na „1984“. Ovde pre svega um treba da demaskira ono što do sada nije mogao, jer kao takvo se do danas nije niti inaugurisalo kao omnipotentna *suština*. Raz-um je taj koji je svojom kategorijalnom mimikrijom suština iznedrava. Nedostatnom umu se ispoljava u svojoj pravoj i iskrivljenoj slici tek na kraju ovog procesa! Kasno ili nužno pravovremeno? Svojim propadanjem, dakako, smrću!

Sloboda ljudi

Mnogohvaljene ljudske slobode danas više služe kao opravdanje za sve ono što zapravo ne znače ili ne bi trebalo da znače u jednoj interpretaciji u okviru naizgled dobronamerne **naracije**. Imajući svoje puno značenje i sadržaj u vremenu nastanka kada je bilo „sasvim jasno” na šta se odnosi, danas je taj termin izgubio svoje tlo i koristi se, s obzirom na moguće raznorazne interpretacije i tumačenja, u primeni represije nad pojedincima, čak i nad

suverenim državama. Time osnovna ideja ljudske slobode i njeno suštinsko značenje nije pobijena, već postavljena naglavačke. Nažalost, ova ipak providna politička manipulacija, svima jasna i nivoa proste ujdurme, ne nailazi na pravi odgovor i, u krajnjoj liniji, otpor, s obzirom na „propalost” svih drugih ponuđenih opcija, koje bi mogle dati kakav-takav, makar i formalni odgovor na ovakvu represivnost, mada ne daju i prolaz za dalje.

Radi se, naime, o naizgled fiksiranim, opipljivim, osnovnim slobodama koje se gromoglasno propagiraju brbljanjem koje se ne prepoznaje kao nesusštinsko i prazno. Ono ipak jeste suštinsko samo u praksi, jer postavlja jedan veći deo sveta konkretne svakodnevnice u inferiorni položaj, položaj subordinacije. Ovde je manipulacija bitkom tj. onim što predstavlja suštinu svega pojavnog na delu, a koje se uvodi na velika vrata u čovekov svet svakodnevnice. Ono što koristi *sistemu*, a što je nesusštinsko čoveku predstavlja se u vidu ove ili one slobode i, kao i svaka metafizička celina, pokušava sebe da inauguriše kao vrhovno i konačno, naravno, arbitrirajući silom.

Sloboda govora!?

Da li se objekat slobode govora može fiksirati, a da ne uđemo u sferu onih magli gde upravo sve izgleda jasno i imenuje se sa „podrazumeva se...”, „tako treba”, „tako ceo svet radi” itd, a zapravo je polje suštinskog relativizma i voluntarizma, prepuno polurešivih i nerešivih problema, time i pogodno tle za manipulaciju!

Da li ulazimo u domen nerešivih pitanja?

Da li zaista ovaj nazovi „uslov” može biti pravi i osnovni uslov ljudskih prava i sloboda?

Ljudska prava i slobode, pa i sloboda govora, polako izviru na videlo u vreme stvaranja naciona tj. država koje su se bazirale na nacionalnoj homogenosti, pa je *govor tj. jezik* kao ono *opipljivo*, ono bitno autonomije, ujedno i odličje jedne nacije, gde s u svoj izraz našli i pojedinci, predstavljao zapravo centripetalnu silu homogenizacije. Novi tip čoveka, trebalo je uvući u određeni krug njemu sličnih po govoru (barem se tako tada činilo!).

Znači, jedno od značenja slobode govora bilo je govoriti, ne **kako** hoćeš, već određenim jezikom govoriti (postsrednjovekovni problem), a što je podrazumevalo jezik kao izraz govora – moj jezik = naš jezik. I ovo može biti predmet zabluda, jer i govoriti „svoj” jezik, takođe u određenim uslovima ne daje nikakvu a priori slobodu čak i u notornom ophođenju, pogotovo ne u osnovnim ljudskim pravima (uzmimo na primer manje enklave gde se doduše govori *svoj* jezik, ali najčešće se pretvara u samo svoj tj. *njihov* jezik koji deluje suprotno *otvaranju* i slobodi kojoj se teži izvan određenog prostora, pa ide ka zatvaranju i uokviravanju na uskom prostoru). Ono 'kako' pretvara se u 'šta', pa tako podrazumeva dodatna ograničenja. Međutim, 'šta' već zadire u problem 'ja mislim', znači: u suštinu slobode!

Ovaj drugi momenat govora ('šta' govora) *na prvi pogled* mnogo je interesantniji, upravo zato što krije u sebi mogućnost mnogih različitih interpretacija, čega smo danas itekako svedoci. Ali, odmah treba skrenuti pažnju na činjenicu prisvajanja ekskluzivnog patronata nad *interpretacijom* istih.

Šta nam uistinu pruža sloboda govora u ovom drugom tj. 'šta' smislu?

Ništa što bi se moglo definisati – stoga praznu apstrakciju(?), pa se time poteže **filosofsko** pitanje koje nas vuče u krajnosti relativizma: Da li je uistinu sloboda govora izaći na Hajd Park Korner i zabavljati narod svojim govorom o kraljici, na primer, ili je to samo događaj, koji nema moralni izraz. Ovaj vid slobode govora se zapravo svodi na cirkuski izraz suštine slobode uopšte, jer, pre svega, ne obavezuje nikoga ninašta. Možda bi se neka od članica Komonvelta koje su svoju suverenost u većoj ili manjoj meri podredile upravo kraljici ovo izaziva u najmanju ruku čuđenje, a možda bi se po neki našli i uvređeni više od samog domaćina, međutim, u svakom slučaju ne menja ništa!

Sistem opstaje i dalje neokrnjen, čak je čvršći jer se pokazao kao navodno blagonaklon i velikodušan – tolerantan, čak s pričom o gotovo ostvarenoj demokratiji. Na kraju, i na svetskom planu: svi znaju za slobodu govora (pedesetih godina) u Velikoj Britaniji na osnovu događanja na jednom „ćošku“ Hajd Parka! Simbol slobode govora!?

Malo ozbiljniji slučaj jeste onaj kada *govorom* istupamo u specifičnom krugu ljudi, bilo na poslu ili u okviru kruga prijatelja. Ovde je stvar ozbiljnija, jer možemo, na primer, izgubiti po kojeg nazovi prijatelja ili u drastičnom slučaju posao. **Sistem**, naravno, opet ostaje gluv i nedirnut; pojedinac – tu i tamo povređen. Sistem se nije direktno eksponirao kao korektivan (= represivan). Učinak – nikakav za pojedinca, ali dobar za *sistem*, jer neko na nižem nivou preuzima odgovornost za represiju i, opet, misli koje prate ovakve situacije nisu uperene prema sistemu, već ka pojedincu ili grupi ljudi itd. itd.

Znači: ono s čime se čovek još uvek susreće svakodnevno jeste ono što je bilo prvo i što opstaje a to je nesaglasje i u krajnjoj liniji sukob sa zajednicom koju on prepoznaje kao njemu slične ljude s kojima želi da bude makar jednak i u zajednici s njima... Ne sagledava zajednicu ljudi kao izraz sistema i krajnje otuđenu tumarajuću masu koja živi prema pravilima kako SE živi tj. kako treba da SE živi, prema 'nečemu' ili prema 'nekome', onako kako odgovara *sistemu* koji upravo milenijumima itekako koristi ovu već datu delimičnu uprosečenost.

Između medija i pojedinca je provalija!

Mediji predstavljaju, međutim, onaj udarni faktor direktno povezan sa sistemom, kako u pogledu slobode govora, tako i u pogledu pisane reči. Shvatajući suštinu medija postajemo svesni pravog *uticaja* izgovorene i pisane reči tj. njenog, pre svega opšteg ali i *prosvetiteljskog* (danas: edukativnog) uticaja u okviru sistema.

Međutim, upravo je ovde istaknuta metafizička osnova slobode govora i pisane reči, i to nihilistička. Za sebe nemaju nikakvu pravu i čvrstu osnovu, već se upravljaju pomoću čisto ljudskog tj. individualnog uvida u događanja i, s obzirom da se uvek radi o nekakvim interesima, svaka akcija govora imaće onoliko uticaja koliko to neko za svoje propagandne ciljeve želi i dozvoli sebi ili drugome, svesni sveprisutnosti sistema. Prema tome: *sistem* opet ostaje netaknut, pa i više od toga, zaštićen! jer danas vidimo da se svaka ovakva akcija koristi u okviru sistema i ide direktno u prilog samog sistema, a, paradoksalno možda, ne i trenutnoj *vlasti*. Ovde, zapravo, počinje velika obmana, na relaciji mediji-vlast-sistem, ali i siledžijstvo, gde se vlast pokazuje kao sušta sila, kao glavni nepoštovalac prava i zakona. Međutim, radi se samo o prividnom paradoksu, jer je sistemu važan samo njegovo opstanak: sve se menja za sistem! U odnosu na njega sve drugo je privremeno u trajanju i značaju!

Jer, iznad vlasti postoji samo **sistem** i zakletva sudu, klanjanje zastavi, obožavanje himne tj. čista simbolika na nivou totemizma, na primer.

Upravo smo sada kod slikanja sistema i vlasti izbili konačno na pravi put suštine slobode govora i pisane reči.

Sistem, uvek i pre svega u prvom redu kao totalitarna tvorevina (a to se zapravo odnosi na sve *države*), uvođenjem višepartijske borbe, daje i pruža privid *moćnosti* (slobode) svoje *suštinske* promene, a tu je, i stara priča koja se idealno uklapa, da se suština sistema može promeniti parlamentarnom borbom (što još svet nije video, barem ne na ovom nivou kulture parlamentarnog ustrojstva), istovremeno nudeći suštinsko čoveku – mogućnost. Dakle, ispostavlja se da je višepartijski sistem je promenljiv koliko i sistem s jednopartijskim ustrojstvom. Naime, imena, nazivi, simboli itd. – da, a to je suštinsko samo za sistem. Većini pojedinaca ništa ne znači, osim privid 'suštinske' promene, odnosno, kontinuiranu propalost u opšte, gde se individualnost i autentičnost pojedinca utapa i iskazuje samo kroz opšte.

Imamo samo obilje *totalitarizama* s prividom ljudskih prava i sloboda

Zapravo, država i ne može da generiše ništa drugo do totalitarizam i *privid* ljudskih prava i sloboda. U većem broju zemalja, na primer, postoje glavne i neprikosnovene partije priznate kao najznačajnije u javnom životu ovih zemalja, pozivajući se na većinu glasova osvojenih u okviru glasanja. Inaugurišući i ukazujući na većinu glasačkog tela, ne vidim razliku između bilo koje i kakve većine uopšte. Zašto bi, na primer, većina glasačkog tela bio demokratskiji vid vladavine od bilo koje druge većine a koja se označava, na primer, diktaturom većine.

U većini zemalja u svetu s više partija na sceni, više od jednog stoleća uglavnom postoje dve jake i suprotstavljene partije u okviru parlamenata, gde bi neka treća partija bila sasvim suvišna, jer je sistem već stvorio neverovatnu mrežu zaštite svih slabih tačaka koje bi jedan sistem mogao da poseduje. Na primer, dve postojeće jake partije apsolutno se ne razlikuju u svojim pogledima na sistem kao takav, a i kako bi kada su proistekle iz njega: on je kapitalistički sa, kako se tvrdi, slobodnom ekonomijom, što bi danas trebalo da znači da za osnov ima liberalnu ekonomiju navodno *apsolutno* bez upliva države, što treba da obezbedi apsolutnu slobodu i podjednake šanse za sve! Šansa za sve, zapravo, se u ovakvom sistemu svodi na šansu za one koji već imaju ili su navodno 'ničeanski' na putu da budu nadljudi! Ono što je bitno to je zajedničko, istociljno u osnovi. pa se u krajnjoj liniji podrazumeva zajednička borba za **očuvanje** spomenutih osnova takvog društva, čime se onda vraćamo u suprotnom smeru ka onim grupama ili klasama ljudi koje je Niče zapravo i kritikovao i na koje je upozoravao (osporavajući u svoje vreme novonastale mase politizovanih beskućnika u zamenu za elitizam – ali, to je priča o elitizmu). Razlike se ispoljavaju u ponekoj trivijalnoj nijansi oko toka budžetskih sredstava i njihovog preliivanja tj. vraćanja i formalne su prirode, a spoljna politika metafizičkog sveobuhvatanja i preslikavanja svog društvenog ustrojstva, kao najboljeg od svih poredaka, uvek je ista. Jer, to i jeste suština metafizike države.

Ovo se odražava na medije na taj način što mediji nikada *suštinski* ne zadiru u sam sistem, već samo u sektore vlasti, što bi itekako moglo da ima posledice i pozitivnih uticaja da se radi o jednopartijskom sistemu, jer je tu vlast ogoljeni i čisti eksponent sistema (s tim što jednopartijski sistem teško da će dozvoliti ovakav makar i prividni prodor, te kada se ovakav prodor desi, on je zaista suštinski i na duži period poguban, barem za vlast). U ovakvom obluku sistema ovo bi zaista bili slobodni mediji. Ovde je, međutim, za medije vlast uglavnom neprobojna, i to će kasnije biti objašnjeno.

Na drugoj strani, međutim, vlast je isto što i, ili je barem jednaka, jednoj od partija koja je izabrana kao većinska, ali *nije* i sam sistem, pa se 'zavedeni' mediji zapravo upliću ne kao oponenti same vlasti, već kao mogući učesnik u vlasti i bivaju jedan od aktera borbe između partija, te mogu izazvati pad vlasti tj. jedne od partija zbog razotkrivanja nekakvih trenutnih slabosti, igrajući se pri tome policajca i navodno dokazujući svu demokratsku takvog sistema i svoje navodne slobode tj. mogućnosti prodora u skriveno od javnosti i tajno.

Kada se govori o slobodi medija s jedne strane, to je već dugo vremena samo plutanje na staroj slavi i priči o nezavisnim medijima. Nezavisni u odnosu na šta i koga i s kim? Nekada se znalo na šta i koga se mislilo i obilato je korišćeno u propagandne svrhe. Danas, međutim, ova granica za koju se nekada mislilo da je jasna sama po sebi, itekako je maglovita, pa je pravo čudo da se živi od postulata smišljenih još pre najmanje pola veka i, što je još važnije, kojima se još uvek sasvim uverljivo manipuliše. Tvrditi da postoji apsolutno objektivni pojedinac ili grupe jeste metoda nauke, a nauka želi da bude aksiomska, da propisuje, čak da bude elitistička, pa se nanovo vrtimo u krug, stalno se uvlačeći u kontradikcije iz kojih se čini da nema izlaza.

Međutim, u ovom prividu borbe i zavođenja, sloboda štampe nikada ne zadire i u suštinu *sistema* koji je prećutno i uvek se podrazumeva kao neprikosnoven, najbolji. Nikada u medijima nećete naći kritički osvrt na sam *sistem*! Jer, otuđenje je potpuno – pitanje: šta je sistem, a tek kakav je, ne postavlja se. Ono ne samo da je zabranjeno, jer bi moglo biti podstrek za nekakav mogući otpor, nego se dešava nešto još gore od toga – ono je **zaboravljeno**! Da se podsetimo na sramotno reagovanje svih medija na istorijske događaje u Čileu i još sramotnije reagovanje celokupnog britanskog novinarstva u slučaju Folklandskih ostrva – apsolutna podrška tzv. 'zaštiti sistema'... od ozbiljne sile od par hiljada ljudi i 35000 ovaca... Nećete naći niti jedan jedini zdravorazumski komentar protiv napada na Ostrva Folkland u britanskim medijima iz toga doba! Celokupna britanska javnost bila je složna u tome da Folklandska ostrva graniče sa VB i da predstavljaju direktnu pretnju. Slični problem zadaje i pitanje britanske podrške, u ono vreme *jedine* podrške u svetu osim ponekih neprimetnih istupa ponekog satelita, američkoj intervenciji u Vijetnamu. Skandalozno ali, začudo, bez šireg komentara. Još skandaloznije je to da je u to vreme na vlasti u Britaniji bila tzv. levica, s tim što su u SAD i golubovi i jastrebovi davali podršku ratu u toku niza godina trajanja intervencije itd.

Teologija – metafizika – totalitarizam: da li se radi o zaboravu?

Sistem, dakle, ostaje netaknut, nepromenjen, a još manje poboljššan u korist čovekovog sveta. Promena sistema je samo iluzija, uostalom – menjaju se samo uslovi, a nikako i sama suština *totalitarnosti države*. Sve se svodi na površnu partijsku borbu, borbu za vlast u **okviru** sistema, pogotovo kada znamo da je tzv. establišment, što znači celokupni birokratski aparat svake države, stalan i nepromenljiv, bilo koja partija ili partijski lider da je trenutno na vlasti. Čak i prilikom 'većih' promena u birokratskom aparatu države, prilikom smene partija na vlasti, ništa se ne menja u suštinskom smislu, već na gore, imajući u vidu savremene mediokritetske, nadobudne i nevične upravljače državom, koji u unutrašnjoj i spoljašnjoj politici stvaraju kaos krećući se ka čistom voluntarizmu. Uz sve ovo fascinirajuća je sigurnost i potkovanost u ubeđivanju. Kao da su bajke već pripremljene u centrima odakle moć zrači, kao što sija sjaj svemoćnog s neba. Bitnih promena koje se odnose na nekakve promene sistema bilo u unutrašnjoj bilo u spoljnoj politici, nema, osim što ovi postaju sve represivniji...

Međutim, da bi se ovakvo stanje održalo 'večno', moraju se stvoriti – 'objekti', 'stvari', 'događaji', 'ličnosti', 'situacije' itd. koji bi predstavljali ono drugo, različito od navodnog reda o kojem pričaju, ono *drugo* koje oni sami stvaraju, radi primera lošeg, da bi imali oponenta a i radi dobrog primera u zapadnoj kulturi – definisano u odnosu na druge naizgled binarne suprotnosti. Znači sve što nije zacrtano u okviru dela sistema tj. nije uključeno u njega postaje ono drugo i mora biti eliminisano, pa se i najmanje odstupanje od sistema kažnjava drastično, sve do smrti. Međutim, isto tako imamo i pojavu, a na opšte čuđenje, da se nešto ne kažnjava, što bi trebalo da zazvoni na uzbunu i da potakne pitanje: zašto? Iz nekih razloga odgovara sistemu!

Džon Kenedi, Robert Kenedi, Martin Luter King, Salvadore Aljende i mnogi drugi (i Zoran Đinđić, 2003, koji se malo pre pogubljenja drznuo da postavi 'samo nekoliko' nezgodnih pitanja i krenuo u smeru da eventualno okupi najšire mase – njegov pre svega nemirni i buntovnički duh mogao je kod međunarodne zajednice na duge staze samo da ga dovede u poziciju 'nepoznanice' s njima nepredvidivim posledicama i da kao takav 'postane problem'). Ovde se ubacuju čak i oni koji su prividno izvan sistema, u okvirima 'samo' kulturnih zbivanja, kao Džon Lenon sa svojim načinom života i propagiranjem svojih ideja (npr. pesmom „Imagine“) u odnosu na sistem, koji skreću sa sistemom razumljivog (čitaj: razumskog, striktno utvrđenog) puta; slučaj nasilničkog smenjivanja regularno izabranog predsednika, i s minimalnim prizvukom socijaliste, Aljendea, je eklatantni primer kako *razum* funkcioniše u odori totalitarnih sistema (u ovom slučaju u pitanju je izvoz totalitarizma), kada se *preruši* u njemu večiti a nikada dostižni cilj – UM (danas se skoro sve zapadne vlade osim Američke nazivaju socijaldemokratske postavši socijaldemokratske nekakvom volšebnom mimikrijom, gde smo svedoci da političari preleću iz jedne ideologije u drugu, čak i suprotnu ideologiju; ljudski, reklo bi se, ali ipak predstavljaju *javni uzori* za šta je 'izvanredan' primer Musolini sa svojim preletom iz socijaliste u fašistu i obrnutim primerom prvobitno desničara Miterana koji postaje lider levičara u Francuskoj, radikalnog filozofa marksiste Liotara u protivnika marksizma koji proglašava marksizam za 'propalu meta-priču' itd...). Padom Aljendea je konačno otvorena prva strana prvog od bezbroj tomova knjige odavno u najavi: Priče s druge strane zapadne demokratije, o (ne)slobodi govora i pisane reči a to bejaše samo predigra, naravno, za njihovo kasnije još grublje kršenje svih sloboda ali sada sa prefinjenom mimikrijom.

Trebalo je, međutim, pravdati takvu demokratiju, a to znači što više priče i pabirčenja upravo o onome čega sve manje ima – o demokratiji i što više kritika na račun nekih drugih 'opcija', čak i veštački stvorenih tj. nekog drugog oblika istog takvog sistema. Naravno, mesto ove igre nije locirano u sopstvenom dvorištu.

Interesantno je da u okviru borbe protiv drugih oblika ili opcija, prerušavanje u neprijateljske oblike, na primer, u oblike socijalističke opcije, gde imamo jednog, na primer, Miterana, u početku otvorenog zagovornika desnice. Ali tu je i primer obrnute mimikrije raz-uma u Musoliniju. Takođe je interesantan primer britanskih laburista koji u svojim redovima imaju političare od ekstremne levice do ekstremnih desničara – inače, za one koji eventualno nisu upoznati, sam naziv laburista, Labour Party, treba da znači radnička partija! Laburisti predstavljaju eklatantni primer *circulus vitiosus* ili cirkusa mimikrije borbe za radničku klasu, nekakve podvrste socijalističke ideologije i suštog dodvoravanja državnom kapitalizmu... da se ne pomisli kako će bilo kada skrenuti u pogrešne političke vode, kada se svojevremeno sam vrh britanske obaveštajne službe 'prokazao', za šta su većito držani u zamci od strane konzervativaca! Ovo ih nije sprečilo da odaberu i barem malim delom 'okrznu' trockistički

pravac, za čiju su jalovost unapred znali, a za uzvrat svi su takođe znali da je Trocki *smrtni* neprijatelj Rusa, a i čitav svet je znao da je anatemisan od strane Ruske zvanične politike, pa bojazan nije postojala... i tako u krug sa mimikrijom.

Sistem na globalnom planu?

Međutim, po prirodi svog urođenog ekspanzionizma, sam *sistem*, sprovodi, utvrđuje, pa i ozakonjuje, kršenje ljudskih prava na svetskom planu, pa pored toga u tzv. zapadnim demokratijama imamo totalitarne sisteme a kao i na Istoku, imamo i istovetnu kosmopolitsku 'zabrinutost' za odbranu, očuvanje ili širenje svog *modela* sistema pod plaštom altruizma i brige – ovde i tu na ovom prostoru: tobože sloboda govora, pisane reči, štampe, a zapravo sistema, a onda i tamo: čisti, ogoljeni sistem, isto toliko totalitarni koliko i onaj drugi.

Sistem je proizvod raz-uma

Sistem je zapravo proizvod **raz-uma** i nužno ima sve karakteristike razuma, a raz-um se kroz totalitarizam prurušava, dajući sebi pravo da kritikuje autokratske, diktatorske, despotske vladavine, preko države, koristeći 'mudro' njene instrumente. Ovako prurušen, razum više nema klasični lik velikog državnika. On se sve manje iskazuje kroz jednu ličnost ili manji broj ličnosti, već preko svih mogućih poluga države tj. vlasti, postajući sve više maglovit i nevidljiv. Na međunarodnom planu, s obzirom na svakojake 'integracije', istupa se i po redosledu, čas jedna zemlja nešto podržava ili ne podržava, zatim štafetu preuzima neka druga i tako u nedogled. Ne treba da bude deo dogovora ili nekakve zavere, ali se *podrazumeva*. što se u oblasti etike smatra za najgorom vrstom autocenzure pojedinca. Šta reći od dodvorenim državama koje su svoje narode uvele u čitavu priču!

Podrazumeva se!

Nije ni Hitler, a ni mnogobrojni diktatori kroz istoriju, naređivao svaku likvidaciju ponaosob, ali se to u zamisli nekog pojedinca **podrazumevalo**. Ponekad bi to bila i velika odluka nekog sasvim malog i sitnog polu-čoveka u svojoj životnoj ulozi boga koji odlučuje o ljudskom biti ili ne biti! Ovo je zapravo ista ta vlast koja se pojavljuje kroz sve poretke, ali sada u odori države sa sve bleđim i sve mediokritetskim likovima na čelu, kao posledica dobro izučenog i naučenog načina vladavine. Ovi novi likovi koji predstavljaju antipod starim, barem naizgled čvrstim, autokratskim, jakim i sposobnim vođama, sada predstavljaju realnost, ranije nezamislivu, ovakvi su samo direktno u sprezi s vlašću.

Nije prevelika digresija, ali je treba navesti, kao moj veliki dug Niče: mnogi vlastodršci i političari na vlasti, treba se samo prisetiti, u početku bejahu groteskni, čak i smešni u svom načinu nastupanja, u ophođenju, svojom mimikom itd. Njihova bolest i politika koju bi zagovarali, međutim, jednom kada je prihvaćena dovodila je do tragičnih, nekad i pogubnih posledica po čitav svet, narode, svetsku ekonomiju itd. a to je bio samo pokušaj sistema da privede kraju svoju borbu za apsolutnu prevlast na globalni plan.

Zapravo, vlast više nije ona koja ima apsolutnu premoć u vođenju države. Novi likovi su sada posredni eksponenti vlasti a direktni eksponenti onoga što je danas u svojoj ogoljenosti i konačno preuzeo kapital tj. multinacionala.

Niti je 'vlast' više vlast, niti je 'vođa' stvarni vođa!

Šta li se tek od 'naroda' očekuje da bude! Znači, sistem se danas u potpunosti prikriva i rasplinjuje svoju vlast u totalitarističkoj finansijsko-političkoj strukturi sumanutih ambicija i ciljeva kapitala što se snuždeno i pokorno prihvata kao neophodni i nužni red i poredak.

Što su jači i snažniji, totalitarni ciljevi dopuštaju sve manje, čak ni najmanja iskakanja pojedinaca, a kamoli grupa ili partija; čak ni nagoveštaj ovoga u okvirima svoje metafizike zatvorenosti nije dozvoljen; ne libe se svakojakih akata za koje optužuju druge. Naravno i ovo je uslovljeno korišću i trenutnim potrebama. Pa tako, najveće ime rok scene iz šezdesetih godina Džona Lenona ubio je navodno nekakav manijak, što začudo mnogi prihvatiše zdravo za gotovo. I navođene rakete ubijaju, pa ih nazivamo Tomahavk ili rakete dugog dometa, precizne, savršene itd, ali ih je neko naveo na cilj! A po sistemu verovatnoće, toliko negativne energije bilo je upereno prema Lenonu i njegovom potencijalno opasnom ponašanju kao i 'njemu sličnih', da je samo još ostalo nekome iz ciljne grupe da padne na pamet i da ostvari *prikriveni* poziv na linč i da uradi ono što treba da SE uradi tj. što se *podrazumeva*.

Uostalom sve što sistemu ne odgovara označava se uglavnom nenormalnim, kao šizofreno, neadekvatno, neprilagođeno... pa onda: suviše različito, terorističko i revolucionarno itd. i, slično ovome, kada sistemu to odgovara, isto tako se ne libi da izda takav prikriveni proglas za bilo šta! Na primer, do nedavno 'ustanak' bi bilo nešto što je više vezano za manje pobune u 'manjim' državama. Danas, anglo-saksonci inaugurišu izraz 'uprising' koji se više koristio kao termin vezan za srednjovekovne bune, kao oznaku za svakojake pobune i ustanke u svetu protiv državnog poretka u nekoj zemlji. Ono što je još važnije to je da taj izraz 'uprising' (CNN, BBC) tj. 'buna' bi po značaju i promenama koje nastaju bi trebalo nazivati 'revolucijom'. To je već, rizično i svi znamo zašto. Ali, još gore od svega je da je *sistem* najveći strah kroz istoriju imao upravo od raznoraznih buna, pobuna itd. Danas ih upravo taj isti sistem sam inicira, naravno, radi sopstvenog opstanka, skidajući, kako kaže, diktatore, poludiktatore, represivne vlasti itd. koje sam *sistem* njih proglašava... Cinizam totalitarističke vlasti, na žalost, može da bude još i gori, kada pod navodnim plaštom sažaljenja i vidne dobrote šalje humanitarne izaslanike, pomoć i lekove isteklog roka... u te iste zemlje! Uglavnom, Ciceronova beseda u Senatu vezano za Katalinu itd. i sve što ide uz nju: O tempora, o mores! itekako važi, s time što je tada važilo i opravdanje za svakojake presude koje su nalazile svoja veoma sumnjiva i maglovita opravdanja, na primer: "quasdam seditionum suspiciones", tj. *pouzdanim sumnjama na ustanak (uprising – ustanak)*. Danas imamo preobraćenost *sistema* u jedno ništavilo, koji na sve strane sveta pokušava da nalazi pouzdanu osnovu **za** ustanak crpeći iz njih moć za svoj dalji opstanak...

Možemo i da ne verujemo u suštu povezanost stvari, međutim postavlja se pitanje motiva, a to su stvari ljudske psihe koje ne možemo dosegnuti posmatrajući jedinku izolovano, jer onda stižu kazneni odredi sa svojim optužbama upućenih onima koji tako misle da se bave teorijama zavere, pa se cela stvar svodi na Uvod u psihologiju. Ali, ne može se stati kod ovoga.

Pojedinac nije dostigao tu vrstu slobode da ga odjednom možemo inaugurisati kao autonomnog *pojedince u masi drugih ljudi*. U ovom slučaju je pojedinac izraz sistema u užem smislu grupe ljudi, a ovi pod snažnim uticajem **medija** tj. javnog mnjenja, zapravo onog 'SE' tj. kako treba da **se** radi. Pojedinac u kojem se stiče jaka koncentracija negativnih ciljeva izmanipulisanog mnjenja i naboja za akcijom, prska i *čini nešto prividno za sebe, prividno autentično i slobodno*, negativno izražavajući svoj bunt zbog osećanja propalosti u bezdan fatamorgane koji mu nudi sistem i zbog svog snažnog poriva za autentičnošću koju ne može

da ostvari, a za šta nalazi opravdanje u onome „za druge”, „u ime drugih”, „za dobrobit društva”, „tako je najbolje“, „tako treba“.

Nisam još bio svedok nekog komentara u medijima gde bi neko ubistvo, na primer, bilo opisano kao izraz lošeg sistema, nekog njegovog dela ili, gde bi opet neki istup bio okarakterisan kao posledica lošeg sistema tj. gde bi sam sistem bio kritikovan makar kao mogući krivac za bilo šta. Naravno, u međunarodnoj politici ovo je dozvoljeno u odnosu na nekog drugog, s tim što i kada se i desi promena vlasti zbog ovakvih kritika, ništa se suštinski ne menja. Totalitarno ostaje totalitarno, a čovek i dalje opstaje nekako, na ivici ovog pakla.

Kako god bilo, sistem je postigao pun pogodak! Vrhunski cinizam je kada pojedinac dostigne taj „nivo“ da znajući to ili ne, nesvesno štiti sistem, čak i kada ga napada. Takođe, vrhunski cinizam je kada pojedinac vrši nad sobom autokontrolu. Pri tome, nije od značaja da li je toga svestan ili ne. Demagogija je opasnija kada je svesna! Ipak, pored vrhunskog cinizma imamo i omnipotentni cinizam kada mnogi znaju ali učestvuju, bez i trunke savesti, jer, eto, savest je samo moja, pa i ne moram u ovom slučaju da budem u pravu, a boriću se za opštu stvar...

Ljudi svih zamala, odričite se vaše individualnosti (Niče bi verovatno rekao: budite ono što jeste: ovce)!

Treba da se stide oni koji se razlikuju od drugih, uništavaju one koji stoje u istoj ravni sa sistemom, ali je ovima drugim ipak sve dozvoljeno! Sistem računa na njihovu delatnost! Za njih lično to znači propast, jer isto to društvo koje je na taj način izvajalo javno mnjenje, kazniće ih zbog nedopustivog čina, svaljujući krivicu na njih, pri čemu se, naravno, manipulacija neće nigde spominjati. Ničeanški slabi razbiće u paramparčad onoga ko je trenutno eksponiran i čak štiti njihove interese. Sve ovo, bez obzira što je isti taj počinitelj usmerio svoju aktivnost u zaštitu tog sistema. Kazna će mu se možda iz milosrđa ublažiti, pošto će prethodno biti označen kao neuračunljiv, čime će sistem usput odraditi nešto za sebe na dva koloseka: potvrdiće da u takvom i takvom sistemu *neko ko je za sistem normalan* ne bi mogao da učini takvo i takvo nedelo ali istovremeno i svoju navodnu *humanost*. Dalje istrage nema. Time skidaju sa sebe bilo kakvu odgovornost. Zapravo, nenormalno i ne pripada sistemu, pa tako ispada da niko nije počinio ništa, te da se ništa nikada i ne dešava što ne treba da se desi. Kako bi i moglo da bude suprotno, kada je sistem idealan! Raz-um je tu da ovo i logički potvrdi, nalazeći uvek logičko objašnjenje: kako nešto proizlazi iz nečega!

Aksiomatska sloboda?

Uvek sam osećao potrebu da 'budem logičan', a kada sam slabo prošao na ispitu logike jedan profesor mi je rekao, nakon što sam mu se razočaran požalio: Kolega, ali filosofija nema veze s logikom!

Može biti, ali logika pripada razumu tj. danas raz-umu, ona je nemilosrdna, ima samo jedan put – put bez čoveka gde je sve pretvoreno u sredstvo za cilj – pa sve što radimo i preduzimamo na kraju predstavlja našu propalost u raz-umsko koje se pravda *logikom* raz-uma. Može biti fatalna kada se pretvori u nešto opšte. A, tek kada predstavlja 'logički', skriveni poklič, poziv masama. Lenon je bio minimalna, ali i kao takav čak i sa titulom 'sera', opasna *mogućnost* da inicira nekakav mogući pokret, na primer, pokret koji bi odgovarao rečima njegove (ne bez značaja i zadnje) pesme *Imagine – Zamisli* („...zamisli zemlju gde nema monete, pa ni religije, već samo bratstvo ljudi...koji žive u miru...niti svojine...”). Može se *zamisliti* kakve je reakcije ova pesma izazvala i kod onih koji su bili na istom putu. Sasvim

nedopustivo! „Sasvim“ ne bi trebalo da znači smrt eksplicite, već palac na dole ka izopštenju. Ali to je, izgleda, stvar interpretacije slobode, koju JL nije shvatio da ipak postoji u nekoj drugoj sredini, izvan njegove zemlje... izražavajući oduševljenje slobodom koju je našao u NY, u jednom spotu se čak plazeći svojoj zemlji, jer eto tu je u NY... (Hello, folks, here I am in NY... i onda – isplaženi jezik)... Znači: ono što je svojstveno čoveku u njegovom životnom prostoru kao *moćnost izvora autentičnosti*, uništava se u samom korenu.

Manipulacije jezikom, svi već znamo, mogu biti bezazlene ali i itekako katastrofalne. Izobilje je ovoga u Platonovim dijalozima, koji se zapravo borio protiv sofista a sam je zavodio jezikom i atmosferom i odnosima u njegovim delima, što je kroz Sokrata i sam izgovorio u jednom momentu. Zapravo sa Sokratom mnogo toga otpočinje što upućuje na to (Hegel) da ipak, ne treba prošlom davati onaj značaj i težinu, a time i mesto u istoriji koju ličnost ili događaj nema – bez preuveličavanja... pa ga ipak ne treba 'optuživati' za jačanje instrumenata države, iskakanje iz filosofkog u kruto deifnisanje naučnih istina i tsl.

Neki vide zavodenje jezikom i pisanom reči kao nešto krajnje negativno što je čoveku moglo da se desi, pa idu na sama izvorišta i početke: etimologiju, prateći time Hajdegerovu zamisao koja provejava u njegovim delima, ne uviđajući da se ovde radi o prodoru u suštinu, u bitak bića tj. u razumevanje čovekovog bića, a posebno ne primećuju u kojoj meri njegova filosofija ima samo polazište, celi dalji put se rasprskava... Neki se čak i gnušaju pisane reči kao da predstavlja nasilje (Ruso), eksploataciju (L. Stros) – on žudi za prirodom tj. govornom pre pisma u plemenskim zajednicama, neki ukidaju suštinsku vezu uma i stvari (Sosir) jer se znanje o stvarima neprekidno menja i to u svojoj strukturi i preobražava u kodove i konvencije itd. Dalje, samoprisustvo i neposrednost i direktna komunikacija jezika sa svim svojim supstilnim sadržajima, pisana reč poništava jer je strana i depersonalizujuća! Veliki savremeni filosof Derida **kao da nije** shvatio šta stoji iza načina izlaganja tema od strane filosofije pa nas ubeđuje u notornu činjenicu da 'svaki filosofski tekst koji krene na put dokazivanja neke svoje istine na kraju zađe u ćorsokak' i 'da svaki pojedinačni tekst odaje ovaj mehanizam koji samo treba iznaći'. I, šta onda? Takvo stanovište je prestrogo! Filosofsko delo i ne treba da ima naučno-logički sled, kao što bi bilo bolje da ga i nauke imaju u mnogo manjoj meri a na račun kreativnosti. Ovo i jeste suština filosofije: otvorenost, nedorečenost, što otvara prostor za maksimalnu slobodu komunikacije... Čitamo li takve tekstove da bi našli grešku?! ili da nam budu podstrek za neki hod dalje?

Vijanje!

Pored bivših jednopartijskih, u svetu postoje manje ili više izraženi tj. izloženi, totalitarni sistemi represivnog državnog aparata i višepartijski oblici koji, za razliku od jednopartijskog totalitarizma represivnih sistema, stvaraju privid nekakve *moćnosti* demokratije i suštinskih promena, uz snažni privid dinamike društvenog progressa.

Koliko realno oduzme, sistem mora da vrati *prividom*, ali i umnoženim zaštitnim merama za sebe i tako u nedogled, iscrpljujući na taj način sve moguće resurse koji nestaju neznanom kud. Iscrpljuju se sredstva, iscrpljuje se rad, iscrpljuje se smisao, nada, ali pre svega svest čoveka kao svesne jedinice. A svest treba da znači svest o egzistenciji, svest o sebi, svojoj budućnosti, nastajanju, nestajanju, životu, dobru, lepom, etici itd. itd.

Ono što je suština izraza sistema jeste da slobodâ ima sve manje, jer je mera sam sistem koji je po sebi sve usmereniji i ograničeniji. Zato treba stvoriti sve više i više privida slobode. Vlast se ne ispoljava u zapadnim demokratijama otvoreno kao snažno totalitarno-represivna u

odnosu na pojedinca, ali ukoliko je sistem ugrožen onda se niti metode, ni efikasnost kršenja ljudskih prava ne razlikuju ni u jednoj državi. Vlast u jednopartijskim državama je samo osjetljivija na pokušaje proboja u sistem, jer je eksponirana na samoj ivici sistema, bliža je i direktno povezana sa sistemom, pa je zapravo *skoro* sam sistem. Naizgled sigurnija u svoju moć i otupela u moći, reaguje direktno i skoro uvek nepripremljeno iznenađena a time prividno grublje na svaku *opasnost* po sebe tj. sistem. Lukobran koji ona pravi štiteći sistem jedina je brana i zaštita njene suštine, tako da su sve snage zaštite mnogo uže i čvršće, ispoljenije i naizgled grublje, rigoroznije što ne podrazumeva automatski i veću efikasnost.

Represija je evidentna u svim vrstama ispoljenja sistema kroz državu: nazovi istrčavanja, iskakanja i grupašenja nisu dozvoljena ili su pod strogom kontrolom (prijavljivanje, ogroman broj policajaca koji prati iste, slikanje, snimanje učesnika itd.). Prema podacima iz 2004-5. samo u Londonu je postojalo preko 10.000 kamera postavljenih na javnim mestima.

Partijska borba jeste dozvoljena, čak i poželjna, jer je ona uvek u okviru sistema, usmerena je ka sistemu, za sistem i odraz je samog tog sistema i, nema sumnje, u funkciji zaštite tog sistema u smislu da **nikada** ne dira u samu suštinu sistema. Sodoma i Gomora skoro u prvom licu!

Uzmimo Britanski parlament kao prividno različit od onoga u SAD. I ovde imamo privid suprotnosti, opet, dvaju najjačih partija – torijevaca i laburista. Sistem je poznat, pa je pretpostavka da bi samo laburisti, navodno izvorno radnička partija, mogli biti ti koji su zainteresovani za promene sistema, što je u njenoj orijentaciji socijalnog programa nagovešteno. Međutim, unutar same partije postoji neverovatno široka lepeza frakcija – od ultra levičara, trockista, na primer, do desničara u onoj meri konzervativne prominjencije koliko bi to i svaki torijevac želeo da bude. Ovakva struktura jedne partije kakva je laburistička zapravo parališe u potpunosti njen rad, a pod izgovorom slobode mišljenja unutar partije, kao partija na vlasti, nije niti će ikada biti dovoljno homogena da podrži i unese bitnije promene koje bi se odrazile i na sam sistem, već je tu uvek, na primer, stara i jalova priča i pokušaj transformacije privatne svojine u društvenu tj. državnu, što se pokazalo da suštinski ne menja ništa osim titulara svojine. Tako su laburisti u prošlosti kad god su bili na vlasti ostvarivali svoj osnovni program otkupa privatnog kapitala tj. pretvaranje privatnog kapitala u državni, što je za rezultat imalo: prazne državne kase u vreme vlasti laburista, a u obrnutom smeru pune kase u doba vlasti torijevaca koji bi akcije podržavljenih korporacija prodavali čim bi došli na vlast. Jednostavno zar ne? – prividom funkcionisanja 'dva sistema' zaštita sistema je obezbeđena, a parlament je opet iskazao svoju jalovost da unese bilo kakve promene u sami sistem. Uništeni u doba tačerizma, prethodno jaki sindikati, konačno su oslobodili sistem da kao crna rupa usisa sve što je u ovoj zemlji iole kočilo njegovu apsolutnu vladavinu. A, mora se priznati, i tu je postojala tradicija...

Važno: prazna priča o raznolikosti političkog života shvaćena kao sloboda govora i ljudske slobode izbora ide dalje i održava se

Pored totalitarizma, kao bitne odlike svih dosadašnjih i današnjih državnih uređenja sistema i njihovog apsolutističkog tj. metafizičkog ispoljavanja u odnosu na pojedinca represijom na unutrašnjem planu, represija i potreba za umnožavanjem (biologistički: razmnožavanjem) koja se ispoljava kroz osvajački duh, ispoljava se i na međunarodnom planu kroz neverovatno perfidne metode *preslikavanja* samog ispoljavanja nekog sistema. Preslikavanje oblika sistema je samo jedan vid načina održavanja sistema putem prividnih promena drugih sistema, što se uklapa u priču o slobodnom izboru i slobodnoj konkurenciji.

Kao što je naučnikova večita težnja da sve objasni konsekventno tj . striktno i racionalno i na neki način uklopi u okvire svoga logičkog ustrojstva i da kloniranjem primeni i umnoži taj idealni (= poznati) logički svet, tako i država, kao izraz sistema, u sprezi s vlašću pokušava sebe da klonira, odnosno, preslikava, smatrajući to kao njeno *apsolutno* pravo koje se proteže na čitav svet, pa i šire u beskonačnost univerzuma. Šta drugo znači u mesečevoj prašini ili ledu Severnog pola zabodena zastava (ili bilo koja zastava zabodena na bilo kojem drugom mestu osim na teritoriji gde ona po državnosti pripada)! To su simboli nadmetanja ali i osvajačke suštine sistema i protežu se u beskonačnost!

Ovo bi bio treći stupanj u okviru totalitarizma koji se samo delimično može okarakterisati kao imperijalizam, što je svakako terminološki nepotpuno. Zapravo, njegova najšira primena kao oblika agresije i ekspanzionizma prožima sve oblike unutar jednog društva i sva kretanja u okviru međunarodnih kretanja. 'Privatna svojina, zasnovana na radu sitnog vlasnika, slobodna konkurencija, demokratija – sve te parole, kojima države i njihova štampa obmanjuju radnike i seljake, ostale su daleko pozadi'. Svetski sistem kolonijalnog ugnjetavanja i finansijskog gušenja ogromne većine stanovništva zemljine kugle, od strane šačice "naprednih" zemalja. I podela tog "plena" vrši se između... moćnih svetskih pljačkaša, naoružana od glave do pete..., koji uvlače čitavu zemaljsku kuglu u *svoj* rat radi podele *svog* plena'. (1917.) Ovo je suština države. Njena težnja za održanjem kroz *ekstenzivno osvajanje svakojakih prostora* (ekonomskog, političkog, naučnog, kulturnog itd.) izražena je naročito u potrebi sebe-umnožavanja, kloniranja tj. beskonačnog preslikavanja, po prirodnom principu genetske matrice. Ne bira se mesto, način još manje, a ponajmanje su u igri ljudska prava. Ipak, sve se obavlja pod plaštom očuvanja demokratije i ljudskih prava, a prenosi se magla tj. već stvorena idealna slika laži koja navodno odražava brigu za čoveka i njegovo biće.

Idealna slika, nešto što okuplja najšire mase – opšta mobilizacija

Neka je Jünger sve što je rekao mislio na neki drugi način, ali njegova 'teorija' *opšte mobilizacije* stoji i danas i povrh toga, jača nego ikada i pored sveopšteg zaklinjanja na individualne slobode i prava... država danas jedino tako i može da funkcioniše u ostvarivanju svojih ekstremnih ciljeva..., naime, opštom mobilizacijom u svemu. Naravno, ono najvažnije gde ovaj princip treba da deluje jesu ratni pohodi, u šta se uklapaju tehnologija, ekonomija, pa čak i internet (simbol prividnog stvaralaštva i prividne opšte povezanosti koja zapravo 'služi') itd. itd. Uostalom, očigledna je povezanost rata i rada – rad radi rata i, povratno, rat za rad, u šta je upletena tehnologija. Jünger je o 'die totale Mobilmachung' pisao 1932. godine... Čudne li koincidencije! Inače, Lenjin je mobilizaciju u uslovima I Setskog rata preusmerio ka mobilizaciji za Oktobarsku revoluciju za slobodu radnika da rade, kao uostalom i Ruzvelt mobilizaciju naroda za radna mesta kroz politiku Big Deala nakon događanja iz 1929. godine, pa Staljinove Petoletke, Hitlerovog zova... *tehnološki* napredak... Hajdeger s pravom, razmatrajući pitanje totalne mobilizacije posmatra kroz prizmu Ničeovih tvrdnji, smatra za krajnju realizaciju metafizike volje za moći tj. kao finalnu fazu 'aktivnog nihilizma'. I zato: sve se menja za vatru... A, protivnicima marksističke misli daću ponešto materijala u narednim rečenicama: u svetlu prethodno rečenog, a svakako sadašnjih događanja, kako protumačiti posledice Lenjinove teorije o imperijalizmu kao poslednjem stadijumu kapitalizma? Kako treba da izgleda prvi Dan posle?

Pogledajmo čitavu produkciju bezbroj igranih filmova i TV i filmskih serija raznih žanrova, bezbroj raznovrsnih kratkih romana, televizijskih kanala koji odvrćaju našu pažnju od suštinskih problema, zaogrćući nas u lažne ništavne mitove mistifikacijama i upućujući nas

neprimetno na put prividnih suština, gde se osećamo udobno ušuškani u bezbrizi, a zapravo na ivici pa i na samom tlu pakla koji promiče oko nas, a da ga i ne shvatamo, iako ga primećujemo, s tim što je najpogubnije to da nismo svesni posledica ovakvih navodno 'naših' suština. Teror masovne kulture nas prisiljava da 'budemo u toku', 'da ne propustimo, a da bi mogli da ostvarimo minimalnu komunikaciju s prijateljima, komšijama, kolegama, pa i porodicom'... Da li smo i ne znajući mobilizovani?

U višepartijskim oblicima sistema, osim kada je bio preko potreban, kada se radilo o navodnom ili stvarnom opstanku nacije (A. Linkoln, V. Čerčil, F. Ruzvelt, Šarl De Gol itd.) izbačen je kult ličnosti, ali itekako je narastao i nadošao kult samog *sistema*. Sistem, međutim, ne vidi svoju prenaduvanost, svoju bolest i time ni svoju propast, a vetrovi ne duvaju uvek i samo u jednom pravcu. Sila obično ne vidi i mogućnost svog sopstvenog uništenja, svoje propasti, svoju konačnost, tako ni mlad i jogunast ždrebac silno kopitajući po zemlji upire pogled samo neposredno ispred sebe. Sistem zamišlja i vidi samo tuđu propast i uništenje – to je ujedno uslov da sistem bude sistem i uslov opstanka samog sistema. Sila prikazuje sebe onakvom kakva ona jeste: u jednoj gromadi, monumentalna, ogromna, sveprekrivajuća, beskompromisna, zloslutna i apsolutna, ali bez suštine za generisanje budućnosti unutar i oko nje same – ona je samo ispoljavajuća. Ona ne sme ni za tren da stane niti da zastane, jer taj tren bi značio njeno samouništenje. Znači: samo napred, samo progres i napredak. Prividno!

Povesno, ovakva ispoljenja sistema koštali su čovečanstvo života na stotine miliona ljudi! Da li bi veliki kvantifikatori bili zapanjeni činjenicom da je buđenje i stvaranje civilizacije odnelo oko milijardu ljudskih života do sada! O tome ništa ne kažu ni sociolozi, psiholozi, istoričari pa ni filosofi! Postavlja se pitanje – za koga se stvarala civilizacija i kakva ona treba da bude ako u njenoj osnovi vladaju antagonizam i bolesni ciljevi i želje, koji nam se nude kao smisaoni deo ljudske borbe za opstanak!

Sistem i vreme

Isto tako, sistem ne zna ni za vreme, već samo za *budućnost*, a svaki zastoje vremena je za nju propast, samouništenje, čak i samo jedan tren je dovoljan da eksplozija 'napretka' postane implozija, da bi u svojoj propasti ustupila mesto drugoj regenerišućoj sili koja čeka. Ovo se od nastanka civilizacije nije desilo, a ta sila koja čeka nije nikakva druga do ona sama, ali onda bi to bio sistem u čistoj ogoljenoj eksponiranosti!

Kako to sistem ne zna vreme?

O vremenu kao filozofskoj temi jednom drugom prilikom, ali treba reći u veoma kratkim crtama ovoliko: hiljadama godina vreme je mišljeno kao nešto što protiče iz prošlosti do sadašnjosti a onda u budućnost i pridavan mu je atribut beskonačnosti unazad i unapred, a sadašnjost je samo tren koji razdvaja ova dva puta. Ovakvo vreme se može meriti i neophodno nam je radi izvođenja naučnih istraživanja. Tu je još jedno, filozofski shvaćeno vreme, gde se ono što je bilo i ono što treba da bude stiču u čoveku sada u njegovoj svakodnevnoj praktičnoj delatnosti i koje ga stalno opominju da mu vreme ističe tj. stvaraju mu određen **osećaj** neispunjenosti i da bi trebalo nešto da preduzme za sebe... Trenutno nam je potrebno da znamo sledeće: sistem ne poznaje vreme ni kao 'naučno' (ovo samo utoliko kada ga koristi u svoje svrhe), ni kao vreme bivstvovanja čoveka koji misli i **oseća** i donosi odluke na osnovu nečega što je bilo, sada, za budućnost. Sistem svodi složenost vremena samo na budućnost, jer samo budućnost je ono što on nudi, znači, nešto posle, nešto što ne

znamo kakvo će biti, iskazujući time svoju navodnu bitnu brigu za napretkom, ne dozvoljavajući ljudima da žive život koji imaju sada a usput ga stalno opominjući na tu potrebu govorom da je kraj blizu. Danas, je taj 'kraj' proširen s pojedinačnog života na celokupno čovečanstvo... Kao da treba živeti za nešto drugo!

Naduvani balon takozvanog prosperiteta, izobilja i visokog standarda ne dozvoljava ni najmanju pukotinu

Pukotine naravno ne predstavljaju propadanje na hiljade kompanija ili eventualni državni deficit, stotine miliona nezaposlenih u svetu ili gladnih, jer sve se pravda slobodnom konkurencijom! Sposobnošću ili nesposobnošću pojedinca, čime se zapravo spasava sistem, s tim što se sistem spasava i optužbama na račun ciljnih država kako ove nemaju *sistem* koji bi odgovarao savremenim uzorima demokratije i ljudskih sloboda! To bi mogao biti vrhunac, jer tu na videlo dolazi do izražaja ono što sam sistem u svojoj suštini jeste: sila, koja ne preza nipredčim.

Ali, i najmanji porast u inflatornom kretanju na gore ili pad proizvodnje doslovno stvara paniku kod ekonomista i političara. Ovakva zadiranja u suštinu tj. apsolutnu vrednost sistema, pa i najminimalniji poremećaji, proizvode efekte koje ima najsitnija rupica na prenaduvanom balonu – naglo se smanjuje zapremina, naglo se smanjuje polje uticaja vlasti u intenzitetu i ekspanziji sistema. Dešava se početak implozije. Isto tako i najmanji poremećaj koji se odnosi na sistem može biti fatalan, začudo, naročito kada dolazi od pojedinaca ili kada stiže od underground grupa, jer ovi probijaju zaštitu ili vrše direktni upad u zabranjenu zonu.

Ekspanzionizam tj. borba na globalnom planu je zapravo preslikana borba jedne ili više partija za dominacijom koja se odvija u okviru granica jedne države. I dok država teži da sebe unutar svojih granica ka spolja prikaže kao slobodnu i demokratsku vršeći represiju svojih podanika na sve moguće načine koji joj stoje na raspolaganju, ali uz veliku priču o tobožnjim okvirima ljudskih prava, ovakav način vođenja dijaloga na međunarodnom planu uvek se vrši čisto agresivnim sredstvima. I uvek prema potrebi. Privid mora da se sada ne više o-država već o-bezbeđuje, pa se ovde danas upliće Savet bezbednosti, bezbednosne snage, NATO i raznorazne organizacije od uticaja. U čije ime? Za koga? Za šta? Ili, po čijem nalogu? U čijem interesu? S kojim ciljem?

Spoj *vlast–sistem* teži u svojoj apsolutnosti totalitarizma da bude idealna, da ne ispolji ni jednu svoju manu jer bi to moglo da uzdrma čitavu veštački stvorenu strukturu (ispoljavanja sistema su privid!, ne-ljudski, pa i *nekontrolisani* iako isključivo ljudske tvorevine). Sve što se prikazuje kao sistem je nakazno tj. osuđeno na stalno napajanje i uvećavanje i sve veću naduvanost i priču, uz proporcionalno sve suženiju ljudsku osnovu, pa se piramida bogatstva iz ove perspektive predstavlja u svom obrnutom liku.

Znači, sistem se prikazuje kao biće, koja transcendirira sve postojeće. Ono gde čovek zakazuje u svojim mislima predstavlja upravo nesposobnost da se čovek u svojim misaonim operacijama oslanja neposredno a ne na transcendentno pojavnosti. Međutim, čoveku se uvek pruža i ta *mogućnost* da transcendirira pojavno i da zadire u suštinu stvari. Ne radi niti jedno ni drugo. Na primer, u slučaju sprege vlasti i sistema, vlast je ono što nam se prikazuje kao lako shvatljivo, kao ono što je suština države, znači, ono što nam je bliže. Čak ni to bliže nije nam dovoljno da u vlasti vidimo državu kao državu, kao represivnu silu i izraz sistema, već se hvatamo ipak za drugo do..., a to je međupartijska borba smatrajući je za suštinom društvenih aktivnosti i suštinom pomeranja na bolje ili na gore. Parlament, senat, skupština ili

šta već, čini nam se pravi izraz onoga što čini suštinu društvenih zbivanja. Ovo je tačno samo u tom smislu da tih dvesta, četiri stotine ili šest stotina predstavnika naroda zaista čine zastupnike ljudi, što je nemoguće i fizički. A suština je u sistemu, nad kojim, ni toga nismo svesni, *nemamo kontrolu*. Ni to ne možemo shvatiti jer nam se čini da je on naš proizvod i da samim tim treba da imamo kontrolu nad njim.

Nade su polagane u socijalizam, da će kao prvi 'svesni' tj. na naučnim i prethodno zacrtanim osnovama postavljeno društveno uređenje dovesti do kvalitativnih promena u **sistemu**. Ova nada i predviđanja najbolje su pokazala da se sistem ne da kontrolisati, jer je sistem i ovaj put shvaćen iz obmanjujućih pojava preko kojih se ovaj prikazuje i iz vizije novog čoveka u budućnosti budućnost, gde je odjedanput ukinuta prošlost, a sadašnjost predstavljena kao oltar žrtvovanje, za obećanu budućnost. Svojom ponudom i iskušenjima sistem je ovde pokazao koliko je moćan. Pokušalo se sa svakakvim 'vrstama' tj. oblicima socijalizma od najrepresivnijih, preko državnih oblika koji su samo imali izgled nečeg novog u sebi do samoupravnog socijalizma, koji je za čudo imao najmanje odjeka u svetu, iako sigurno iz prikrajka posmatran s velikom bojazni, što nimalo nije bilo potrebno jer nije mogao da zadre u suštinu sistema, s obzirom da su sve odbrambene poluge sistema u državi imale dovoljno vremena i vitalnosti da se pregrupišu. Jednopartijnost u socijalizmu, danas vidimo, suštinski nije igralo nikakvu ulogu u tome da ova ideja propadne, već nemogućnost da se nadjačaju bedemi koje je sistem postavio u odnosu na svoj opstanak kao totalitarna tvorevina.

Da li je to što se danas radi u Kini s jednopartijskim sistemom na dva koloseka, kao jedinstveni spoj naizgled nespojivog i kakav takav dokaz za gore rečeno, pravi put, ne možemo znati, jer ni ovde nemamo *kontrolu* nad budućnošću, zato što je ljudski potencijal nemoguće kvantifikovati, znači, ni predvideti. Međutim, ovde kao da je shvaćen značaj kontrole tehnološkog napretka, kao što je i na zapadu to izraženo kroz kontrolisani napredak (sustained development), s tim što Kina ima bolju kako psihološku tako i fizičku osnovu za ovo, dok je Zapad prešao granicu iza koje je sada nemoguće kontrolisati lagani ali sigurni hod u propast, kao prvo finansijskog tržišta... Ovo što nam se danas nudi kao briga za svetsko finansijsko tržište nije ništa drugo do borba jednookih mitskih čudovišta u kojoj ne učestvuju ljudi osim kao kolateralne žrtve.

Vratimo se sistemu i 'njegovim' poklonicima

One grupe, organizacije i pojedinci koji su *poznati* sistemu, odnosno, koji su sistemu shvatljivi i samim tim prihvatljivi, mogu se kontrolisati i držati u okviru zahteva sistema, čak i kada su njegovi oponenti, pa se mogu koristiti čak i za „dobrobit“ tj. jačanje samog sistema, a da toga ovi često nisu ni svesni. Ukoliko se ne mogu kontrolisati, ukoliko su *nejasni* sistemu, što znači i da su van njega, a to van sistema znači najveću potencijalnu opasnost po sam sistem, jer su neshvatljivi tj. ne mogu se kontrolisati, onda su nepredvidivi, te unapred postoji pretpostavka da su neprijateljski, jer pripadaju nečem nepoznatom izvan sistema i stoga ih treba nemilosrdno i po svaku cenu odstraniti.

Sve što se može spoznati utopljeno je u sistem, a sve što je u okviru sistema, makar da se iskazuje i protiv njega, jeste bezopasno. Ovde ne važi pravilo: ubaciti se radi borbe iznutra, već stara anglo-saksonska poslovice 'ako ih ne možeš pobediti, pridruži im se'. Biti neshvaćen u ljudskom smislu je teška stvar za psihu pojedinca gde često dolazi do samoizopštavanja i samouništenja, ali biti „neshvatljiv“ za sistem nužno podrazumeva izopštavanje i nemilosrdni progon. Što može da se shvati može i da se kontroliše, ono drugo ne, a nema se ni vremena za to... Takvi oblici, neshvaćeni od strane sistema, osuđeni su na

svakojake represivne mere. Nivo vlasti – država predstavlja nivo spoznajnog aparata na relaciji čulno – razum! gde čula i razum ne dopiru do suštine, do samog sistema, pa oni koji bi trebalo da shvate, ne shvataju opasnost njihove neshvatljivosti za sistem a oni drugi koriste i učestvuju u njegovoj moći i ne znajući u kakvim opasnim igrama učestvuju.

Znači, *sistem* kao apsolutni oblik štiti se apsolutno: iako je kao takav istovremeno apsolutno slep za sve drugo, sve što bi imalo i najmanji uticaj na njegov totalitarni karakter uništava se ili podređuje i anihilizuje u njega. Jer, kakav je to sistem koji nije apsolutna sila, apsolutno dobro, apsolutna blagodet ili kakav je to sistem koji u sebe ne može da apsorbira sve, a to znači da sebe preslika u svemu postojećem i obrnuto!

To preslikavanje je zapravo ispiranje mozga, jer nema ničeg na svetu što može da razori pojedinca kao njemu tuđ raz-um! Ne zaboravimo: razum jeste sistem u svom ispoljenju, ali nesvestan razum, razum koji ne zna za svoju suštinu. Iako stvoren od razuma i po uzoru na razum, sistem je sada preuzeo ulogu svog stvaraoca i neumoljivo i odvojeno od razuma upravlja razumom svojom stihijnošću, 'analitičnošću' tj. podvajanjem ali i determinizmom istovremeno.

Apsolutnost i univerzalizam sistema

Privid *apsolutnosti* i *univerzalnosti* sistema je takođe jedna od njegovih bitnih karakteristika, pa sistem tako navodno ne nastaje, te ne može biti ni manji ni veći, već je onog momenta kada sebe ispoljava najveći, najbolji i najmoćniji, takođe, prividno večan, ali vanvremenski tj. transcendirira sve pojavno. Unapred on ne podnosi ništa što bi ga eventualno podsetilo da je bilo koji njegov deo konačan, propadajući itd, to ga užasava, jer on može da egzistira unutar sebe – za sebe, samo kao apsolutna i univerzalna samotvorenina. Unazad za svoje greške nalazi uvek 'dobra' objašnjenja. Zato je i izmislio i specijalni način navodno objektivnog posmatranja prošlih događanja uvodeći kao osnovu 'istorijsku distancu' koja ne znači ništa drugo već 'usmereni zaborav', jer se ne radi o godinama događanja, ličnostima koje su učestvovala, kvantifikacijama raznih vrsta itd. što će (uglavnom) sve ostati zapisano, već se radi o svetu kakav je bio u određenom momentu što se ne može nikada ponoviti nikakvim 'objektivnim' pabirčenjem faktografskih istina. Znači, uslovi, atmosfera, okruženje, svet kakav je bio u određenom momentu povesti je neponovljiv i ni na koji način se ne može napraviti njegova verna retrospekcija. Sistem, znači, zna i da se bavi apstrakcijama, apstrahujući ono što je njemu od značaja – opet se radi pretežno o kvantifikacijama. Suština tj. ono što čini ta događanja mogućim nije od značaja!

Da li je moguće da se istorije čije su teme razne oblasti ne pišu uz upoznavanje pre svega sa osnovama sveta u kakvom su se događanja odigravala. Istorijski opisi koji za osnov imaju samo ili uglavnom faktografiju su apstrakcija koja nam čak ne daje niti delimični uvid u prošlost, jer nije godina, ličnost, kvantifikacija bilo koje vrste suština događanja u prošlosti, već čitava mreža relacija u okviru sveta gde je događanje nastalo, gde se odigralo i sve što je ono ostavilo za sobom. Drugo je pitanje koliko je sistem ostavio pravih (čitaj: istinitih) fakata s kojima možemo s poverenjem i sigurnošću da baratamo danas, gde se upravo ova dva termina – poverenje i sigurnost – prepliću na specifičan način: *poverenje* koje se odnosi na naš osećaj i senzibilitet za 'tačnost' određenih pogleda na istorijske događaje i *sigurnost* koja se odnosi na naš racionalni uvid uglavnom uporednom metodom verifikacije faktografskih podataka, s pozitivnom predrasudom da je tu već što-šta izmenjeno...

Ovakve osobine sistema ispoljavaju se kroz njegov sofisticirani mehanizam netolerancije neposredno, gde sve biva podređeno njegovom samoodržanju.

Ekspanzionizam sistema

Prema spolja sistem je ekspanzionistički, ohol i beskompromisno propulzivan, istovremeno netolerantan, ispoljavajući bezgranično svoju totalitarnost, pozivajući se istovremeno na „suptilnije“ primere, time i manje očigledne i vidljive forme koje uzima prema unutra.

Upravo zato, ka unutra, u okviru svog neposrednog oblika ispoljavanja, sistem istupa preko vlasti koja podnosi udarce navodne višepartijske borbe i amortizuje pojavnost represije suptilnim kaznenim merama, ne prima ih kao udarce na sebe (sistem) – oni to i nisu, a stvara se privid demokratske tolerancije.

Međutim, ka spolja sistem istupa kao čisti sistem, ogoljen i biva u pravom smislu, vidljivo netolerantan tj. totalitaran, s toga je on tek u ovakvom ispoljavanju stvarno neposredan. Iako je on u svakom slučaju totalitaran, poseduje jake mehanizme koji na unutrašnjem planu mogu da prikriju njegovu pravu totalitarnu suštinu. Ka spolja vlast nije jedna ili više partija, već sistem u svom čistom obliku, simbolično: predsednik, zastava, himna, ceremonija itd, a konkretno: čista represija i ekspanzionizam i, na kraju krajeva, sila tj. upravo ono što sistem po svojoj suštini i jeste! U tome se niti jedna veća pa ni manja zemlja kao država ne razlikuju. Ovakva ispoljavanja na međunarodnom planu amortizuju se tj. uzimaju suptilniji oblik, između ostalog, posredstvom internet propagande pa i zaključaka Ujedinjenih Nacija, organizacije koja treba konsenzusom da odobri određene namere i konkretne poteze, a zapravo se umeće između sistema, agresije, sukoba, ratova i sistema, opet u korist sistema. Internet kao zamena za domaću propagandnu delatnost u oblasti medija a UN kao partijski konsenzus u domaćim okvirima. NATO pak, biće buduća vojna i policijska sila preslikana s domaće na međunarodnu scenu, koja će uvek, s dobrim opravdanjem, moći da bude korišćena protiv sopstvenih članica, opet: za dobrobit svih članica. I ovo će stići na dnevni red za glasanje! I uvek mimikrija konsenzusa – učenama, zdravorazumskim dogovorom – zapravo, silom i represijom! Ništa novo, ali u najmanju ruku zabrinjavajuće za ljudski rod, ukoliko se ima u vidu koja se tehnologija koristi i koje metodu su u igri. I još gore od svega: ovaj proces više nije ni pod čijom kontrolom – on sama sebe reprodukuje tj. uzima sam, na zadovoljstvo nauka, *prirodni* tok. Priča o 'ograničenom razvoju' u ovom domenu ne važi!

Sprega: mediji – vlast – priča o ljudskim pravima – preslikavanje – značaj javnog mnjenja.

Naime, opisano je i dokazano sledeće: da bi jedan sistem opstao koristiće sve forme *zaštite*. Najblaža forma koja usput daje privid velike demokratičnosti, a uvek je prethodnica ekspanzionizma jeste: obrada javnog mnjenja!, ali pre toga mora se ustanoviti čitava metafizika tzv. *slobodnih* medija, jer samo kao *slobodni*, mediji mogu imati željeni uticaj na javnost. Javnost treba da veruje da medijima treba verovati, što bi značilo: mediji su slobodni a ja, pojedinac, imam slobodu da prihvatim ili ne prihvatim to što mediji nude i dalje: ja sam slobodan u svom izboru da verujem; ja time *prihvatam* to što mediji tvrde itd. itd. a sve u cilju nekakve nametnute zaštite interesa države sa kojom pojedinac treba da se identifikuje.

Ovde ipak treba napomenuti da vlast računa prvenstveno na konzervativnu suštinu većeg dela ljudskog roda uopšte – njegovo sporo i teško prihvatanje promena, njegovu težnju za fiksacijom činjenica, zapravo njegovoj težnji za činjenicama koje će potvrditi ono *uobičajeno*

mišljenje tj. njegovu težnju i želju da se uklopi u opšte društvene tokove, misleći, između ostalog, da je time shvatio 'grandioznu i veličanstvenu' suštinu kretanja 'svog' društva i nekakvih tajnovitih puteva ipak-promena. Zapravo, vraćamo se na *mnenje*. Mediji računaju sa prosekom, sa onim „SE“, Hajdegerovim **man** (neodređeno se), ali i sa Makluanovom toplom kupkom i konformizmom kojim je pojedinac zaokupljen i opsednut u svakodnevnom životu – udobnim neobavezujućim prosekom, pa i sa Deridinim nonšalantnim i naizgled samo visokoumnim neobaveznim i lepuškastim ćaskanjem s prošlošću, koja nas ovako prikazana ničemu ne uči.

Kod medijske istine, mediji samo prate istorijski razvoj ljudske misli... Počnimo od početaka: Cogito ergo sum. Dakle, jesam zato što mislim. Da postojim, dokaz nalazim u tome što uopšte mislim... Mislim iz svesti. Sigurnost je kriterijum koji Dekart izvlači iz svesti i koristi za mišljenje. Istinito prema tome postaje sigurno i obrnuto. Hajdeger gleda na ovo kao na noviju pojavu na Zapadu. Epistemologija tj. saznavni proces postaje savremena forma ontologije. Naime, epistemologija je metafizika koja se bazira na istini kao sigurnosti. Bez obzira što se tvrdi da se traži objektivna istina ova sigurnost potiče na kraju od *subjekta*. Ovakav preokret nastavlja da se razvija s Kantom i doživljava vrhunac kod Hegela. Hegel dovodi metafiziku do kraja time što subjektivnost uvodi qua znanje. Marks ne negira čitav put ali daje svoje pečat: nije svest ta koja stvara stvarnost već stvarnost stvara svest... ali,...

Gledati, dalje, na Ničea kao metafizičara je shvatati ga kao da je usvojio Dekartovu fundamentalnu poziciju. Ovakvu fundamentalnu poziciju Hajdeger označava kao 'metafizika subjektiviteta'. Ipak, Niče gura ovu subjektivnost do svoje 'apsolutne' validnosti kao subjektivitet tela. Umesto cogita telo je ono što je realno/stvarno tj. nagoni, afekti, strasti tj. volja (žudnja) za moći. Sa Ničecom čovek dodatno i definitivno postaje biće koje žudi pa u stilu već oprobane prakse ono što preovladava postaje i osnov za *sigurnost*. Volja je jedino u šta možemo biti sigurni!

Ovim postupkom kao da je ukinuta i poslednja mogućnost metafizike, njenog obnavljanja. volja se zatim 'perpetuje' u volju za voljom – u samopotvrđivanje čime je Dekartov projekat naizgled dovršen – sve izvire pretvara se u, menja i vraća u volju. Sigurnost/stvarnost je postignuta manipulacijom svega za i prema volji za volju: sve ima samo jedan cilj garantovanja same sebe.

Ovde Hajdeger uskače sa svojim pojmom tehnologije koja je za njega više od proizvodnje mašina Hajdeger ovu osnovnu formu pojavnosti obuhvata pojmom tehnologije. Za Hajdegera tehnologija obuhvata više od proizvodnje mašina, ona obuhvata **sredstvo za cilj** 'sve oblasti bića koje opremaju sva bića: predmetnu prirodu, kulturu, proizvodenu politiku i lepezu ideala koji se nalaze u svemu', znači **tehnologija** koju bi na ovaj način shvatili istovetna je završenoj metafizici.

A, ovde ću u pogledu **medija** nastaviti na sledeći način: ako je volja za voljom samopotvrđivanje i ako ovo povežemo sa Hajdegerovom tehnologijom koja predstavlja sredstvo za cilj, onda dobijamo savršenu sliku medija danas koji kao da svoja nadahnuća crpe iz jednog izvora koji je stekao punu validnost a time neprikosnovenu istinitost, koju samo treba stalno pothranjivati pa makar samo vizuelnim bledunjavim dokazima...

Uvek u službi nekakvih interesa, mediji zapravo teže da uproseče, da preslikaju proračun prosečnosti. Primera radi: već samom masovnom gledanošću jedne iste informacije, čak i pod pretpostavkom da su „potpuno slobodni“ i da nemaju takve namere – mediji uprosečuju! A

najvažnije je ne probuditi savest posmatrača, jer tu se krije opasnost samozapitanosti! Znači, sve drugo, samo ne znak pitanja. Sve treba tj. mora biti objašnjeno do detalja, ili usmereno ka određenom rešenju, odgovoru. S tim što je već svima jasno da preveliko detaljisanje u svojoj suštini nosi lik kakve takve represije.

S formulama i računom i s prosekom može se manipulirati, a ponašanje onoga što se nalazi u proseku može se predviđati s velikom sigurnošću, jer prosek je već tu pred nama, on je predviđen, on se može infiltrirati, on je maksimalno jednostavan, ne smeta, ne bori se ni za šta, neosvešćen je, ne pita i vrti se u svom, poznatom krugu saznanja, on je nekreativan i mrtav i najvažnije od svega, ne može da se kreće bez infuzije spolja, a zapravo mu je dato da misli da je sve suprotno ovome, čak i samo stvaralačko nadahnuće. Pun pogodak! Sve veći broj ljudi misli, priča (razglaba) i piše o sličnim, ako ne istim stvarima, a posledica ovoga jesu i slične težnje, s tim što su one neprimetno nametnute. Cilj je postignut! Grandiozna manipulacija može da otpočne.

Celokupna istorija i dosadašnja događanja su izraz otuđenja u obliku države u čijoj osnovi leži *sistem* koji je postavio niko drugi do čovekov raz-um. Čovek je i ne znajući to upao u ispoljeni sistem sopstvenog razuma koji mu od početka civilizacije postavlja maglu i himere za njegov vrhunski cilj, a u cilju zatamljavanja suštine samog čoveka. To znači da čoveka s njegovim svetom u ovim događanjima nema, postoje samo gole, sive i beživotne strukture, s kojima se, ono što danas liči na predstavu čoveka, on susreće.

Zapravo, čoveku sistem i nije potreban!

Dalje, ovo znači da niko i ništa ne živi svoj život, jer je sve privid i nešto drugo svoje suštine, a suština se prikazuje kao nesushtinska kako čoveku tako i sama sebi, s tim što mimikrijom uspeva da zavara sve! Povesno, ona se iskazuje kroz privid stalne borbe za nešto drugo a ne za samu sebe, uzimajući oblike koji se samo iskazuju kao borba za suštinu, vrteći spiralu napretka ipak samo u krug! Ipak, se (samo) okreće, a takozvani napredak se koristi isključivo u cilju održanja nesushtastvenosti sistema, ostavljajući ljudskom rodu samo mrvice na trpezi. Ako sistem kao takav apsolutno nema humanu stranu tj. sam po sebi čoveku ne nudi ništa, čini se da onda kao takav čoveku i nije potreban...

Sistem ipak nudi promenu, s tim što je to samo čovekov zadatak

Ne žele Ničea. Plaše ga se! I pored toga što on štiti sistem od 'rulje' Niče dolazi do Ništa, do zapitanosti, do suštine, do gole strukture sistema, gde ga pojedinac svojom svešću sagledava, uništivši pre toga uglavnom svu koprenu omamljujuće bezličnosti pojavnog, poništavajući svu veliku priču o delatnosti radi humanosti, proglašivši svaku delatnost razuma za volju za moć. Ponajviše se plaše **uma**, koji jedini svojim izrazom – filosofijom – može da shvati sistem, a samim tim predstavlja opasnost po isti. Ontologija je već odavno izbrisana na mnogim filozofskim fakultetima, na čije mesto su već izrasle generacije anglosaksonskih praktičara. Prosečnost je čisti raz-um, matematički i kategorijalni izraz čovekovog sazajnog aparata, koji sagledava samo ono pojavno gde se kuca i grebe na dveri koje tek vode u nepoznato Ništa, fenomen kao izraz nečega. Kao samo kvantitativni izraz suštine čoveka, prosek je pretpostavimo koristan u svakodnevnoj automatizovanoj komunikaciji, ali apsolutno netačan i svakako razoran po samog čoveka.

Ni pojedinac ne želi Ničea. On ga obavezuje i podseća na nešto drugo. Unosi nepotrebni nemir u anesteziranu i mlaku prosečnost, u krajnjoj liniji konformizam. On nas podseća na

zrelost koju još nismo dosegli, ali i na neslućenu moć i snagu koju posedujemo u nama, a koju nismo ni delimično iskoristili, kao i u Ajnštajnovoj formuli neslućene energije atoma. Na potencijal! Podseća nas, dalje, da nismo dali sve od sebe tj. da još nismo ljudi koji odgovaraju svojoj suštini, a to se teško podnosi. Još teže prevladava! Vrhunac je cinizma kada vas na ovo podseća i sam sistem da je pojedinac sâm kriv za svoje stanje!

Međutim, uz neznatnu digresiju treba navesti i sledeće: koliko god računaju sa prezasićenošću, mediji – pošto su zapravo isto što i **sistem**, izgubivši vezu kao i sistem sa svojim bićem, a to je sada upravo onaj koji ih koristi – uvek iznova zaboravljaju na ljudski faktor; zaboravljaju da zaboravljeno tj. uspavano može da se probudi, ni samo neznajući kada: zaboravljaju na sumnju tj. na čovekov prirodni talenat da pita, ispituje i preispituje, da se plaši, da strahuje, da je brižan, užasnut, ali i nesvestan svega. Onaj prvobitni užas, prvobitna osećanja za samoodržanjem, prvobitna zapitanost i zainteresovanost za čovekov svet, ono što je prethodilo i naukama i filosofiji mora ponovo biti potaknuto, za čoveka i radi čoveka.

Doduše, taj prirodni talenat teško se budi već aktivan i koristi ga mali broj ljudi, ali pokazalo se kroz istoriju sasvim dovoljan broj, da ne dâ sistemu nikada da se i potpuno zatomi u sebe i zapravo anihilira samog sebi i sve oko sebe do konačne i apsolutne propasti, već stalno i iznova čini proboj van ovog metafizičkog kruga. Ponekad uz strahovite potrebe.

Takođe, vidimo da ni nauka za koju se tvrdi da je uvek egzaktna, objektivna, precizna, takoreći rigorozna u svojoj sledstvenosti i da može da predviđa, a koja za svoju suštinu ima razum ali i raz-um nije sposobna za bilo koje, pa i najbanalnije predviđanje i korist za budućnost, jer sve što radi, prevashodno i nesvesno radi u korist *sistema!*

Kao što reko: u istoriji dela čovek, doduše, ponekad i ne kao direktni uzrok, ali da je svakako čovek taj koji predstavlja ono bitno istorije. Znači, s predumišljajem i de facto: čovek se izopštava iz istorije radi toga da bi se istorija pretvorila u objekat, a radi manipulacije činjenicama radi... a standardi ovakve, nazovimo je kritikom izvora, mogu se prilagođavati usput do onog stepena da se 'istoriografija približava žurnalizmu'! I, može li gore? Može! Iz žurnalizma u raznorazne istorijski apsolutno apsurdne i nezasnovane tvrdnje, krajnje proizvoljne, koje se svode na najniže uvredljive opaske o istorijskim ličnostima i događanjima, iz sopstvenog naroda.

Mediji

Vratimo se sada medijima. Mediji imaju osnovni zadatak, bez obzira koliko se opiru ovakvim kvalifikacijama, da za sistem obrade unutrašnje, ali danas sve više i spoljašnje svetsko javno mnjenje. Koliku moć mediji predstavljaju danas, Herr G. verovatno nije sanjao ni u svojim najlepšim snovima. Govor je isti, ali s obzirom da je u prvom slučaju u pitanju vlast, a u drugom ogoljeni sistem, sprovođenje u delo obrade ili praksa se razlikuju. Naime, naklapa se o demokratiji, o ljudskim pravima uopšte itd. a tu je i vlast u ovom slučaju na „udaru“ medija, a mediji pri tom sasvim prirodno samo zamišljaju svoju slobodu, jer su transcendentno ipak čvrsto vezani za sistem, te samo prividno atakuju u tom za njih 'bezbednom' međuprostoru, jer su i suštinski vezani za sistem; vlast, naime, sasvim dobro podnosi udarce koji su za sistem samo površinski tj. ne-suštinski. Ukratko, na unutrašnjem planu, pa i uopšte, sistem ne dozvoljava nikome da se bavi njenom suštinom, već samo njenom izdvojenom pojavnošću – država, vlast, partije itd.

Međutim, da bi ovakva manipulacija javnim mnenjem bila što efikasnija sistem mora stvoriti sliku o svojoj *demokratskoj suštini*, kako bi obezbedio poverenje u forme svog ispoljavanja i grubog ekspanzionizma, jer baviti se sobom znači anihilaciju, znači tražiti svoje biće, a upravo je to ono što sistem nema u svom programu i od čega je beskonačno udaljen u svom ispoljavanju – uostalom takav smer ga i čini sistemom. Time je, da dodamo, anihilacija samo misaoni čin, ona se nikada ne dešava, ali preti i *kao da može* da se desi, jer ništa ne može imati za osnov Ništa, ali strah od Ništa je tu, čak i kod sistema, jer u to Ništa jedini može da prodre čovek... koji menja...

Znači, sistem inauguriše kao svoju delatnost i zaslugu ono što je čoveku suštinsko i cilj – slobodu i demokratiju.

Time na unutrašnjem planu sistem apsolutno svim sredstvima čini sve da ono što je upereno ka unutra predstavi u svoju koristi, te, čini se, ne može nikada izgubiti ovu bitku, osim ukoliko to sam prividno ne sprovede u delo uzimajući opet, svakako, samo neki drugi oblik. Sistem *nikada* ne gubi bitku!

Ali, sistem *uvek* mora da ima svog neprijatelja, i to spoljnog, što je jako važno, čak zadire u njegovu osnovu, a po prirodi jeste izraz njegove vitalnosti i mogućnosti opstanka uopšte. Taj neprijatelj je zapravo ono što je on sam: sistem. Opet neki njegov oblik! Sistem je uvek suština, ali uvek drugog izraza. On tvrdi drugo od drugog, pa je isto. On čak ono sebe-drugo kao drugo proglašava neprijateljem a da apsurd bude još bizarniji, u cilju samoodržanja, sistem prirodno stvara svoju negaciju, jer mu je to i jedini način opstanka! On je On i ono Drugo upravo po svojoj suštini, ne po biću: totalitaran, represivan, apsolutan, univerzalan i ekspanzionistički. Odslikava sebe u svemu i sve u sebi – zapravo pokušaj nalaženja sebe koji bi se još i mogao opravdati, doduše samo logičkim operacijama, kada se ne bi znao pravi cilj. A namera je kloniranje, samoodslikavanje, narcisoidno preslikavanje.

Opet mediji stupaju na scenu – dokle god se isključivo primenjivala sila od XIX do sredine XX veka. Pronađen je neprijatelj u onom navodno *drugom* sistemu koji je proglašen neprijateljem, a bio je zapravo brat blizanac sa direktnim izrazom sistema, a ne različit po vlasti u obliku državnog aparata, već sada, na primer, u kultu ličnosti, što se još i po starom antičkom uzoru proglašava za najgoru vrstu vladavine – tiranijom. Svakako da se ovde i vlast pojavljuje u sličnom obliku, ali s obzirom na jednopartijski sistem, kao neposrednim izrazom sistema, a kult ličnosti s neograničenom vlašću, pa time i neograničenom slobodom suverena, uzima ulogu medija onog drugog sistema, pa sve što kaže ta slobodna ličnost se prihvata za istinito.

Ovde, klasični mediji samo mogu da imaju ulogu praznog, golog prenosioca tj. posrednika, čime se ističe značaj medija u drugim oblicima sistema. Suština je u verovanju informaciji, u stepenu verovanja medijima, ali i interesu za verovanjem. Žalosno je u svemu ovome da pojedinci koji zaista veruju, predstavljaju onu grupu koja nema interesa da veruje jer nisu neposredno vezani za sistem tj. vlast, a oni koji najmanje veruju su oni koji rade na tome da sistem opstane do kraja u obliku vlasti, istovremeno zavaravajući sami sebe da je sve to za opštu dobrobit. U drugim oblicima sistema ne veruje se samim medijima koji su u određenim delovima sveta stekli apsolutni legitimitet verodostojnosti, već se veruje pojavi na medijima, sve drugo je ovde forma pojavljivanja ličnosti.

Mediji probijaju put jednoj strani u njenoj nameri da osvoji svet u svojoj bezgraničnoj želji za ekspanzionizmom, u ovoj fazi, medijskoj ekspanziji. Neverovatni osvajački pohod dostiže

svoj vrhunac direktnom transmisijom s jedne strane zemlje na drugi: ratova, prevrata, vojnih napada, a sve u korist vlasti sistema ili: sada mediji postaju vlast! Naime, ja koji prenosim događaj, ja sam bog, jer sam, utvrđeno je tako, iznad događaja po svojoj objektivnosti i znanju istine. Istina je samo meni dostupna jer sam obučen za to, odnosno, znam kako da dođem do nje, a moja stručnost na ovom polju je neprikosnovena. Ja, kao gledalac sam takođe navodni kreator i značajan, jer učestvujem direktno u nečemu važnom – božijem stvaralaštvu! Kao gledalac ja mu se divim na znanju, pa čak i neizmernoj hrabrosti, ubeđen da ja to nikada ne bih uspeo da doznam bez njega i beskonačno mu verujem! Dodatno poverenje mi uliva njegovo žrtvovanje života da meni natčovečanskom snagom nekako dostavi informaciju!

Ovakvi mediji, prateći nužnu potrebu promena koje sistem vrši na svojoj površini kako bi izgledalo da se menja, u stalnoj su nesuštinskoj transformaciji svoje pojavnosti, naizgled menjajući svoju suštinu a radi se samo o formi.

Ja, pak, kao medij prikazujem najneverovatnije stvari. Do sada sam isto to radio, ali iz TV ili filmskog studija ali i prenoseći svemirske letove in vivo! To je trebalo prvi baš ja da uradim, jer će se mojoj slici nakon toga zauvek verovati. Stekao sam apsolutno poverenje gledalaca! Ako ga i nisam stekao baš za svakog pojedinca, jesam za veliku većinu, a i ostali će vremenom verovati, s obzirom da sam, na primer, čak s Meseca ili neposredno s ratišta ili iz parlamenta ponudio *istinu*, a to se ne može pobiti, jer je nešto što se neposredno vidi! Moja objektivnost je nepobitna, jer ne pričam ja, već ljudi koje intervjuišem, pojedinci, reporteri itd. itd! A sve je dato u 'očevidnoj' formi koja u bilo kakvom svakodnevnom diskursu može da odigra ulogu krunskog dokaza.

'Videh' (Jev. po Tarneru) – kao objektivna istina

Zadobivši tako poverenje u ono što se prikazuje oku i ostalim čulima, samo je mali korak do toga da mediji zadobiju i *veru* ljudskog razuma u neprikosnovenost njihove *istine* u obliku *komentara* koji nam prezentiraju.

Treba spomenuti primer koji se graniči sa fantazmagorijom. Naime, iznova zadivljuje neverovatna upornost, fascinirajuća inventivnost, užasavajuća beskrupuloznost sa kojom je zapravo ni iz čega pokrenuta nezadrživa lavina medijske tiranije prema, u krajnjem rezultatu, celokupnom prostoru Balkana. Na izmaku XX veka tama je natkrila prostor čitavog Balkana, a dobro znamo koje su mračne snage stvarno opteretile ovaj vek za mnogo vekova unapred se zadužujući. Svi narodi, čak i oni koji nisu neposredno učestvovali u ratovima, polako dolaze do svesti o svom mogućem nepovoljnom položaju, a to se očituje u postepenom kretanju ka realnijem sagledavanju sopstvenog položaja kroz stavove koji postaju umereniji.

Za medije prostor Balkana je u poslednjih 20-tak godina prava laboratorija za spravljanje različitih opojnih tinktura i raznih recepata koje je u hodu trebalo isprobati na narodima koji ovde žive. Čarobno 'videh' isprobano je u praksi, na ljudima! Rezultat: sve je moguće! O svojoj sudbini pojedinci ne odlučuju, koliko god se neko trudio da ljude ubedi u to.

Ona prvobitna euforija, prva halabuka potaknuta trenutnim neshvatanjem dalekosežnosti negativnog uticaja Balkanskog sukoba treba da preraste lagano u samosvestan stav. Osvešćivanje kroz drugog je jako teška rabota jer: 1. nikada nije izvedeno do kraja, 2. nikada nema onu suštinsku vezu sa svojim bićem koju ima ono koje osvešćuje. Tako, narod koji

osvešćuje druge, predstavlja krticu zelenih polja, koja zna nešto više o tajnama nastajanja i autentičnosti postojanja vezivanjem za svoje korene, a zapravo ti koreni su taj narod sam.

Mediji su eksponent sistema

Moć i značaj medija je pre svega u tome što oni u krajnjoj liniji ne predstavljaju vlast, već sam sistem tj. ono što leži u osnovi vlasti. Na pozornici se postavlja koreografija igre medija i vlasti, naizgled suprotnih interesa, gde je ambijent višepartijski sistem (u jednopartijskom te igre nema jer, kako rekosmo, vlast jeste sam sistem – neposredno). Očevici ovog nazovi duela, su uvereni da je ovo pravi, slobodni i kreativni duel, i tu se nalazi koren čitave mitologije *savremene* demokratije. *Ovaj duel naizgled korektivnih i objektivnih medija i grešne vlasti stvara privid nemoći vlasti, a moći javnog mnjenja koje se navodno ispoljava kroz medije.* Ovaj duel se prisvaja kao moje-naše, demokratsko, javno, stihijsko doduše, ali slobodno mišljenje. A zapravo je ono zatumljeno u tami neznanja i zaboravu samih početaka! pa se ovaj prividni okršaj odvija u suštinskom obliku *hleba i igara* kroz nesuštinski privid demokratije i slobode. Pojedinač kroz medije direktno obasjava i hrani sistem; sistem preko medija poklanja pojedincu privid moći da utiče, privid snage i sigurnosti i nade, oduzimajući mu istovremeno njegovu suštinu i mogućnost kontrole nad njom.

Tranzicija koja se sprovodi već godinama bila je velika šansa za one koji su hteli da vide i da sagledaju suštinu igre medija i vlasti u odnosu na sistem. U istočnoevropskim zemljama tranzicija je trajala mnogo kraće nego u zemljama nastalim iz bivše Jugoslavije, pored ostalog, iz razloga što su u njima mediji nekada u potpunosti i direktno radili u korist vlasti tj. sistema. U bivšoj Jugoslaviji, mediji, zbog različitih interesa republika u svom sastavu, nisu imali identične interese, pa je sve to trebalo reći i obuhvatiti na suptilniji način, s tim što je nakon raspada trebalo uspostaviti novu vlast i iznova ustrojiti medije. Sasvim logično, da je Slovenija bila najbrža s obzirom da nijedan političar tamo nije smenjen zbog svojih grehova, pa se uspostavilo 'normalno' ili 'standardno' novinarstvo. U Srbiji su veliki izgledi da se to neće desiti u skorijoj budućnosti s obzirom da su mediji u Srbiji u potpunosti zbunjeni potpuno različitim igrom partija koje ne dozvoljavaju da se formira stvarna, prava vlast, na koju bi se 'nemilosrdno okomili' i koju bi ti mediji zastupali.

Ali na ovaj način sistem je ogoljen u potpunosti jer nema zaštitnog bedema niti vlasti koja je izgubila osećaj za samoodržanje, niti medija koji ne znaju kojem carstvu da se priklone, a u cilju formiranja javnog mnjenja. Tako ni vlast ni mediji nemaju pravog suparnika! što znači da je Srbija u bestežinskom stanju jer u njoj niti je vlast vlast niti su mediji mediji. Vlast nema svoj pravi scenario, pa ni ulogu, a isto tako ni mediji nemaju svoj pravi scenario, niti ulogu. Suština opstanka društva u sprezi sistem – vlast – mediji svakodnevno je na teškom i, za sada barem, dugotrajnom ispitu.

Dakle, važno je imati na umu to da sve što se odvija u jednom društvu mora da se odvija u okviru nekakvog sistema, a time nužno da se ispoljava preko države. Znači: koliko god se politički i ekonomski život u nekoj zemlji predstavljao kao različit u odnosu na neki drugi, on se uvek odigrava u okviru jednog određenog sistema koji vlada već onoliko dugo vremena koliko imamo državu kao eksponenta, što znači da smo nošeni na rukama titana koje ne vidimo i, drugo, država je po svojoj suštini totalitarna, jer: uvek je tu, zapravo, prisutan sistem! čiji je jedini interes da očuva sebe *svim snagama*.

Sistem time ima nešto izvan sebe što ga održava tj. što je njemu suštinsko, pa time ni sam nije ono što jeste, već je nešto drugo. Ova karakteristika sistema ukazuje na njegovu ništavnost,

odnosno, nesuštastvenost, ali i na njegovu stalnu potrebu da se obnavlja nečim izvana tj. da se *o-država*.

U višepartijskom društvu postoji privid borbe za nekakvu *bolju* vlast, a zapravo je ona, ma šta obećavala i pričala, u praksi eksponent sistema i uvek je ista! To je nužni odnos vlasti i sistema, u svim njegovim oblicima. Uostalom do sada smo bili očevici da niti jedna vlast nije srušila sistem, zapravo, vlast to i ne može da uradi jer je njena suština sistem, a time se ona pojavljuje i kao eksponent tog sistema... Ukoliko bi srušila sistem ona bi srušila samu sebe.

Desno od centra

Takozvane levo ili desno orijentisane partije idu ka centru prilikom praktične primene svoje vlasti ili, preciznije rečeno, idu ka desnom centru, jer je priroda samog sistema dalje od centra udesno. Danas, u svetu ima mnogo primera gde dvopartijska društva ili društva s biračkim telom koje je usmereno skoro u potpunosti na dve partije, funkcionišu tako da neke bitne razlike između dve postojeće partije i ne postoje.

Mediji su nezaobilazna veza sistema i želje za njegovom ekspanzijom

Možemo biti i određeniji: čitava agresivna propagandna delatnost jedne zemlje ka spolja *započinje* kroz delatnost medija, već i zato što prvobitna propagandna delatnost nastaje kroz mnogo blaže oblike ekonomskog osvajanja, pa smo reklamu Koka Kole, Pepsi Kole, Šel Ojla, viskija i džinsa, na primer, odavno mogli da vidimo i u najzabitijim delovima Afrike ili bilo kom delu sveta, može se bez preterivanja reći, na najverovatnijim mestima. Imao sam priliku da na putu iz Kaira prema Luksoru još 1956. godine, u najzabačenijim predelima vidim reklamu Koka Kole ali i male cisterne sa oznakom Shell kompanije od po 2-3 kubika zapremine s naftom koje su vukli magarci... Sigurno da se ove pojave javljaju još dublje u prošlost, s tim što u takvom ambijentu utisak ostaje za čuđenje i pamćenje, kada god da je doživljen.

Medijsko osvajanje je nešto drugo. Ono je postalo agresivnije i rezultat je dalekosežnijih i sveukupnih od početnih do završnih priprema za konačno osvajanje. Aktivnosti medija ka spolja predstavljaju uvek jedan potencijalno krajnje agresivan akt pretenzija *sistema* prema drugoj zemlji ili nekom regionu a u svojoj prirodnoj težnji ka ekspanziji, jer u biti je sistema da sebe umnožava tj. klonira s obzirom da samo tako sebi osigurava egzistenciju, a agresivnu prirodu ka ostvarivanju ovog cilja pokazuje nam bezbroj primera u prošlosti.

Danas se to realizuje tako što se prvo ubeđuje svoja, domaća javnost u slobodu pa samim tim i objektivnost medija. Ta sloboda, dalje, podrazumeva predanu spontanost čitalačke publike i gledalaca, a ovom vrstom spontanosti se može upravljati. Samo naizgled nije namerna i smišljena. Time je obezbeđena znači: neposredna, prividno spontana tj. *objektivna* i prividno *slobodna istina* tj. izbor.

Put ka teroru *slobodnih* medija je otvoren, a time je, uz druga sredstva, obezbeđen lagodni život sistema koji ovi mediji brane. Međutim, najvažnije je da je time utrta put za ekspanziju ka spolja, ka svom preslikavanju, kao nužnog, najboljeg, najprosperitetnijeg, najslobodnijeg, *budućeg* itd. društva. Postavljanjem samog sebe u budućnost je zapravo agresivni i represivni akt, jer takva mogućnost postavlja sistem u položaj suštinskog preispitivanja svoje istinitosti koja *mora* biti ostvarena po svaku cenu. Ovo preispitivanje bi moglo biti, s obzirom da je suštinsko, i ono što bi uništilo postavljenu *istinu* sistema ukoliko se ne bi ostvarilo. Sistem u

meri u kojoj sebe smatra najboljim, sebe smatra večnim, pa u svojoj ekspanziji postavlja sebe za večnost ne birajući sredstva, jer je to njegova suština. Stoga je bitna osobina sistema: njegova *rigidnost*.

Preslikavanjem tj. izvozom svoje slike izvoze se i problemi koji se nužno pojavljuju na unutrašnjem planu. Preispitivanje istinitosti koja mora biti ostvarena, prenosi se na ispitivanje iste te istinitosti, ali sada ka spolja. Ovako otuđena istinitost uvek se može pravdati tuđim greškama i prebaciti na nešto drugo, nesuštinsko i navesti kao kolateralna greška, tako da je sistem i dalje očuvan, a može da posluži i kao nauk. Ekspanzijom sistem ipak produbljuje svoju krizu na unutrašnjem planu i ne rešava je, već 'rešenje' odlaže, ali je očuvan sve dok ekspanzija traje. Ekstenzivna ekspanzija lakše se realizuje i daje 'bolje', brže i vidljivije rezultate koji se mogu bez mnogo propagandnog angažovanja iskoristiti. Međutim, prostora za ovakve akcije sve je manje, pa se prelazi na intenzivniju razradu iste metode ekspanzije, koja zahteva daleko veća sredstva, daleko veću 'suptilnost' aktera i neverovatno velika ulaganja. Čitav svet je već počeo itekako da oseća posledice ovakve politike ekspanzije u čemu je angažovano više zemalja...

Dodatni oblici propagande i zaštite

Treba spomenuti u kratkim crtama da, pored medija i ekonomske propagande – filmovi i tv serije takođe predstavljaju veoma važni element prodora sistema van svojih granica čiji se uticaj oseća u tolikoj meri da su neke zapadne zemlje, na primer, Francuska, formirale komitete i okrugle stolove za preispitivanje uticaja stranih filmova i serija na svoju domaću produkciju a štiteći na taj način zapravo svoje tradicionalne vrednosti. Tu se pre svega misli na Američku produkciju koja svakako propagira svoju istinu isticanjem svog načina života, morala i standarda (= blagostanje). U ovom slučaju sistem, iako ne eksplicite, transcendirira svoju pojavu i prikazuje se paradigmatički, idealno. Treba reći da čak i onda kada prikaz ima kritički odnos prema stvarnosti, osnovni elementi paradigmatičkog blještavila sjajne istine ostaju – a kritika se odnosi samo na eventualne tzv. greške koje se daju ispraviti tj. greške u vlasti po sebi, koje nikada ne zadiru u suštinu sistema, a kao što smo videli ove ostaju samo na nivou vlasti i partijske borbe. Jer, kao što vlast u odnosu na sistem ne može da pogreši jer izvire iz sistema, tako ni pojedinac ne može da pogreši jer izvire iz nepogrešivih društvenih principa, osim, naravno, ukoliko se ne uklapa u ono 'SE' društva ili treba da predstavlja žrtvu zarad nečijeg opstanka.

Slobodna konkurencija je zapravo slobodna konkurencija u okviru jednog sistema koji leži u osnovi svega

Nesuštinski oblici borbe za demokratiju, ljudska prava, slobodu, slobodu govora, slobodu štampe itd. u okviru različitih društava i pokreta očitavaju se i u prilazu i načinu kritike medija. Jasno je: da bi se mediji kritikovali, to mora biti ostvareno u samim medijima. Mediji sami po sebi nikada ne mogu doći do svoje prave suštine, već će uvek plivati po površini 'svog mora'. Kritikujući sebe, oni se uglavnom ograničavaju na tehničku stranu i skoro uvek se kritikuje, na neki način, napredak u tehnologiji, koji je navodno omogućio određeno skretanje medija ili se jaduje nad uticajem pripadnika vlasti.

Razmotrimo li uticaj pripadnika vlasti na medije onda treba reći sledeće: ukoliko se vrši ovakav pritisak on se vrši ili na pojedinca u medijskoj kući ili na rukovodioca medijske kuće. Ukoliko je pritisak na pojedinca onda je to ipak stvar ličnog opredeljenja novinara da li će neku vest izneti ili ne ili je modifikovati i dati u 'skraćenoj' verziji. Ako je napad izvršen na

rukovodioca medijske kuće opet se radi o ličnom izboru ali i većim mogućnostima za odbranu... I? Vrtimo se u krug! Znači: ukoliko je objavljena informacija tačna i ukoliko medijska kuća ima preciznu barem delimično objektivnu politiku, što je nemoguće, onda bi sve optužbe na račun pritisaka političara, bile unapred jalova rabota, jer ne bi imale smisla. I više od toga, ovako imaju još manje smisla, jer su mediji suštinski opredeljeni i samim tim pristrasni... Najveći apsurd bi bio da se ostvari zamisao medija da se od ovakvih pritisaka napravi afera.

To je samo jedan deo priče. Niko ne vidi neman koja leži u osnovi – a ta neman jeste *sistem*. Ovo se dešava ukoliko je pristup čisto historicistički tj. logički sukcesivan. Već samo uspinjanje ka *istini* daje nam privid poznavanja 'istine'. Ovakva metodologija zasnovana na progresivnoj dinamici znači samo udaljavanje od suštine, cepanje i raskidanje sa suštinom.

I opet delo raz-uma: napredak i logička sukcesija se smatra prirodnim poretkom, progresom koji neumoljivo ide napred, neumoljivo teče i uvek je danas bolje nego juče, danas je pre sutra itd. gde se zapravo vreme kvantifikacijom pretvara u sukcesiju znanja koje neumoljivo ide napred – pre, sada, posle ili juče, danas, sutra – bilo (više ne može biti), jeste (na tren, tako da je neuhvatljivo), treba da bude (još nije) – očigledno, ukoliko se vreme posmatra na ovaj način, onda ono i ne postoji – prošlost, sadašnjost, budućnost su samo prividi. I dalje, na ovaj način posmatrano *prirodno* vreme koje važi za tzv. objektivni svet meri se ne-vremenskim merama. Ovako mereno vreme postavlja se u jednu dvodimenzionalnu ravan. Vreme, međutim, ima beskonačno mnogo svojih dimenzija usko vezanih za čovekov doživljaj, u kojem slučaju je besmisleno meriti ga prelaskom skazaljke preko ravne površine ili poluraspadom atoma.

Vratimo se medijima i sistemu. Već i sam nagoveštaj zadiranja u sistem, kada bi to i bilo moguće, mediji koji su postavili sebe ili sistem kao neprikosnoveno istinito, ne bi mogli izmeniti istinu o sebi u kojoj se lagodno baškare 'lakoverni' korisnici medija, barem ne osnove, a to je uverenost u ispravnost baš ovog oblika sistema, za šta jemči njihova prethodno utvrđena apsolutno istinita informacija i ispravnost komentara. Tu dolazimo do paradoksa da se ono što je napredno prikazuje kao neprijateljsko i obrnuto. Dalje, da se ono što je patriotsko prikazuje kao nepatriotsko i obrnuto itd. Ovakva zavrzlama, vijanje i *relativizacija* svega i svačega, pa i najsuštinskijih pitanja, i jeste jedan od ciljeva. Može se u medijima otkriti nekakva izuzetna nepravilnost koja suštinski podriva biće individue a pri tom se čini da sistem ne snosi krivicu, jer pojedincu omogućava blagostanje, pa tako blagostanje stiže na pijedestal bitno *moga* bitisanja. Napad na sistem se tada najčešće anihilira ili okreće ka vlasti (što je isto) a sistem se kao nešto što je biće iskonski čuva. Tako stvari stoje kod višepartijskih oblika upravljanja.

U jednopartijskom obliku vladavine, kao što smo već napomenuli, vlast jeste sam sistem

Višepartijskom borbom se ne može amortizovati ili zatomiti sve ono što je loše u sistemu. Represivne su mere u jednopartijskoj vladavini naizgled jače, a one su zapravo samo direktnije i time mogu biti i naizgled grublje. Ukratko, jednopartijski oblici sistema se nisu zaštitili onom sofisticiranom mrežom prava, pravila, zakona itd, već je sistem naprosto slepljen s vlašću, pa su potezi represije nagliji, silovitiji ali i otvoreniji i vidljiviji. Višepartijski oblik ima toliko raznovrsnih poluga represije koji deluju u više nivoa, sektora, u više pravaca, na raznovrsniji i suptilniji način, zaodnuti mnogim slojevima neprepoznatljivosti svoje suštinske represivnosti.

Mediji i kultura

S obzirom na već opisani status medija veliko je pitanje u kojoj meri se može govoriti o medijima kao pozitivnom prenosiocu kulture uopšte, gde oni postaju radi drugih ciljeva nužno postajući *mas-mediji*. Ovakvi mediji se ne mogu opravdati, jer žive kroz sistem nemajući ništa drugo za objekat, kao subjekt u osnovi, do opet isto i uvek – sistem. Dakle, mediji svojim prožimanjem sa sistemom (vlašću) ne mogu se uopšte kritički posmatrati pozitivistički, već se uvek primenjuje na njih ono što se primenjuje na sistem! Pravi pogled u medije mora imati ontološku dimenziju!

Time smo došli do one bitne odredbe sistema uopšte, a to je, da je sistem uvek određeni sistem nezavisno od toga da li se iskazuje kao jednopartijski ili višepartijski oblik, ili kao tiranija, diktatura itd, i to sa celokupnom lepezom svojih karakteristika, ali uvek u obliku represivnog državnog *totalitarizma*. Shodno tome ciljevi su uvek isti, samo je forma ono što je relativno, ono što može da varira. Tako u meri u kojoj je forma izraženija, a time cilj prikriveniji, privid tolerancije i demokratičnosti je veći, a važi i obrnuto. Isto tako, navodna ideološka zasnovanost sistema ne određuje elemente sistema već samo neke karakteristike određenog sistema, samo neka njegova ispoljavanja.

Tako, država istupa kao onaj stalni izraz bilo kojeg sistema, s tim što je ukupna *količina* slobode slična tj. data u okvirima jačeg ili većeg totalitarizma, pa time beg iz jednog oblika sistema u drugi nije ništa drugo do beg iz jednog totalitarizma u drugi, a pokazalo se da je i beg iz jedne ideologije u drugu takođe privid!

Sada je u potpunosti jasno: imperijalistički ili ekspanzionistički karakter svih oblika ispoljavanja *sistema* zasnovan je na nužnoj potrebi preslikavanja sebe u celosti, van svojih granica, kao i potrebi potvrđivanja primerom (eksperimentom?) radi stalnog pokreta, a u krajnjoj liniji radi korekcija... kao i nauke. Kako rekoh gore, ovo je prirodna aktivnost sistema u svrhu svog samoodržanja u svojim već postojećom granicama. Povratna informacija o svojoj uspešnosti van sebe, van svojih granica, zapravo je potvrda same sebe u drugome, čineći to drugo istovetnim, a što treba istovremeno da ojača poziciju sistema unutar granica... Ali, u preslikavanju nema ničeg istovetnog jer suštinski, sistem to i ne želi, hoteći da izvrši *anihilaciju*, pri čemu njegova destruktivnost i represivnost dolazi do punog izražaja. Spreman je, naime, na sve da bi sebe potvrdio, ali i obogatio svoju metodologiju vlasti!

Naime, ukoliko ono što jedan sistem preslikava nije identično sistemu onda povratna informacija o uspešnosti može da bude naizgled pogubna za ekspanzionizam sistema, jer, videli smo i pre, sistem ne dozvoljava niti najmanju razliku u apologetici samog sebe, a za metafiziku sistema razlika je upravo ono što je osveščivanje, a to znači faktor koji bi mogao da razori sistem: sve mora biti unutar sistema tj. identično njemu – to je princip raz-uma, princip sistema, princip države, princip ideologije, princip vlasti!

Imajući gornje u vidu, onda nije ni malo iznenađujuće koliko je sistem osetljiv i slab na pojavu najmanjeg skretanja ili bivanja-izvan-sebe iz sebe u pogledu svojih sastavnih delova. Kao i potencijalnog *nerazumevanja* nečeg unutar sebe i zapanjujuće je sa kolikom predanošću i upornošću sistem vrši eliminaciju ovakvih pojava pre svega anihilacijom i to najširoom lepezom mogućih načina da ovo i ostvari. Uzmimo studentske demonstracije u svetu 1968. One su shvaćene s najvećom mogućom serioznošću kao izuzetna opasnost po sistem uopšte. Broj poginulih i osakaćenih se verovatno nikada neće ni saznati! i to iz više razloga od kojih je jedan da postoji evidencija o moralnim *ostacima vođa demonstracija* koji

su 'kooptirani' primamljivim ili prinudnim ponudama od strane vlasti. Ova evidencija je rado iznošena u javnosti sedamdesetih godina, kada je to bilo korisno državama koje su opstale. Bez preterivanja: uz časne izuzetke, svi borci tzv. šezdesetosmaši, postaju deo sistema u svim zemljama sveta. Ono što užasava je to da nakon ovih demonstracija sličnih događanja sa istom idejom vodiljom na istim prostorima više nije bilo ni u zametku, barem ne na univerzitetima. Još gore po ideju za koju su se borili je činjenica da su se mnogi lideri ovih demonstracija dvadesetak godina kasnije pojavili kao visoki državni službenici, prepoznavši se preko granica svojih zemalja kao navodni levičari i socijaldemokrate, i odradili svoj posao kao svaka socijaldemokratska vlast što je odradila još s kraja XIX veka. Vlast...

Oblici sprovođenja ekspanzije nekog sistema su veoma različiti i kreću se u manje više prikrivenoj i spontanoj formi nacionalnih proizvoda, zatim uglavnom projektima vezanim za kulturu jednog naroda, političkim indirektnim i direktnim pritiscima, pa sve do direktnih vojnih uplitanja koji su najgrublji vid ekspanzionizma tj. prenošenja karaktera nekog sistema, ali ne uvek i najuspešniji. Ekspanzija mu je potrebna radi opstanka u okvirima konkretnih uslova.

Sistem i religija

Da napomenem da se religija u gornjem nabrojanju ne spominje s obzirom da ovaj vid represivnog ekspanzionizma zaslužuje posebno mesto koje će odmah i dobiti, ali ukratko, kao paradigma svih duhovnih pa i svih ostalih ekspanzionističkih represija. Međutim, ne bi trebalo ponavljati nešto što je genijalno iskazano i objašnjeno kod Ničea.

Ovde neće biti reči o religiji kao veri u Boga, kao veri u nešto što se ne može videti, o religioznom osećanju uzvišenosti, o veri u zagrobni život, već o svemu pomenutom koje se u neku ruku dodiruje i prepliće, a pre svega se misli na osnovu religije, na ono što je njoj apsolutno specifično, a što je zapravo krajnje gledište vladajućeg uma – *dogma*. Jer, kao krajnji cilj sistem stremi da uspostavi sebe i kao božiju silu, neprikosnovenu i nepobitnu, apsolutnu i to na aksiomatskim osnovama, istovremeno objektivnu, nužnu i tek na kraju kao predmet *vere*.

Zarad nepobitnosti i neprikosnovenosti i konačnog konstituisanja crkvene dogme žrtvovani su u srednjem veku životi na najsvirepiji način – fizički i mentalno monstruoznim torturama, i ne vidim bitniju razliku između pokolja vernika u Rimskom carstvu i onoga što je sprovodila inkvizicija nešto preko hiljadu godina kasnije, jer u jednom slučaju cilj je bio potvrditi neprikosnovesnost vladaoca kao već inaugurisanog boga, a u drugom isto tako, neprikosnovenost crkve inaugurisane božijom voljom. Jednom uspostavljena dogma na određenom prostoru, kao i njeno dalje širenje postaje imperativ, jer nepodnošljiva je nepokretna i mrtva zatvorenost koju vera stvara sama za sebe. Sada bi ona da odskoči iz svog sopstvenog mraka, te da se nadiše svežeg vazduha izvan svojih granica i potvrdi sebe. S obzirom na njenu transcendentnost u odnosu na pojedinca a opet nezavisno od pojedinca koji je ostavljen zatvoren u krugu dogmatičkog uma, ona kreće u pohode van sebe same, ne birajući sredstva u svojoj ekspanziji i kao uzor za sve kasnije ekspanzionističke težnje. Religija verom izvodi do kraja čitavu lepezu *ubeđivanja*, s tim što nas ovde najviše interesuje njeno prodiranje preko najfinijih i najosetljivijih delova ljudskog uma, putem sofisticiranih metoda ubačenih u sve segmente kulture naroda.

I ovde, aksiomatska osnova dogmatičkog uma u svojoj primeni prelazi u voluntaristički oblik. Njegova primena je uperena i ka spolja, pri čemu se na samu sebe ne primenjuje, jer bi samu

sebe anihilisala svojim voluntarizmom. Ne može neko rešenje kao što je crkvena dogma biti primenjeno na svoju apsolutnost koja se nužno traži od dogme, a da samu sebe ne uništi, pa je tako dogma samo prividno uvek neautentična i apsolutna. Nužno, znači, dogma koja je ovde izjednačena sa sistemom, u užem smislu ne ispituje samu sebe, niti to dozvoljava drugome. Apologetika je isključivi način posmatranja same sebe utoliko što je dogma religije uži pojam od sistema jer se odnosi samo na neke segmente društva, sistem, pak, na sve.

Ovde se religija, kao i sistem, svojom netolerantnošću, dvoličnošću itd. izjednačava sa nemoralom! tako što ono što je transcendentno opravdava sebe aksiomatski isključivo kroz sebe, jer istom onom umu koji ga je stvorio, kojem je znači subordinirano, on veli: „Gde si ti bio kad ja stvarah zemlju?” (Jov, 38-4). Znači, on ostaje neprikosnoven i nedokučiv, već kroz navodno prvenstvo u vremenu koje sam sebi pridaje. On preti, ali ne samo to, on takođe neumoljivo realizuje te pretnje. Dalje, on preti čoveku tj. životu strašnim sudom itd, ali najdalekosežnije je ono što dira u čovekovo najočiglednije i najprimarnije, a to je njegova *savest*. Poteže se za onim što je samo čoveku samosvojno, za onim što je najintimnije čovekovo odličje – Faustu đavo preuzima dušu u zamenu za nešto, kao što je i Dorijan Grej prodaje za mladost, ali ovde, bog oduzima dušu ne dajući ništa za uzvrat *sistemu*. I to bi mogao da bude dobar i perspektivni početak, međutim, čovek nije svestan da sistem sam za sebe ne postoji, postoji samo u dosluhu sa čovekom!

Religija se prema svesti odnosi po formi različito od njoj šire obuhvatajućeg sistema. Ona svest koristi u iste svrhe, ali se po formi odnosi na prošlost i budućnost (sistem samo na budućnost), gde je prvobitni greh taj koji razbuktava svest o savesti za budućnost. Sadašnjost gde čovek misli, donosi odluke i dela, ni ovde ne postoji. Zapravo, na teorijskom i praktičnom planu sadašnjost se ne sme uzimati u razmatranje, ona se isključuje i proglašava ništavnom tačkom. Ništavno može biti interpretirano na mnogo načina, ali tačka je samo tačka koja objektivno nema svoju vrednost. Znači: ništavno bez vrednosti, ono što se ne može vrednovati, uz malo truda, postaje nešto što ne treba uzeti u razmatranje itd.

Apel za savešću je čisto voluntaristički, pored ukazivanja na prastaru biblijsku osnovu, jer je predmet samovoljnog tumačenja i primene na ne-stalne događaje u razvoju društva. Na osnovama prvobitnog greha i svega onog što sledi zasniva se beskonačno mnogo drugih grehova koji se i dan danas nameću čoveku od strane crkve. Ukratko, čovek je nepopravljivo tj. po rođenju nužno grešan, a takvim nabeđenjem crkvi je omogućena apsolutna vladavina nad čovekovim duhovnim životom – strah od boga, strah od budućnosti, od pakla, smernost, pobožnost, vera u zagrobni život, izbavljenje itd. – vera!

U istu svrhu i opet uz pomoć religije, sistem koristi *savest* za svoju budućnost, za ideologiju čiji će ciljevi biti ispunjeni nekad tamo u budućnosti: žrtva za budućnost transcendirajućeg jeste biblijska suština i proizlazi iz biti religije, naime, bez savesti i ubeđenosti u grešnost, i vere u nešto što tek treba da bude nema ni religije!

Sistem, za razliku od religije, ako trenutno isključimo one koji kad je *savest* u pitanju za osnovu imaju u vidu *savest* za budućnost, koristi *savest* i za sadašnjost. Kao što je to slučaj sa savešću za budućnost i prošlost tako i *savest* za sadašnjost ima sve elemente transcendirajućeg ovozemaljskom. Vremenski, ovozemaljsko predstavlja zapravo sadašnjost, pa nas ovakva transcendencija uvodi u paradoks samo-transcendiranja, umesto transcendiranja fenomena. Praksa koja se bazira na samo-transcendiranju izjednačava se sa krajnjim relativizmom i volutarizmom, jer time što samo sebe transcendiraju, samo sebi određuje i granice i momente tanscendencije. Dalje, transcendirajući sebe ono je u biti

spoljnje samoj sebi, ali već u smislu sveobuhvatajućeg, pa je pored ove gornje odredbe još i apsolutno. To predstavlja njenu trajnu osobinu. Ostaje dakako prethodna tvrdnja da i pored apsolutnosti, u ovom smislu, nije imanentna sebi.

Još ponešto o religiji – digresija ili Andrićev pun pogodak

'Don't worry, be happy'

Brzim hodom ali s velikom pažnjom prolazim čas uskim čas širokim ulicama Jerusalima, podstaknut podsećanjem na novozavetne spise, praćen grajom koja je ispunjavala atmosferu zdanja gde se stvarala istorija religije. Tražeći ono što me je i ponukalo na ovaj put nisam bio baš najuvidavniji posetilac ovog drevnog grada. Slučajnim prolaznicima sam verovatno delovao kao izgubljeno biće pomalo unezveren u svom traženju. Uzbuđen, nisam stizao da se pozabavim ni svojim uobičajenim hobijem koji bi se iznova budio u meni pred svako putovanje – fotografisanjem.

Padala je noć i odlučih da sâm hodom pređem poprilično dugački put do mog veoma udaljenog noćišta na periferiji grada, što je značilo da ću morati da hodam preko pet ili šest kilometara. Uske uličice, kratke i, ponekad nenadano puste, pa opet pretrpane svakojakim rukotvorinama uz mirise opojnih đakonija, nizale su se jedna za drugom skoro do u beskraj, podsećajući na lavirint i izazivajući blagu zebnju.

Bio je to još jedan od onih srećnih dana u kojem se stapalo pet vera u jednoj tački, neko reče jednom u sto godina: Uskrsi – pravoslavni, katolički i jermenski, Pashva i Bajram. Sa svih strana u centru starog grada promicala je ogromna masa ljudi i prosto je neverovatno da je sve proticalo u kakvom takvom redu, koji se verom i pijetetom i nestvarnom mirnoćom sam od sebe stvarao.

Neponovljiv je dah pustinjskog vetra bliskoistočnog podneblja u svetlom povećerju kada noć pokušava da nadvlada topli dan. Niska bisera na nebu kao da daje odsjaj nekakvog ogromnog blistavog đerdana u noći. Gore i dole, sve je isto, ali i nije kada se nadete u biblijskoj zemlji. Došao sam u pohode iz pijeteta, a pre svega i svakako iz radoznalosti, a na sve strane ozbiljna lica domaćina, pomalo uznemirenih našim mnogobrojnim prisustvom uz obavezno *'Don't worry, be happy'*, što je delovalo preterano, čak usiljeno, ponekad nemarno i kao da se više odnosilo na one koji su hodočasnicima upućivali ove reči nego na one kojima su ove reči bile upućivane.

Pokušavao sam da se prisetim nečega što mi se činilo jako važnim, ali mi to nije uspevalo, obuzet blagim uznemirenjem praćenim neprijatnim osećanjem nedorečene mističnosti.

Usput, iz jedne ulice modernijeg dela grada, a bila je skoro ponoć, iskrnsuše kao utvare, zloslutni i strašni u noći, ljudi veoma ozbiljnih lica u velikoj žurbi, svaki držeći svoju preozbiljnu decu za ruke prosto ih vukući za sobom. Deca, jedva da su dodirivala nogama tle. Odrasli kao da su želeli da se što pre sklone iz vidokruga slučajnih prolaznika. Muškarci, u crnim odelima uskih nogavica, ogromnih crnih sjajnih cipela sa

šesirima širokog oboda na glavi iz kojih je sa svake strane uz uši niz obraze padao po jedan dugi pramen uvijene kose.

Htedoh da odagnam tajnu svog osećanja nelagodnosti od prvog dana boravka u ovoj zemlji, nelagodnosti koja bi me obuzimala kao grom iz vedra neba u trenucima veličanstvenog osećanja i kao da me je s namerom gurala u nekakav drugi svet. Pokušao sam da zaustavim jednu od tih senki koja je nečujno prolazila, pitajući, kobajagi zainteresovan, za vreme, da bih nakon tako 'lukavo' osvojenog prostora za po koju reč, zatim upitao sasvim slobodno i spontano kuda idu tako praznih očiju i sa ledenim vanzemaljskim manirom. Na prvo pitanje odgovor nisam dobio, drugo bi se verovatno zamrzlo u vazduhu, pa ga nisam ni postavljao. Kasnije u hotelu neko reče da se ulicama gde žive ovi ljudi ne sme ići zagrljen ili proći automobilom. Gađaju vas kamenicama.

Obuze me teskoba i osetih bol koji se širio celim telom, ali brzo me iz ovog stanja prenula ponovljena misao o nedorečenom sećanju... Sećanje me i tada izneverilo.

U hotelu sam s moje leve strane imao uobičajeni, sasvim obični noćni stočić a na njemu je stajala zakrivljena lampa i Biblija na Engleskom jeziku, crnih korica. Probudivši se rano ujutro, našao sam je na svojim grudima.

Vitlejem je omanje mesto sa hramom koji simbolizuje mesto Hristovog rođenja. Uđoh, ali ubrzo izađoh i počeh da se vrmam po obližnjem prostranom trgu. Priđe mi jedan Arapin, dečko crne guste kose koji se prethodno izdvojio iz jedne omanje grupe starijih ljudi koji su dokono sedeli na delu betonske ograde. Iako zamišljen istovremeno sam bio svestan da me svi posmatraju, uostalom nisam mario, a bio sam u tom trenutku i jedini stranac na tom trgu. Pruživši ruku prema meni, dečko me prenu iz misli. Pošto sam nastavio da gledam negde u daljinu a i dalje nisam mario šta se događa oko mene, sada su već obe ruke bile ispružene prema meni pune niski raznoraznog kamenja i koještarija. Dečak je imao, činilo se, podsmešljiv izraz lica. Osetih nekakvu nameru, skoro inat i besmisleni upornost njegovu, dok mi je postavljao na engleskom jeziku više puta jedno te isti pitanje odakle sam. S obzirom da bi bilo kakva moja reakcija inicirala beskonačni broj drugih pitanja i na kraju nutkanja, nehtedoh da se upuštam u razgovor, odgovorih mu gestikulirajući da nisam zainteresovan za drangulije koje je nudio. Pošto je zaključio da ne dolazim iz područja anglo-saksonskog govora nastavio je s nametljivim nuđenjem pominjući Rusiju, Nemačku, Italiju i slično, na šta namerno namestih ozbiljniji izraz lica u nastojanju da ostanem miran i pristojan, barem spolja. Kako bih se otarasio neugodnih pogleda i neprijatnog osećaja, na silu se zainteresovah za svoj fotoapararat ignorišući sad ga već mogu nazvati, malog napasnika, koji mi se zatim unese u lice podižući se na prste upućujući mi, činilo se barem, 'teške' reči na arapskom, očigledno glumeći pred sunarodnicima, gestikulišući jasno pokazujući svoje nezadovoljstvo s fanatičnim izrazom lica. Kezio se kao vuk i imitirao zgrčenim prstima grebanje po mom licu. Jedva sam sačekao grupu. Pošli smo dalje u obilazak, a moja odsutnost je bila uslovljena pokušajima da potisnem neprijatnost koja je navirala i obuzimala celo moje biće.

Davidov grad sa Maslinove gore izgleda veličanstveno. Eno, tamo s desne strane je i predivna Omarova džamija sa zlatnom kupolom, na mestu odakle se sa svetog kamena Muhamed uputio u nebeske visine da se sjedini sa Alahom. Pošli smo putem Golgote pravo, nagore, skrenuli desno i ugledali nekoliko mladića veoma sličnih jedan drugom

– plavih očiju, crvenkastih usana, izuzetno svetle puti, lica prošaranih sitnim pegama i jako proređenih zuba. Prišao sam i upitah ih za put. Čudni su bili njihovi pogledi. Neverovatno prazni, ali i oholi. Opet muk oko mene i mučnina u meni. Nisam dobio odgovor. Čudno, svi su bili obučeni u crno, u belim košuljama zakopčanim do jagodice, bez kravate, iste visine, iste konstitucije.

Pri povratku htjedoh da kupim nekoliko krstića od masno sjajnog maslinovog drveta koji najvernije odražavaju prvobitnu skromnost religije, drevnu duševnost njenu, jednostavnost. Videh i krstove s Hristom preklopljenih ali i razmaknutih stopala. Na moje čuđenje pravoslavni sveštenik iz grupe reče mi da je to isto, važno je verovati. Nesposobnost da objasni ili neizmerna i neobjašnjiva širokogrudost? Ili možda nezainteresovanost za onoga koji ne zna, a taj verovatno nije ni vernik... Isto veče sedimo za istim stolom sa ocem, upitah: 'Oče, danas sam posetio hristov grob. Nakon Jermenina, misu je držao katolički sveštenik odeven u belu odoru' i opisah detaljno na odori. Nastavih zatim pitanjem koji je to red, da li dominikanski ili neki drugi. Nisam dobio odgovor. Muk. Zatim se pričalo o drugim stvarima, pa zatim opet muk. Hrana je zaista bila dobra.

Ulazim u neobični kvart starog Jerusalima, koji je sav okovan modernim, teškim i bezličnim zdanjima od betona, a nešto dalje je očigledno arapski deo prepun života, prljav, ali ne smeta. Saznajem, odmah iza sledećeg ugla je jermenski kvart, a i prostorije patrijarha Jerusalimskog koji je tu u blizini vis-a-vie Hristovog 'gropa', u jednom malom zdanju na prvom spratu do koga vode uske spoljne stepenice s metalnim gelenderom. Opet nastup nelagodnosti i opsesivna misao o nečem nedostižnom za moje sećanje koje mi iznova izaziva mučninu.

Na putu smo da napustimo Izrael. Prošli smo Jerikon i njegove trube, približavamo se autobusom reci Jordan, koja predstavlja granicu Izraela i Jordana u ovom delu goleti. Blizu smo mesta Hristovog krštenja. Odjednom, pršte stakla prozora na mojoj strani autobusa, čuje se nerazumljiva vika dece i žena, autobus ne staje. U magnovenju, pre no što sam sagnuo glavu nadole prema kolenima, primetih uglavnom decu i dve trudnice u svetlim haljinama kako zamahuju punim šakama kamenja prema nama. Sve se dešava u momentu nakon što je vodič Haim dao mikrofonom našem sveštenom licu da kaže par reči o ovom svetom mestu i koji je okrenut prema grupi turista s mikrofonom u ruci upravo govorio o ljubavi među ljudima, o jednom bogu i potrebi spasenja naših duša, o dobroti kao Dobrom koje vlada ovim svetom itd. itd.

I danas čuvam potvrdu o svom hadžiluku koju mi je uručio patrijarh Jerusalimski i razmišljam o promeni imena u Hadžipredrag. Mala pozlaćena menora zauzima počasno mesto u mom stanu. Sećanja su veličanstvena. Veličanstveno sam se osećao i na ogromnim visinama prelazeći autom nedođije uskih i strmih puteva vrhova švajcarskih Alpa; na burama otvorenog mora; posmatrajući nepregledni horizont s vrha najisturenijeg Rimskog utvrđenja u Gadamesu usred Sahare; gledajući u tamne dubine mora itd. (1991)

Umalo da zaboravim. Započeo je rat na našem tlu. Sve manje radnih dana, sve više otpusta i sve više slobodnog vremena omogućilo mi je da jedno po jedno iščitavam dela Ive Andrića, gonjen nagonom da ću naći neke odgovore u tim delima naslaganim mikroskopski sagledanim intelektualnim razmatranjima u istorijskom romanu. Stigoh do pripovedaka. Tu je i Pismo iz 1920. godine. Nisam se odmah setio da li sam ovu

prijetku već pročitao. Sarajevo, Miljacka, Jevrejin, intelektualni i jedva razaznajući odgovori, misli iz davnina utisnute kao kroz maglu – sve me je to potaklo da nastavim s čitanjem. Pismo prijatelja Jevrejina koji napušta Sarajevo zauvek, da se više nikada ne vrati zbog, kako reče, mržnje koja vlada. Ali, ne one vidljive kao opipljivi odnos nepomirljivosti razlika. Ipak, ljubaznost i tolerancija samo prividno miri razlike. Mržnja ostaje, poduprta Titanima i ona nije samo ogromna, nego je i suštinska. Razlike su prevelike i zatumljene. Konačno, prisetih se svega čega je trebalo da se onomad setim. U ušima još odzvanja ljubazno sa svih strana 'Don't worry, be happy'. Sada, s početka događanja koja su sve nas zadesila na ovom prostoru gde boga nema, to je imalo prizvuk očajničke i tamne ironije. Danas zvuči kao poruka. Na žalost, mnogi prostori sveta u kojem živimo mogli bi kazivati sličnu priču! (1993)